2018-2019

MİRAS HUKUKU

DİCLE ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ

HATİCE ASLI BİLEN – TURGUT OKUMUŞ

1. GİRİŞ

I. TANIM VE MİRAS HUKUKUNUN GEREKLİLİĞİ

1. Tanım

Miras Hukuku, miras bırakan dediğimiz bir kimsenin, ölümü ile sona ermeyen, intikal edebilir hak ve borçları ile hukuki ilişkilerinin akıbetini düzenleyen kuralların tümüdür. Miras Hukuku, öleni kimin ikame edeceğini, ona ölüm sebebiyle kimlerin halef olacağını düzenler.

2. Miras Hukukunun Gerekliliği

Miras hukukunun temelinde iki husus yatar: özel mülkiyet ve bunun devamlılığı ile kişiye bağlı olanlar dışında alacak ve borçların, ölenin yerini alacak kişide(mirasçı) devam etmesi. Eğer mülkiyet sona erse ya da ölenin malları sahipsiz hale gelseydi; eğer ölüm ile birlikte alacaklar sona erseydi, ölene borçlu olan kimseler borçtan kurtulsaydı, miras hukukuna da gerek olmazdı. Örneğin kişinin hiçbir hakkının olmadığı, borçlarının topluma ait olduğu salt kollektivist bir düzende miras hukuku da olmazdı.

Miras hukukunun ana temellerinden biri, yukarıda da değinildiği gibi, özel mülkiyet ve bunun devamlılığıdır. Eğer, ölümle bir mülkiyet sona erip, ölenin malları devlete intikal etseydi, önce, gerçek bir mülkiyet hakkından söz etmek mümkün olmazdı. Bu halde mülkiyet hakkı, ölümle sona eren bir intifa hakkından ibaret olurdu. İkinci olarak, miras yoluyla intikal etmeyen bir mülkiyet hakkı sosyal fonksiyonunu da yerine getiremezdi. Çünkü insan, sahip olduğu şeylerin, yakınlarına ya da istediği kimselere kalacağını bildiği sürece bir şeyler edinebilmek için çalışır, üretici olur ve tasarruf yapar. Özetle miras hakkı ile özel mülkiyet hakkının birbirinden ayrılması mümkün değildir.

Miras hukukunun ikinci temeline göre de; ölenin, kişiye bağlı olanlar dışındaki alacak ve borçlarının da ölümle sona ermeyip, onun yerini alan kişilerde devam etmesi gerekir. Aksine bir anlayış alışveriş hayatını felç eder.

3. Miras Hukukunun Anayasa Teminatı Altında Olması

Anayasanın 35. Maddesinin 1. Ve 2. Fıkralarına göre, *"Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bunlar ancak kamu yararı amacıyla kanunla sınırlanabilir."*

Maddenin, mülkiyet hakkı ile miras hakkını birlikte düzenlemesi, bu iki hakkın, birbirinden ayrılmasının tasavvur edilemeyeceğinin Anayasa tarafından da kabul

edildiğinin açık bir ifadesidir. Her iki hak da temel haklar ve hürriyetler arasında düzenlenerek garanti altına alınmışlardır.

Bu hüküm öncelikle miras hakkını, özel hukukun bir kurumu olarak korumaktadır. Yani, ölenin malvarlığının, onun ailesi ya da ölüme bağlı tasarruf ile tespit ettiği kişilere kalmasını garanti altına almakta; malvarlığına devletin el koymasını yasaklamaktadır. Garanti altına alınan ikinci husus, miras hürriyeti hakkıdır. Böylece, yasal mirasçılarla birlikte, ölüme bağlı tasarrufla mirasa çağrılan kişilerin hakları da Anayasa tarafından temin edilmiştir.

4. Miras Hukukunun Medeni Kanunun İçindeki Yeri ve Sistematiği

Türk/İsviçre Hukukunda, miras hukuku, aile hukukundan hemen sonra, fakat eşya hukukundan önce 3. Kitap olarak yer almıştır.

II. MİRAS HUKUKUNUN TEMEL KAVRAMLARI

1. Miras

Miras, bir kimsenin ölümü ile mirasçılarına geçen özel hukuk ilişkilerinin tümünü ifade eder, yani tereke anlamına gelir.

2. Mirasbırakan

Bununla, ölümü ile, kendisine ait özel hukuk ilişkilerinin hukuki akıbetinin düzenlendiği kişi ifade edilmektedir. Ölüm sadece insanlar için söz konusu olabildiğinden, mirasbırakan da sadece gerçek kişi olabilir. Ölüme bağlı tasarrufun söz konusu olduğu hallerde, miras bırakan yerine vasiyetçi terimi de kullanılır.

3. Mirasçı

Mirasbırakanın terekesi üzerinde külli halef sıfatıyla hak sahibi olan kişidir. Mirasçılar, mirasa çağrılmaları, yani mirasçı olmalarının temelinde yatan sebebe göre yasal ve atanmış mirasçı olmak üzere ikiye ayrılırlar. Eğer mirasçı kanun gereği mirasa çağrılmaktaysa yasal mirasçılıktan; mirasbırakanın iradesi ile mirasa çağrılmaktaysa atanmış(iradi) mirasçılıktan söz edilir. Yasal mirasçılar arasında bir de saklı paylı (mahfuz hisseli) mirasçılar denilen daha küçük bir grup vardır. Bunlar, yine kanun gereği mirasa çağrılırlar, fakat mirasbırakan kendilerine, muhakkak miras paylarının belirli bir bölümünü bırakmak zorundadır.

Mirasbırakandan farklı olarak mirasçı, hem gerçek hem de tüzel kişi olabilir. Ancak bu iki kişilik yönünden mirasçı olmada yine de bir fark vardır. Şöyle ki; gerçek kişiler hem yasal hem de atanmış mirasçı olabilirlerken; tüzel kişiler, devlet hariç, sadece atanmış

mirasçı olabilirler. Devlet, hiçbir mirasçı bırakmadan ölen kişinin yasal mirasçısıdır. Ancak, devletin atanmış mirasçı olmasına da engel yoktur.

Yasal ve atanmış mirasçı ayrımı, terekenin ya sadece yasal ya da sadece atanmış mirasçılara kalacağı anlamına gelmez. Tereke üzerindeki hak sahipleri, sadece yasal veya sadece atanmış mirasçılar olabileceği gibi; bunların her ikisinin de birlikte mirasa çağrılmaları mümkündür. Şöyle ki;

a) Mirasbırakanın, tereke üzerinde külli halefiyeti gerektirecek ölüme bağlı tasarrufta bulunmaması durumunda, miras sadece yasal mirasçılara geçecektir.

b) Mirasbırakan, hiçbir saklı paylı mirasçısı olmadığından, bir ya da birkaç kişiyi terekesinin tümü için mirasçı atarsa, miras sadece atanmış mirasçılara geçer.

c) Mirasbırakanın, terekesinin belirli bir oranı için mirasçı ataması halinde, geri kalanı yasal mirasçılara ait olacaktır. İşte bu halde, hem yasal hem de atanmış mirasçılar birlikte tereke üzerinde hak sahibi olurlar.

Yasal mirasçılık Cermen Hukukunun mirasın aileye kalması prensibinin bir yansımasıdır. Bunun aksi olan atanmış mirasçılık ise Roma Hukukundan kaynaklanır. Çünkü Roma Hukukunda, bir kimsenin ölümünden sonrası için, malvarlığının akıbetini istediği gibi düzenleyebilmesi, yakınlarının korunması gerekmediği görüşü kabul edilmiştir.

Türk hukukunda ise yeni Medeni Kanun ile (eski kanunun tersine) asıl olanın atanmış mirasçılık, istisna olanın ise yasal mirasçılık olduğu görülmektedir. Örneğin; MK 514/II'ye göre, *"Mirasbırakanın üzerinde tasarruf etmediği kısım yasal mirasçılara kalır."* İfadesi göstermektedir ki asıl olan atanmış mirasçılık anlayışıdır. Yasal mirasçılık istisna konumdadır.

4. Tereke

Mirasbırakanın ölümüyle mirasçılarına geçen özel hukuk ilişkilerinin tümüne tereke denir. Diğer bir deyişle tereke, mirasbırakanın şahsına bağlı olmayan, bütün hukuki ilişkilerini ifade eden bir kavramdır. Miras kelimesi de sık sık bu anlamda kullanılmaktadır. Kural olarak tereke, malvarlığına eşit bir kavramdır. Bu sebepledir ki, MK'da bazen tereke yerine malvarlığı ifadesi kullanılmaktadır.

Yukarıda da değinildiği gibi tereke, kural olarak ölenin malvarlığına eşittir. Ancak bazen, ölenin malvarlığı ile mirasçılara geçen terekesi arasında fark olabilir. Bu farka ilişkin üç ihtimal söz konusudur:

a) Malvarlığında Bulunan, Fakat Terekede Yer Almayan Hukuki İlişkiler

Bunlar, mirasbırakanın şahsına ait olan, onun ölümü ile sona eren, hukuki ilişkiler, haklar ve borçlardır. Örneğin intifa hakkı ve sükna hakkı, hak sahibinin ölümü ile sona ereceğinden terekede yer almaz ve mirasçılara geçmez.

Manevi tazminat istemi, karşı tarafça kabul edilmedikçe devredilemez; mirasbırakan tarafından ileri sürülmüş olmadıkça mirasçılara geçmez (MK 25/IV). Bu hükme göre mirasbırakana ait manevi tazminat isteme hakkı, ancak mirasbırakan tarafından sağlığında ileri sürülmüşse, yani bir malvarlığı değeri olmuşsa mirasçılarına geçer.

Mirasbırakanın şahsına bağlı olan haklar gibi, onun kişisel niteliklerinin önemli olduğu borç ilişkiler de ölümle birlikte artık terekede yer almazlar. Örneğin; işçinin ölümü ile hizmet/iş sözleşmesi sona ere, iş yapma borcu mirasçılara geçmez. Bunun gibi, vekâlet sözleşmesi de taraflardan birinin ölümü ile sona ere(bu emredici bir hüküm olmayıp aksi kararlaştırılabilir).

Burada borç ilişkisinin sona ermesi ileriye etkilidir. Yoksa ölümden önce muaccel olup da, malvarlığında alacak olarak yer almış haklar, terekede bulunurlar.

b) Malvarlığında Bulunmayan, Fakat Terekede Yer Alan Hukuki İlişkiler

İstisna bir durum olmakla birlikte, malvarlığında yer almayan, fakat terekede bulunabilen mali değeri bulunan haklara örnek olarak, denkleştirmeye tabi malları gösterebiliriz. MK 669'a göre, mirasbırakanın, miras hissesine mahsuben, sağlığında mirasçılarına yapmış olduğu belirli nitelikleri taşıyan kazandırmalar, onun malvarlığından çıkmışlardır. Ancak ileride açılanacağı gibi, bunlar terekenin hesaplanmasında göz önünde bulundurulurlar, yani terekeye eklenirler.

Gene, evlilikteki "edinilmiş mallara katılma" rejiminin sona ermesiyle sağ kalan eşe karşı MK 236 uyarınca doğan "artık değere katılma alacağı", doğrudan terekede mirasçıların alacak hakkı olarak doğmuştur.

Kişi varlığına dâhil olup da istisnaen mirasçılara geçen haklar da vardır. Örneğin mirasbırakanın, ölümünden önce açtığı, evlenmenin nispi butlanı davasına mirasçılar devam edebilirler. Bunun gibi, babalık davası, babanın ölmüş olması halinde, mirasçılarına karşı açılabilir.

c) Ölüm Sebebiyle Doğrudan Doğruya Mirasçıların Şahsında Doğan Haklar

Bu hakların bir kısmı kamu hukukundan doğarlar. Örneğin dul ve yetim aylıkları gibi… Bunlara en güzel örnek BK 55'teki destekten yoksun kalma tazminatı ile BK 56'daki, ölenin yakınlarına tanınmış olan manevi tazminat hakkıdır.

5. Ölüme Bağlı Tasarruf

Miras hukukunda düzenlenmiş olan ölüme bağlı tasarruflar iki anlama gelir: Bunlardan birisi, mirasbırakanın ölümünden sonra yerine getirilmesini istediği son arzularıdır. Bunlara *"maddi anlamda ölüme bağlı tasarruf"* denir. Bunların en klasik örnekleri, mirasçı atanması ve vasiyettir. Ölüme bağlı tasarrufların ikinci anlamı ise, mirasbırakanın, son arzularına ilişkin iradesini açıklarken uyması gereken şekil kurallarıdır ki, bunlara da *"şekli anlamda ölüme bağlı tasarruflar"* denir. Bunlar da vasiyetname ve miras sözleşmesi olmak üzere iki türlüdür.

III. KÜLLİ HALEFİYET VE SONUÇLARI

1. Külli Halefiyet Kavramı

Külli halefiyet denince, bundan, bir malvarlığının, bütün olarak, aktifi ve pasifiyle, tek bir işlemle (hukuki olayla) bir kimseden başka bir kimseye geçmesi anlaşılır. Külli intikalde, cüzi(halefiyet) intikalden farklı olarak intikalin konusu olan şeye göre devir için gerekli olan işlemlerin ayrı ayrı yapılmasına gerek yoktur. Malvarlığına dâhil taşınır-taşınmaz mallar, alacak hakları ve borçlar tek bir hukuki işlem ile devir alana geçer.

Cüzi halefiyetten farklı olarak külli halefiyet, sadece kanunda belirtilen hallerde söz konusu olabilir. Bu hallerin en önemlisi kuşkusuz MK 599' da düzenlenmiş olan mirasın kazanılması (intikali) dir. Söz konusu hükme göre, "Mirasçılar, mirasbırakanın ölümü ile mirası bir bütün olarak, kanun gereği kazanırlar. Kanunda öngörülen ayrık durumlar saklı kalmak üzere mirasçılar, mirasbırakanın ayni haklarını, alacaklarını, diğer malvarlığı haklarını, taşınır ve taşınmazlar üzerindeki zilyetliklerini doğrudan doğruya kazanırlar ve mirasbırakanın borçlarından kişisel olarak sorumlu olurlar." Bu hükümden hareketle, mirasın külli intikalinin sonuçlarını böylece sıralayabiliriz:

a) Mirasbırakanın külli halefleri, teknik ya da dar anlamdaki mirasçılarıdır. Bu açıdan mirasçının yasal ya da atanmış olması bir fark yaratmaz (MK 599/III). Vasiyet alacaklıları, teknik anlamda mirasçı olmadıkları için külli halef değildirler.

b) Mirasbırakana ait olan her türlü hak ve zilyetliğin hukuki sonuçları, yani terekenin sadece aktifi değil, borçları da (pasif kısmı) mirasçılara geçer.

c) Terekeye dâhil olan ayni haklar, alacak hakları, zilyetliğe bağlı sonuçlar ve borçlar, bir tek olayla, yani ölüm ile kendiliğinden mirasçılara geçer. Her bir hak türü için ayrı ayrı işlem yapılmasına gerek olmadığı gibi, alacakların geçmesi için temlike, borçların geçmesi için de nakle gerek yoktur.

d) Külli halefiyetin diğer bir sonucu da, terekenin bir bütün (kül) olarak mirasçılara geçmesidir.

e) Külli halefiyet prensibinin uygulanması bakımından, mirasçı sayısının önemi yoktur. Birden fazla mirasçının bulunduğu hallerde tereke, yine külli halefiyet prensibine göre, onların oluşturdukları miras ortaklığına geçer. Bu halde mirasçılar, tereke üzerinde elbirliği ile(tam) hak sahibi olurlar ve her birinin, paylaşmaya yönelik bir bayı vardır.

f) Terekedeki borçlar da külli intikal prensibine uygun olarak mirasçılara geçer. Mirasçılar ileride görüleceği gibi, şahsen ve sınırsız sorumludurlar. Bunun anlamı, tereke borçlarını, sadece kendilerine intikal eden tereke mevcudu ile değil de, şahsi malvarlıkları ile de karşılamak zorunda olmalarıdır. Bu kuralın iki istisnası vardır. Bunlardan birincisi, devletin mirasçı olduğu haldir. Devlet, tereke borçlarından sadece miras yoluyla edindiği değerler ölçüsünde sorumludur. İkinci istisna, terekenin resmen tasfiye edildiği haller için MK 632/III'te öngörülmüştür. Bu halde mirasçılar tereke borçlarından sorumlu olmazlar.

g) Birden fazla mirasçı varsa, bunlar tereke borçlarından MK 681/I'e göre müteselsil olarak sorumludurlar. Buna göre alacaklı, alacağın tamamını, dilerse bütün mirasçılardan, dilerse onlardan birinden isteyebilir. Borcun tamamının mirasçılardan biri tarafından ödenmesi halinde, ödeyen, diğer mirasçılara payları oranında rücu edebilir. (BK167)

2. Külli Halefiyet İstisnası: Cüzi Halefiyet Hali

Miras hukukunda, külli halefiyet yanında istisna olarak cüzi halefiyet de öngörülmüştür. Burada, tereke üzerinde, tam hak değil de, terekeye dâhil münferit şeyler üzerindeki münferit hakların geçişi söz konusudur. Cüzi halefiyet yoluyla tereke üzerinde hak sahibi olan kişiler, vasiyet alacaklılarıdır.

Vasiyette(muayyen mal bırakma) mirasbırakan, bir ölüme bağlı tasarruf ile, terekesine dâhil belirli bir mal ya da malvarlığı değerini, bir üçüncü kişiye ya da miras hakkından bağımsız olarak mirasçılardan birine bırakmaktadır. Mirasbırakanın, arkadaşı A'ya otomobilini ya da kızı B'ye miras payından bağımsız olarak 10.000 TL bırakması, birer vasiyettir. Vasiyet alacaklıları, külli haleflerden farklı olarak, tereke üzerinde bir tam hak

elde etmeyip, sadece kendilerine vasiyet edilen şeye ilişkin mirasçılara karşı bir alacak hakkı elde ederler. Onlar vasiyet edilen şey üzerinde, ancak mirasçılar tarafından bunun usulüne uygun devir ile hak sahibi olurlar. Cüzi halef olmaları sebebiyle, tereke borçlarından da sorumlu olmazlar. Vasiyet alacaklısı, Mirasbırakanın değil, mirasçıların cüzi halefidir.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, külli halefiyet ile cüzi halefiyet arasında iki önemli fark vardır. Bunlardan birincisi, külli halefler, tereke üzerinde doğrudan, sırf ölüm olayına bağlı olarak, tam hak elde etmektedirler. Cüzi halefler ise, ölümle birlikte, kendilerine vasiyet edilen şey yönünden, mirasçılara karşı sadece bir alacak hakkı elde ederler.

İkinci fark, kendisini borçlardan sorumlulukta göstermektedir. Külli halefler, tereke borçlarından kendi malvarlıklarıyla da sınırsız sorumlu olurken, cüzi haleflerin borçlardan sorumlulukları söz konusu değildir.

Bu iki fark sebebiyledir ki, külli halefler "gerçek ya da teknik anlamda mirasçı" sayılırlar.

BİRİNCİ KISIM

YASAL MİRASÇILIK

Yasal mirasçılık, miras hukuku kitabında en başta düzenlenmiştir (MK 495-501) bu hükümlere göre, Türk Hukukunda, kanuni mirasçıların ilki Mirasbırakanın hısımlarıdır. Hısımlar da kendi içlerinde kan hısımları(MK495-498) ve Mirasbırakanın evlatlık ve altsoyu (MK500) olmak üzere ikiye ayrılır. Yasal mirasçıların ikincisi sağ kalan eştir (MK 499). Nihayet üçüncü tür yasal mirasçıyı da devlet oluşturur (MK 501).

1. KAN HISIMLARININ YASAL MİRASÇILIĞININ TEMELİ OLAN ZÜMRE SİSTEMİNİN ESASLARI

I. GENEL BİLGİLER

Kimlerin kanuni mirasçı olabileceğinin düzenlenmesinde üç sistem düşünülebilir.

1. Fert Sistemi

Özellikle İslam Hukukuna özgü olan bu sistemde, mirasçılar önceden gruplandırılmamışlardır. Kimlerin mirasçı olacağı, her birinin mirasbırakanla olan ilişkilerine göre ayrı ayrı ele alınır.

2. Sınıf Sistemi

Kaynağını Roma Hukukundan alan sınıf sistemi, bugün biraz değişmiş olarak Fransız Medeni Kanunu ve bu kanunun iktibas edildiği ülkelerde uygulanmaktadır.

Bu sistem, kan hısımlarını, mirasbırakana olan yakınlıkları ve samimiyet derecelerine göre sınıflara ayırmaktadır. Her sınıf, kendisinden bir sonra gelen sınıfın mirasçılığını engeller. Örneğin, birinci sınıfı mirasbırakanın alt soyu oluştururken, ikinci sınıfta mirasbırakanın ana ve babası ile daha uzak asılları, yansoy kan hısımlarından kardeşleri ve onların altsoyları bulunmaktadır. Daha uzak kan hısımları ve varsa yarım kan kardeşler ile onların alt soyları da üçüncü sınıfı oluştururlar.

3. Zümre (Parantel) Sistemi

Zümre sistemi Cermen Hukuku kökenli olup, İsviçre/Türk miras hukukları yanında Almanya ve Avusturya hukukları ile bu hukukları iktibas eden ülkelerde uygulanmaktadır. Sistem, nesillerin birbirlerini izlemesinden kaynaklanan doğal ilişkiye dayanır. Açık, tutarlı ve mirasçıların kimleri olacağının önceden belirlenebilir olması en önemli nitelikleridir.

a) Zümrenin Tanımı

Zümre denince, bundan, bir kimse(zümre başı) ile birlikte ondan türeyen (altsoy) kimselerin tümü anlaşılır. Zümre, aynı yakınlıktaki zümre ya da kök başı ile onların altsoyunun tümünü ifade eder.

b) Yasal Mirasçılık Açısından Medeni Kanundaki Zümre Düzeni

Miras hukukunda hareket noktası mirasbırakan olduğu için, zümreler, mirasbırakandan başlayarak saptanır ve onun her asıl zümre başı olarak alınıp, yakından uzağa doğru zümreler oluşturulur. Böyle olunca, mirasbırakandan sonra, onun ana ve babası ile başlayarak, yukarı doğru sınırsız zümreler oluşacaktır. Örneğin, Mirasbırakanın, büyük ana ve babaları, onların ana ve babaları hatta onların büyük ana ve babaları da birer zümre oluştururlar. Ancak kanun koyucu, bu sınırsız olan zümrelere dâhil kişilerin hepsinin mirasçı olmasını, pratik olarak mümkün olmadığı ve çok uzak hısımların mirasçı olmasını çok sakıncalı bulduğu için zümre sayısını sınırlamıştır. Yeni Medeni Kanunda "üç mirasçı zümresi" bulunmaktadır:

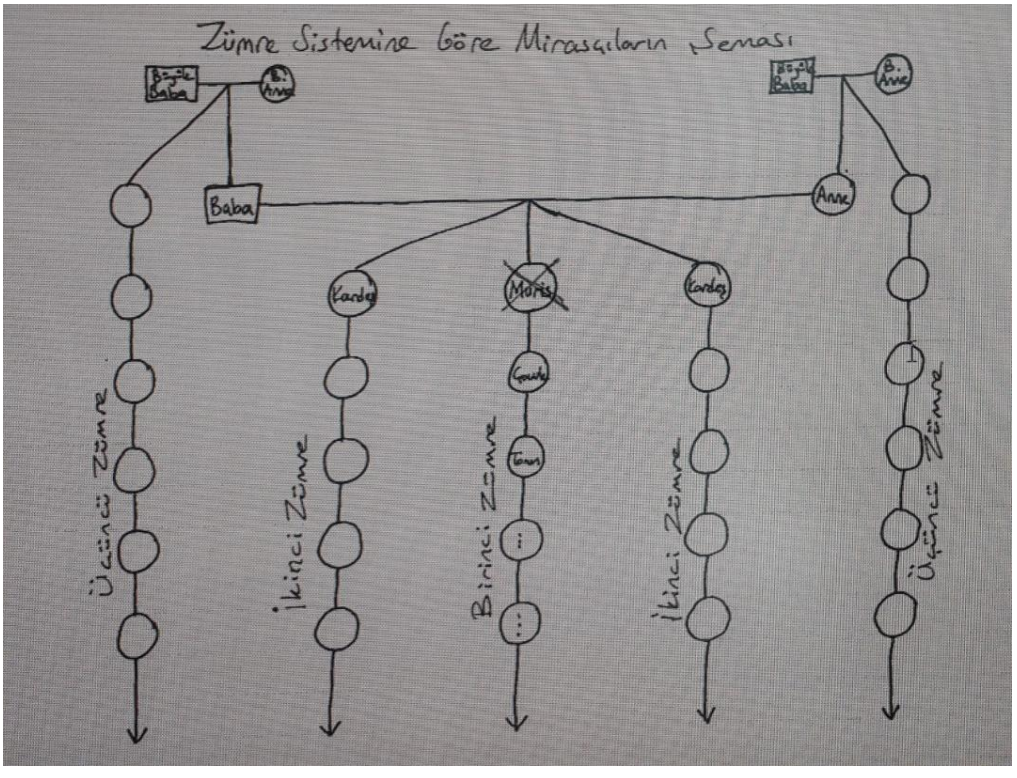
Birinci zümre, Mirasbırakanın alt soyudur (MK 495). Zümrenin bir zümre başı ile onun alt soyundan oluştuğu düşünülecek olursa, birinci zümrenin başının mirasbırakan olduğu kendiliğinden anlaşılır. Birinci zümre bu yönüyle, aslında zümre başı

olmayan(mirasbırakan öldüğü için) bir zümredir. Birinci zümre, aşağıya doğru sınırsızdır.(….çocuk-torun…..)

İkinci zümre, Mirasbırakanın ana ve babası ile onların alt soyudur (MK497). Yani, Mirasbırakanın kardeşleri, kardeş çocukları, kardeş torunları vs., aşağıya ve yana doğru sınırsız olmak üzere ikinci zümreyi oluşturur.

Üçüncü Zümre ise, yine aşağı ve yana doğru sınırsız olmak üzere, Mirasbırakanın büyük ana ve babaları ile onların altsoyundan oluşur (MK 497). Yani Mirasbırakanın amcası, halası, teyzesi, dayısı ve onların altsoyu üçüncü zümreyi teşkil etmektedir.

*** Ancak üçüncü zümrenin sağ kalan eşle birlikte mirasçı olması durumunda halefiyete bir sınırlama getirilmiştir (MK 499 b 3). Bu konu üzerinde aşağıda etraflı olarak durulacaktır.

II. ZÜMRE SİSTEMİNİN ANA PRENSİPLERİ

1. Mirasçı Olabilmek İçin Bir Zümreye Dâhil Olma

Mirasçılık açısından önemli olan, mirasbırakana kan hışmı olmak ve bu sebeple bir zümreye dâhil olmaktır. Kan hısımlığında iki noktanın açıklanması gerekir. Özellikle MK 498'in "Evlilik dışında doğmuş ve soybağı, tanıma veya hâkim hükmüyle kurulmuş olanlar, baba yönünden evlilik içi hısımlar gibi mirasçı olurlar." Hükmü göz önünde tutulacak olursa

mirasçı olma yönünden önemli olanın hukuki hısımlık olduğu anlaşılır. Daha açık bir deyişle, sadece biyolojik anlamda kan hısımlığı bir kimsenin mirasçı olması için yeterli değildir. Bunun hukuki hısımlık (soybağı) kuracak nitelikte olması gerekir. Belirtmek gerekir ki, bu soy bağına dayalı hısımlık, baba yönünden önemlidir. Çünkü analık karinesi yönünden, çocuk ister evlilik içinde ister evlilik dışında doğmuş olsun, doğumla birlikte anasına ve anasının hısımlarına hısım olur. Baba yönünden ise durum biraz farklıdır. Şöyle ki, evlilik içinde doğan çocuklar, doğumla birlikte babalarına(tıpkı analarına olduğu gibi) soybağı ile bağlanırlar. Buna karşılık evlilik dışında doğmuşlarsa, babaları ile aralarında henüz (hukuki) soybağı yoktur. MK 282/II'ye göre bu soybağı, ana babanın sonradan evlenmesi, çocuğun baba tarafından tanınması ya da babalığa hüküm verilmesi ile doğar. Çocuğun babası ve babasının hısımlarına mirasçı olabilmesi, bu yollardan biri ile çocukla baba arasında soybağının kurulmuş olmasına bağlıdır. Bunun zıt kavramı anası babası evli olmayan, tanınmamış ya da babalığı hüküm altına aldırtmamış çocuğun, babasına ve hısımlarına mirasçı olamayacağıdır. Belirtelim ki, gerek sonradan evlenme gerek tanıma ve gerekse babalık hükmü ile kurulan soybağı geçmişe etkili olduğu için, çocuk doğum (hatta ana rahmine düşme) anından itibaren, babasına ve hısımlarına mirasçı olur.

Kan hısımlığı yönünden dikkat edilmesi gereken ikinci husus, sadece soybağı anlamında kan hısımlığı değil de, bu sebeple bir zümreye dâhil olmaktır. Örneğin mirasbırakanın büyükana ve büyükbabalarının ana ve babaları, kan hışmı olmalarına rağmen, bir zümre oluşturmadıkları için mirasçı değildirler. Yeri gelmişken belirtelim ki bizim miras hukukumuz kan hısımlığını esas aldığı için, kayın hısımları asla yasal mirasçı olamazlar. Örneğin, mirasbırakanın, kendisinden önce ölen oğlu A'nın eşi, ona mirasçı olamaz. Çünkü mirasbırakan ile oğlu A'nın eşi arasındaki hısımlık, kayın hısımlığıdır.

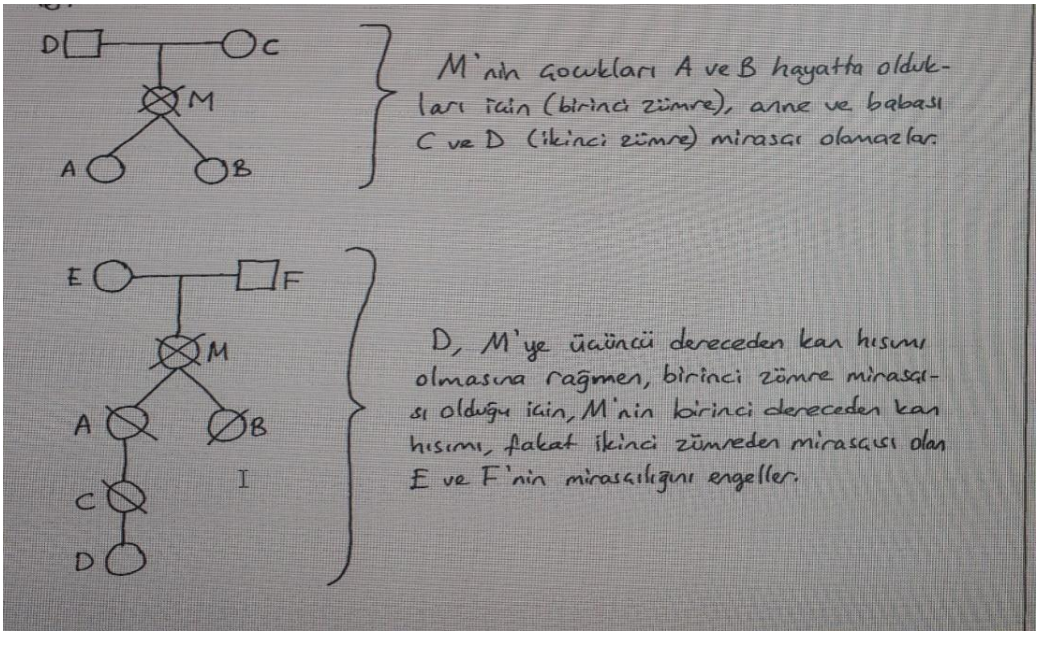
Zümreye girebilmek için kan hısımı olmanın tek istisnası vardır, o da evlatlık ve altsoyudur. Evlatlık ile altsoyu, mirasbırakanın birinci zümre mirasçılarıdırlar (MK 500).

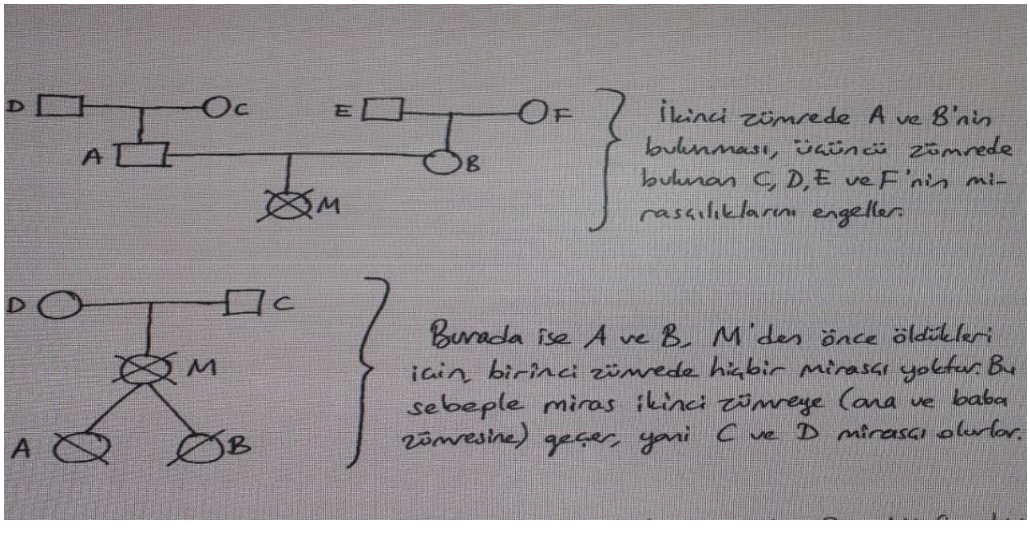
2. Bir Önceki Zümrede Mirasçı Bulunması, Bir Sonraki Zümrenin Mirasçılığını Engeller

Bir sonraki zümrenin mirasçı olabilmesi, bir önceki zümrede hiçbir mirasçının bulunmaması ya da var olan mirasçıların hepsinin, ret, mirasçılıktan çıkarma(ıskat), mirastan yoksunluk (mahrumiyet) ya da mirastan feragat gibi bir sebeple mirasa nail olmamaları gerekir. Bu bakımdan, bir zümrede tek bir mirasçının varlığı, bir sonraki zümrenin mirasa çağrılmasını engeller. Örneğin, mirasbırakan M'nin oğlu A hayatta ise

(birinci zümre), ana ve babası(ikinci zümre) mirasçı olamaz ya da M'nin kardeşinin çocuğunun varlığı (ikinci zümre), büyük ana ve babaların(üçüncü zümre) mirasçılığını engeller.

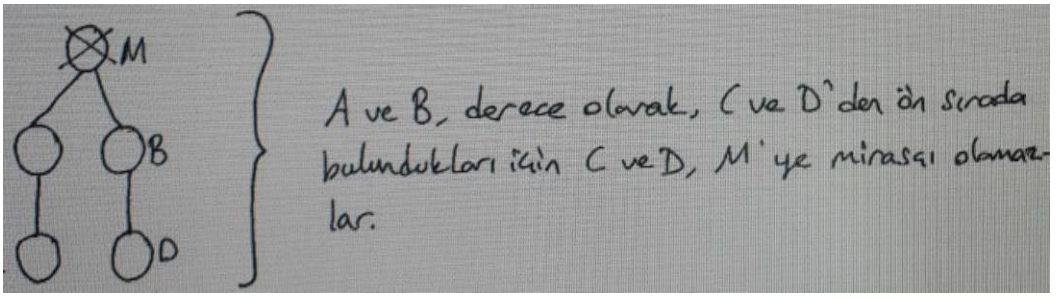
Bir önceki zümredeki mirasçı, bir sonraki zümredeki mirasçıya oranla daha uzak bir kan hısımı olsa bile, mirasın diğer zümreye geçmesini engeller. Örneğin, Mirasbırakanın torun çocuğu, ona üçüncü dereceden; Mirasbırakanın ana ve babası, birinci dereceden kan hısımıdır. Ne var ki, torun çocuğu birinci zümre mirasçı olduğu için, daha uzak kan hısımı olmasına rağmen ikinci zümre mirasçıları olan ana ve babanın mirasçılığını engeller.

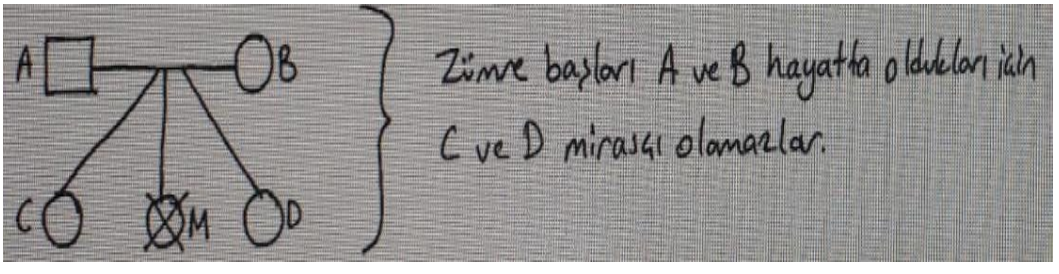
3. Zümre İçinde Ön Sıradaki (Derecedeki) Mirasçılar, Bir Alt Sıradaki Mirasçılığın Mirasçılığını Engeller

Bir zümre içinde, mirasbırakana daha uzak sırada olan kan hısımlarının mirasçı olabilmeleri, aynı zümre içindeki daha yakın sırada, hısımların bulunmaması ya da varsa bunların herhangi bir sebeple mirasa çağırılmamalarına bağlıdır.

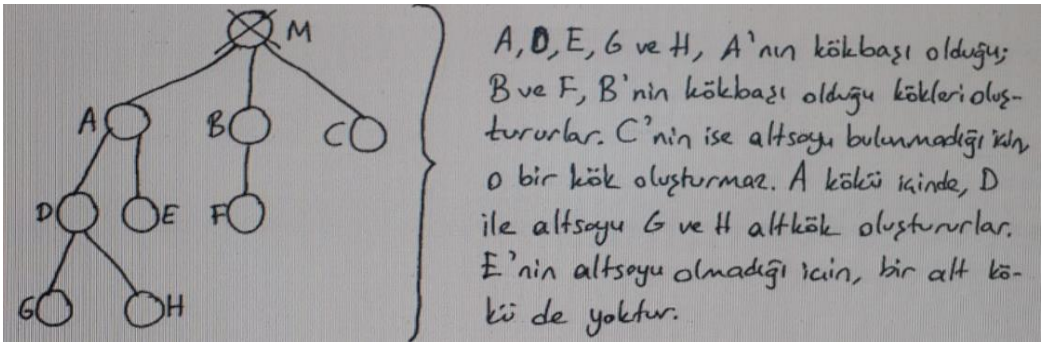

4. Zümre Başları ve Kök Başlarının Önceliği

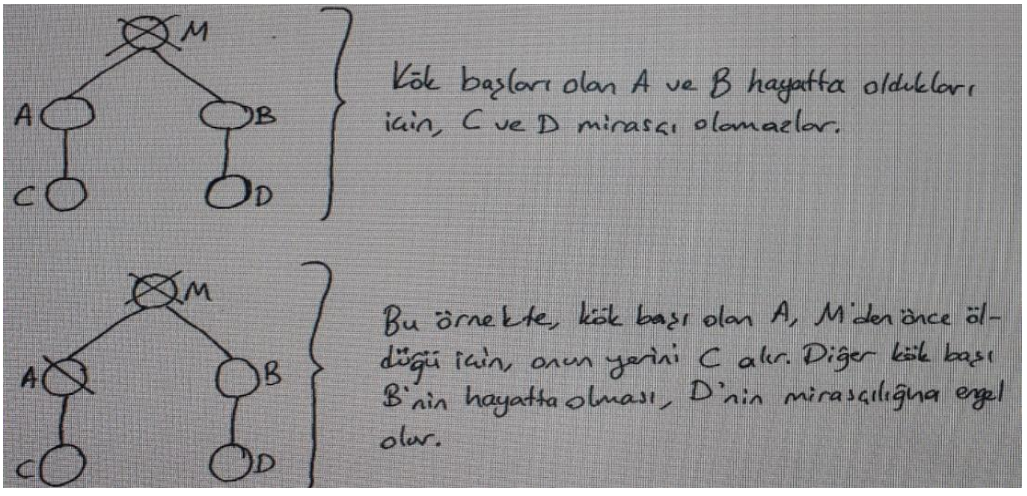
Esasında, 3. başlık altında söylenenlerin sonucu olan bu durum, bir zümre içindeki zümre başları ve kök başlarının, alt soyun mirasçılığını engellemelerini ifade eder. Buna göre zümre başları hayatta olduğu sürece onların altsoyu; kök başları hayatta olduğu sürece de onların altsoy mirasçı olamaz.

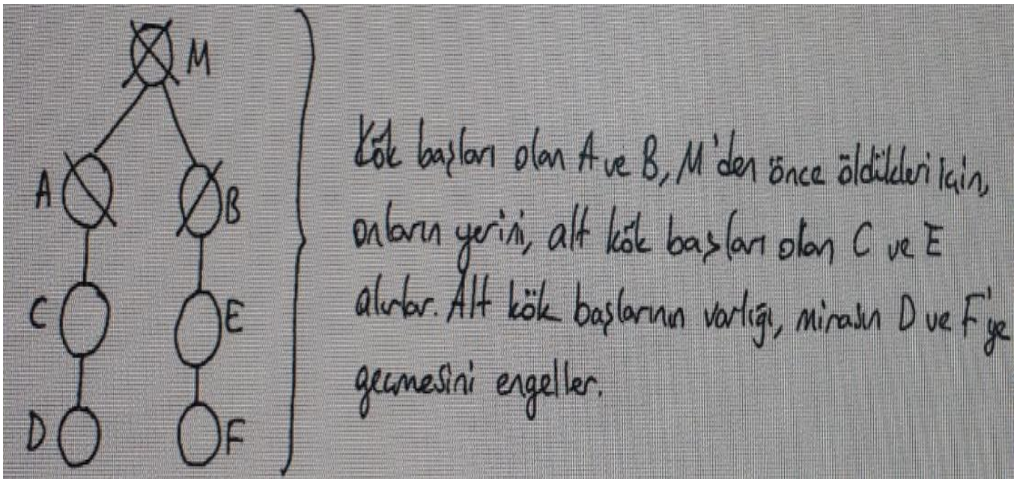

Aynı durum, zümre içindeki kökler yönünden de söz konusudur. Kök, bir zümre içindeki, zümre başından sonra gelen çocuğun, altsoyu ile birlikte oluşturduğu birimdir. Kök de alt köklere ayrılır.

İşte zümre başlarının mirasbırakandan önce ölmüş olması halinde, kök başları, kendi altsoylarının mirasçılığını engeller. Aynı durum alt kök başları için de geçerlidir.

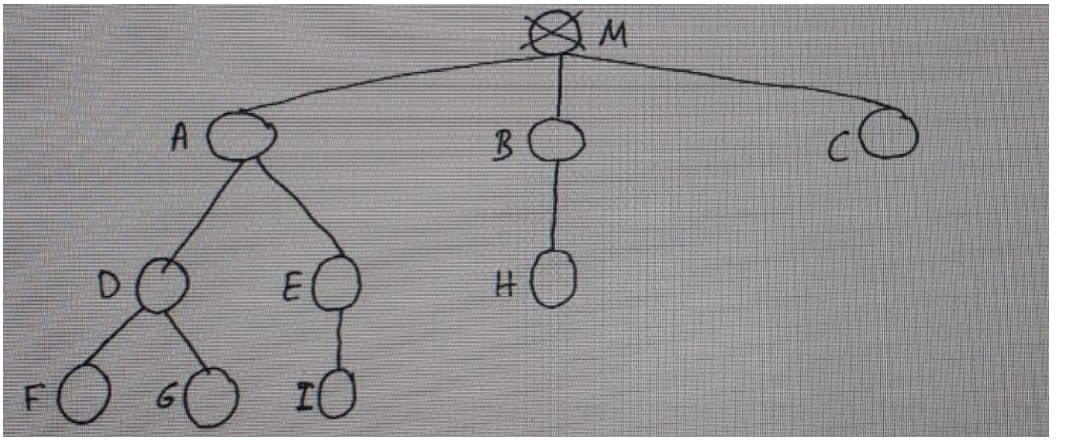

5. Zümre Başı veya Kök Başına Altsoyun Halef Olması

Esasında bu durum da, yukarıda 3. Ve 4. Başlık altında açıklanan prensibin doğal bir sonucudur. Buna göre, mirasbırakandan önce ölen ya da sağ olmakla beraber, herhangi bir sebeple mirasa çağrılmayan zümre başlarının ya da kök başlarının yerini altsoyu almaktadır. Bu durum Medeni Kanunda altsoyun halefiyet yoluyla mirasçı olacağı şeklinde ifade edilmektedir.

6. Mirasın, Birinci Zümrede Kök Başlarına, İkinci ve Üçüncü Zümrelerde Zümre Başlarına Göre Eşit Olarak Paylaşılması

Bu paylaşmada, mirasçıların kadın ya da erkek olması bir fark yaratmaz. Zümre başları ya da kök başlarının mirasbırakandan önce ölmüş olmaları halinde, onların miras payı, altsoyun halefiyeti gereğince, altsoy arasında eşit olarak paylaşılır.

a) M öldüğü zaman A, B ve C hayatta ise, her biri mirastan 1/3 oranında pay alırlar. Onların sağ olması aynı zümre içindeki, daha alt derecede bulunan D, E, F,G,H ve I'nın mirastan pay almalarını engeller.

b) A, M'den önce ölmüşse, ona düşen 1/3 miras payı alt kök başları (altsoy) D ve E arasında eşit olarak, 1/6 oranında paylaştırılır. Bu durumda B 1/3, C 1/3, D ve E 1/6 şar miras payı alırlar. D ve E'nin hayatta olması F ve G ile I'nın mirasçılığını engeller.

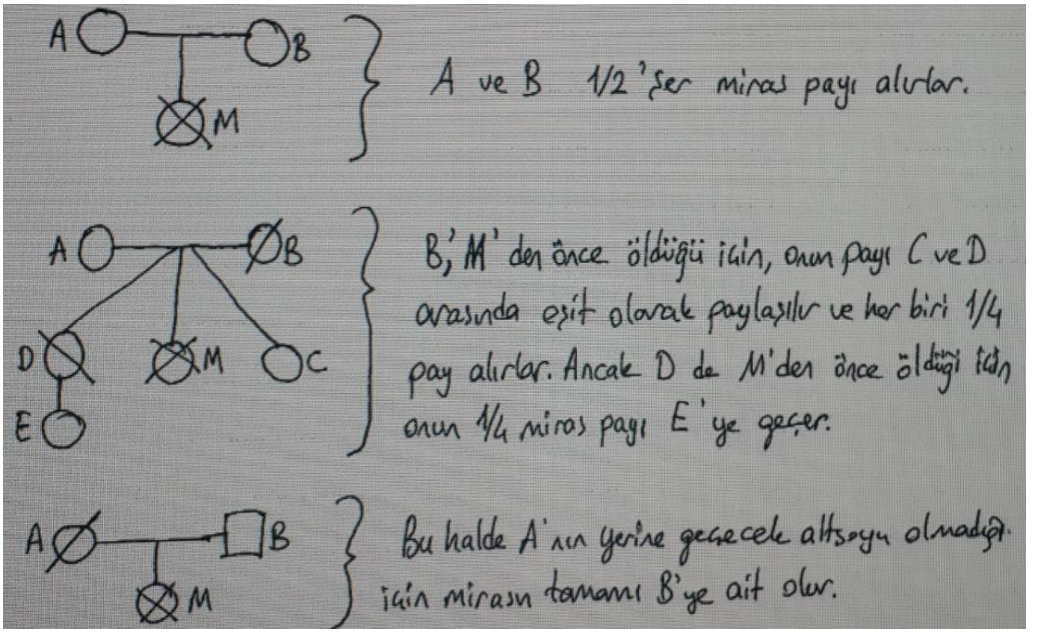
c) A'nın yanında D de M'den önce ölmüşse, D'ye düşen 1/6 oranındaki miras payı, F ve G arasında eşit olarak (1/12) paylaştırılır. Bu durumda mirastan B 1/3, C 1/3, E 1/6 F ve G 1/12 şer pay alır.

d) B de M'den önce ölmüşse, onun yerini H alır ve B'ye düşen miras payı halefiyet gereği H'ye geçer. Bu durumda C 1/3, H 1/3, E 1/6, F ve G 1/12 şer pay sahibi olurlar.

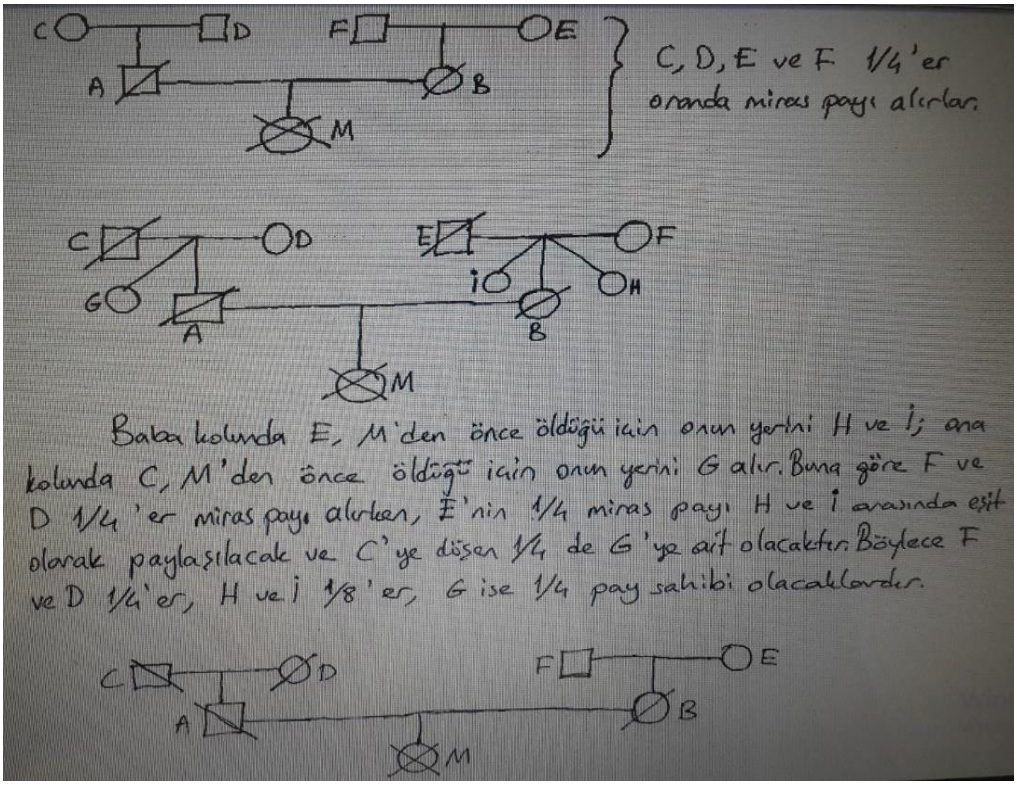
e) A ve B, M öldüğü zaman hayatta, fakat C daha önce ölmüşse, C'nin yerini alacak altsoyu bulunmadığı için miras A ve B arasında eşit olarak paylaşılır ve her biri ½ oranında pay alır.

7. İkinci ve Üçüncü Zümrelerde Mirasın Ana ve Baba Hattı Olarak İkiye Ayrılması

MK 496/I'e göre, ana ve baba eşit olarak mirasçıdırlar. Ana ya da babadan biri mirasbırakandan önce ölmüşse, ona düşen miras payı altsoyuna (yani Mirasbırakanın kardeşleri, kardeş çocukları vd.) geçer. Ölen ana ya da babanın altsoyu yoksa, mirasın tümü sağ kalana ait olur. Ana ve babanın her ikisi de altsoy bırakmadan ölürlerse, miras üçüncü zümreye geçer (MK 497).

Aynı kurallar MK 497'ye göre (eşin varlığı halindeki özellik bir yana)üçüncü zümrede de geçerlidir. Ancak burada miras, iki büyük ana ve iki büyük baba bulunduğu için, dört hat ya da kola ayrılır. Her bir hattaki zümre başlarından biri, mirasbırakandan önce ölmüşse, varsa yerini altsoyu alır; altsoyu yoksa ona düşen miras payının tamamını sağ olan büyük baba veya büyük ana alır. Ana ya da baba hattındaki büyük ana ve büyük babanın ikisi de mirasbırakandan önce altsoy bırakmadan ölmüşlerse, mirasın tümü diğer hatta geçer.

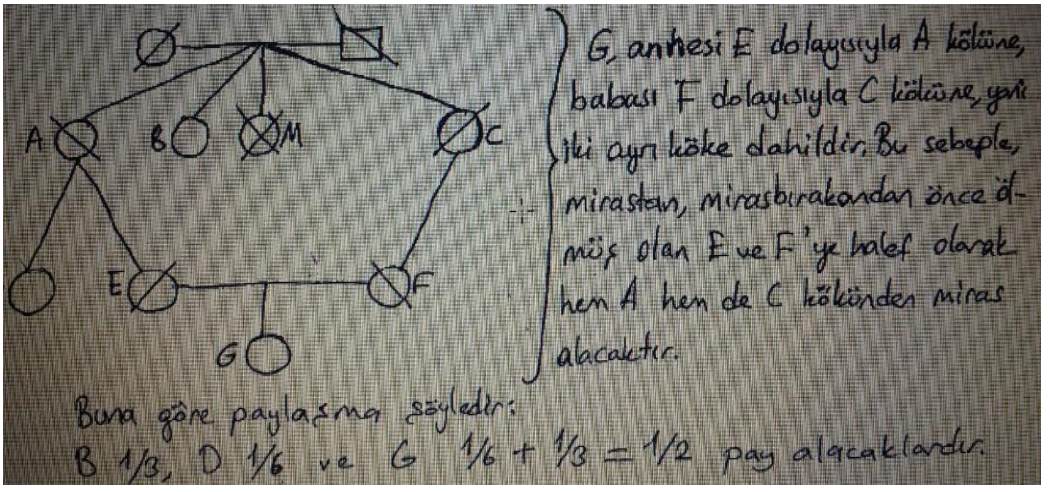

Ana hattında hiç mirasçı olmadığı için miras, diğer hattaki zümre mirasçılarına geçer ve E ile F arasında eşit olarak (1/2) paylaşılır.

*** Hemen belirtelim ki eş sağ ise ve zümre başlarının tümü ölmüşse sadece zümre başlarının çocukları, yani Mirasbırakanın amca, dayı, hala ve teyzesi halefiyet yoluyla mirasçı olurlar. Onlar da ölmüşse eş tek mirasçıdır. Bu konuya ileride daha detaylı değinilecektir.

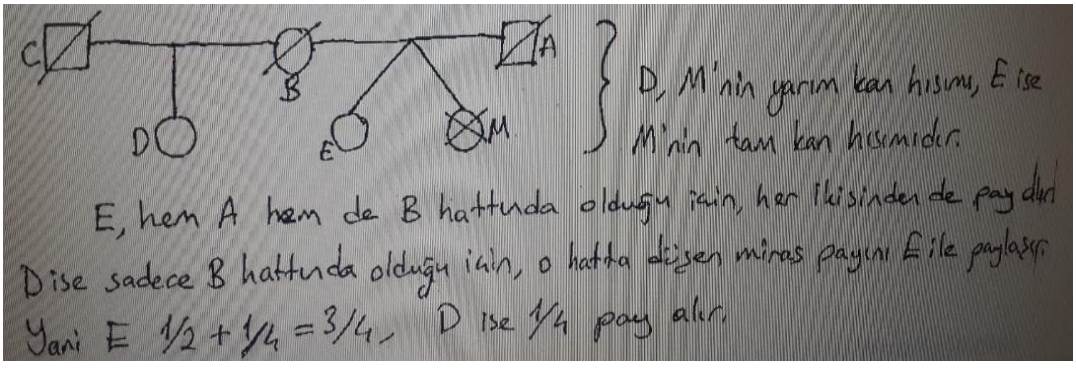
III. MİRASBIRAKANA ÇİFT HISIMLIK BAĞI İLE BAĞLI OLANLARIN MİRASÇILIĞI

Aynı zümre içinde bir kimse mirasbırakana çift hısımlık bağı ile bağlı olabilir. Böyle bir durumda bu kimsenin mirastan nasıl pay alacağı, bu hısımlık bağlarının onu iki ayrı köke dâhil edip etmediğine göre bulunur. Eğer iki hısımlık bağı bir kimseyi iki ayrı kök içine sokmuyorsa tek miras payı alır. Buna karşılık hısımlık bağları söz konusu kişiyi iki ayrı köke dâhil ediyorsa, o zaman iki kökten ve ayrı miras payı alır.

IV. YARIM KAN HISIMLARININ MİRASÇILIĞI

Yarım kan hısımlığı, zümre mirasçılığı içinde bir sorun yaratmaz. Yarım kan hısımı, mirasbırakan ile ortak olan asıllarının zümresinden pay alır.

V. EVLİLİK DIŞINDA DOĞAN HISIMLARIN MİRASÇILIĞI

Evlilik dışı hısımların baba yönünden mirasçı olabilmeleri için, soybağlarının tanıma ya da hâkim kararıyla kurulmuş olması şarttır. Aksi halde mirasçı olamazlar.

2. EVLATLIĞIN (VE ALTSOYUNUN) MİRASÇILIĞI

I. GENEL OLARAK

Kan hısımı olmayıp da zümre mirasçısı olabilen kişiler, sadece evlatlık ve altsoyudur. Evlatlık ve altsoyu, evlat edinene kan hısımı gibi mirasçı olurlar. Evlatlığın kendi ailesindeki mirasçılığı da devam eder(MK500). Bundan da anlaşılabileceği gibi, mirasçılık açısından, evlatlık ve altsoyu, Mirasbırakanın altsoyu ile aynı haklara sahiptirler.

Evlatlık ve altsoyunun mirasçı olabilmeleri için, evlat edinenin ölümü anında, evlatlık ilişkisinin geçerli olarak kurulmuş ve devam ediyor olması gerekir. Evlat edinme işlemleri devam ederken, evlat edinmek isteyen kişi ölürse, işlem tamamlanmadığı için

geçerli bir evlatlık ilişkisi ölüm anında kurulmamış olur ve dolayısıyla da evlatlık ve altsoyunun mirasçılığı söz konusu olmaz.

II. EVLATLIK VE ALTSOYUNUN MİRASÇILIĞININ ÖZELLİKLERİ

MK 500'e göre, evlatlık ve altsoyu, evlat edinenin birinci zümre ve saklı paylı mirasçıları olmasına rağmen, hısımlıkları mahkeme kararına dayandığı için, yine de kan hısımı altsoyun mirasçılığına oranla bazı özellikler taşır:

1- Evlatlığın kendi ailesine, yani kan hısımlarına olan mirasçılığı devam eder. Böylece evlatlık ve altsoyu hem kendi hısımlarından hem de evlat edinenden miras alırlar.

2- Evlatlık ve altsoyu, sadece evlat edinene mirasçı olurlar; evlat edinenin hısımlarına mirasçı olamazlar. Ancak evlat edinenin hısımları ile evlatlık arasında ayrıca kan hısımlığı varsa o zaman evlatlık ve altsoyu, evlatlık ilişkisi dolayısıyla değil, fakat kan hısımlığı dolayısıyla mirasçı olur.

3- Evlat edinen ile evlatlık ve altsoyu arasındaki mirasçılık tek yönlüdür. Evlat edinen ve hısımları, evlatlığa mirasçı olamazlar (MK 500/II). Ancak evlat edinen ve hısımlarının, evlatlığın atanmış mirasçısı olmalarına bir engel yoktur. Örneğin evlatlık R, evlat edinen A'yı terekesinin ¼ ü için mirasçı atayabilir. Yine, evlat edinen ile evlatlık arasında, mirasçılığı gerektiren bir kan bağının bulunması halinde de evlat edinen ve hısımları evlatlığa (bu sefer yasal) mirasçı olabilirler.

3. ZÜMRE SİSTEMİNİN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

Zümre sisteminin en önemli yararı açık ve sade olmasıdır. Diğer sistemlerden farklı olarak, kimlerin mirasçı olacağı kanun koyucunun iradesine bırakılmamıştır. Basit formüllerle, kimlerin mirasçı olabileceği önceden belirlenebilir. Çünkü zümreye girecek olan kan hısımlarının kimler olduğu, kanun gereği bellidir.

Zümre sisteminin lehine söylenecek diğer bir husus da, mirasçıların mirastan ne oranda pay alacaklarının da önceden hesaplanabilmesidir.

Buna karşılık sisteme karşı ileri sürülen eleştirilerin başında, daha uzak kan hısımlarının, bir önceki zümrede bulunmaları sebebiyle, daha yakın kan hısımı olmalarına rağmen, bir sonraki zümrede bulunan kan hısımlarının mirasçılığını engellemeleridir. Örneğin Mirasbırakanın torununun torunu, onun 4. Dereceden kan hısımı olmasına rağmen, Mirasbırakanın birinci derecede kan hısımı olan ana ve babasının mirasçılığını engeller. Çünkü onlar, ikinci zümreden mirasçı olmaktadırlar.

Zümre başlarının sağ olmasının, onun altsoyunun mirasçılığını engellemesi de, sisteme karşı ileri sürülen eleştirilerden biridir. Özellikle zümre başı olan ana ve baba hayatta oldukları zaman miras bırakanın kardeşlerinin pay alamamaları çok tereddütle karşılanmaktadır.

Kök başlarının, zümre başlarının, altsoyun da kök başlarının yerini alması(halef olması) kuralının, aynı sırada yer alanların farklı miras payı almalarına sebep olması da başka bir mahzur olarak görülmektedir. Örneğin M'nin A ile B adlı iki çocuğu, B'nin de C,D ve E adlı üç çocuğu olsa ve B, M'den önce ölmüş olsa, A 1/2; C, D ve E 1/6'şar pay alacaklardır. Ne var ki, B, M'den sonra da ölse çocukları aynı oranda pay alacağı için bunu mahzur olarak görmemek gerekir.

İleri sürülen sebeplerden biri de, bu sistemin, mirasın küçük paylara bölünmesine neden olabileceğidir. Ancak bu mahzur, sadece zümre sistemine özgü değildir. Hangi sistem kabul edilirse edilsin, mirasçı sayısı çok ise tereke zorunlu olarak küçük parçalara bölünecektir.

4. EŞİN MİRASÇILIĞI

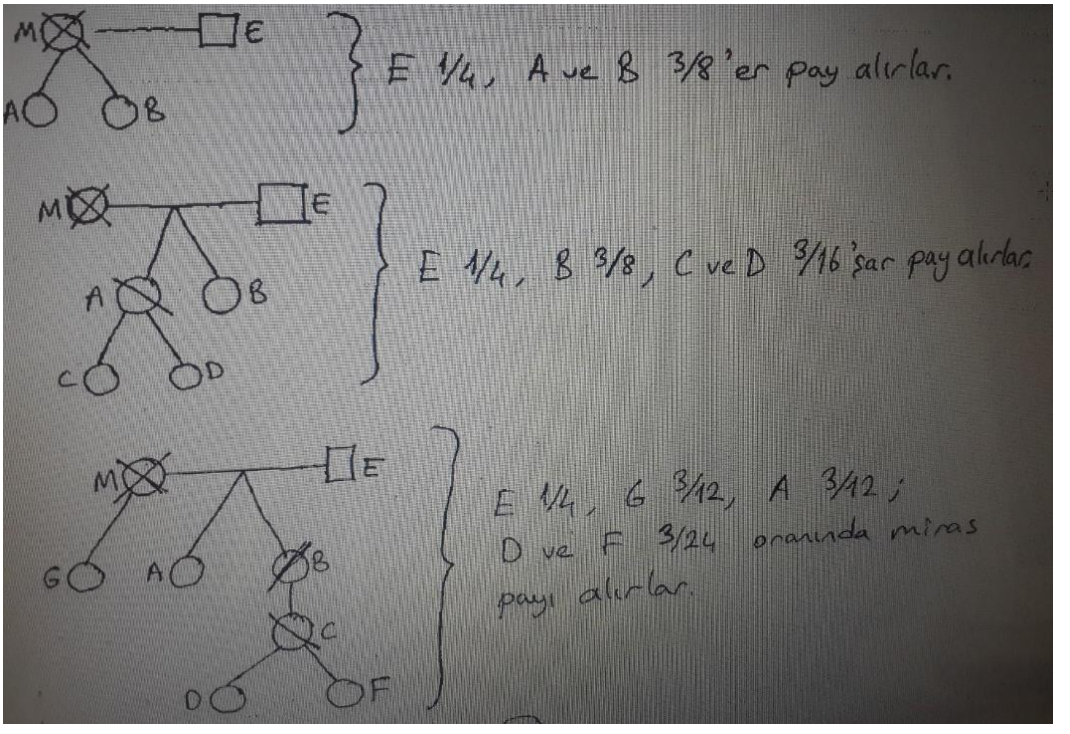
I. GENEL OLARAK

Hemen belirtmek gerekir ki eş, zümre mirasçısı değildir. Sağ kalan eş, her zümre ile birlikte mirasçı olur. İlk iki zümrede hiç mirasçı yoksa ve üçüncü zümrede de zümre başları ile onların çocukları mirasbırakandan önce ölmüşlerse, eş tek başına mirasçı olur ve onun varlığı devletin mirasçılığını (yasal) engeller. Tabi ki burada sözü edilen, eşin yasal mirasçılığıdır, yoksa Mirasbırakanın mirasçı atadığı haller değil. Eş dışında hiçbir yasal mirasçısı olmayan mirasbırakan, bir ölüme bağlı tasarruf ile Tasarruf edilebilir kısmın sınırları içinde) mirasçı veya mirasçılar atamışsa, eş bunlarla birlikte mirasçı olur.

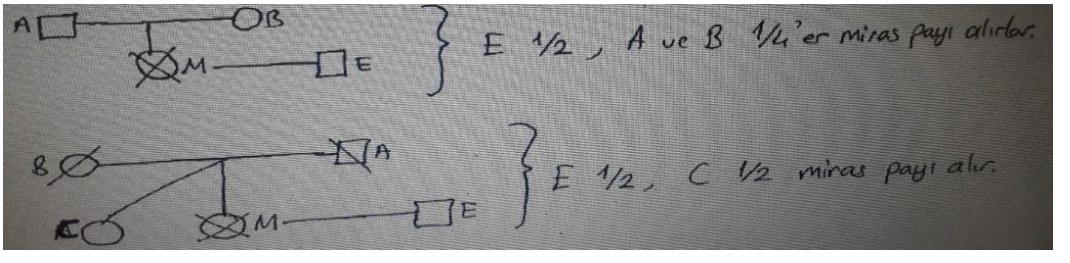
II. EŞİN DEĞİŞİK ZÜMRELERLE BİRLİKTE MİRASÇI OLMASI DURUMUNDA MİRAS PAYININ ORANLARI

Eşin değişik zümrelerle birlikte mirasçı olması halinde miras payının oranlarının ne olacağı MK 499'da düzenlenmiştir. Buna göre;

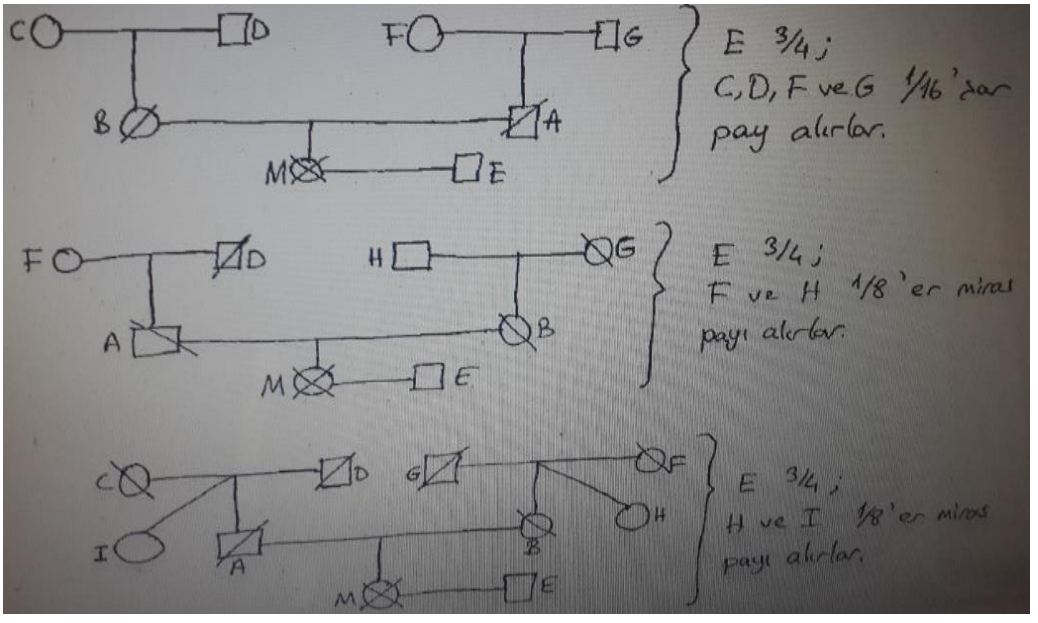
1- Eş, birinci zümreyle birlikte mirasçı olursa, miras payı terekenin 1/4 ‘üdür.

2- Eş, ikinci zümre ile birlikte mirasçı olduğu zaman, terekenin ½’sini miras payı olarak alır.

3- Eş, üçüncü zümre başları ve onların çocukları ile birlikte mirasçı olursa, miras payı terekenin ¾'üdür.

4- Birinci ve ikinci zümrede hiçbir mirasçı yoksa üçüncü zümrede de zümre başları ve onların çocukları hayatta değilseler, eş tek başına mirasçı olur. Yani eş hayatta ise mirasbırakanın kuzenleri mirasçı olamazlar.

III. EŞİN MİRASÇILIĞI İLE İLGİLİ BAZI ÖZEL DURUMLAR

1) MK /I'e göre, boşanma kararının kesinleşmesiyle birlikte, artık eşler birbirlerine yasal mirasçı olamazlar. Aynı şekilde, eşlerin birbirleri lehine yapmış oldukları ölüme bağlı tasarruflar da kanun gereği (kendiliğinden) ortadan kalkar. Yani boşanan eşler, artık birbirleri lehine olan ölüme bağlı tasarrufları (aksine anlaşma yoksa) talep edemezler.

MK 181/II'de de boşanma davası devam ederken eşlerden birinin ölmesi durumu düzenlenmiştir. Buna göre "boşanma davası devam ederken ölen davacının mirasçılarından birinin davaya devam etmesi ve davalının kusurunun saptanması halinde de yukarıdaki fıkra hükmü (MK 181/I) uygulanır." Bu hüküm uygulamada ve doktrinde çok tartışılmıştır. Çünkü ölen eşin mirasçılarından birinin davaya devam etmesi ve diğer eşin kusurunun saptanmaya çalışılması, boşanma davasını tespit davasına dönüştürmektedir. Ayrıca taraf değişikliği, iddia ve savunmanın değişmesi de usul hukuku açısından çeşitli sorunlar barındırmaktadır. Nitekim Anayasa Mahkemesi, somut norm denetimi ile maddedeki "davacı ve davalı" ifadelerini iptal etmiştir. Bu iptal kararından sonra MK 181/II

şu şekilde yeniden düzenlenmiştir: "Boşanma davası devam ederken, ölen eşin mirasçılarından birisinin davaya devam etmesi ve diğer eşin kusurunun ispatlanması halinde de yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır." Ancak bu düzenleme de eleştirilere cevap vermekten uzaktır.

Nihayet son olarak belirtelim ki, ayrılık kararının varlığı (MK 170 vd.) ayrılık sırasında ölen eşe, sağ kalan eşin mirasçı olmasına ve lehine yapılmış ölüme bağlı tasarruflardan hakları istemesine engel değildir. Çünkü ayrılık kararına rağmen evlilik devam etmektedir.

2) Evliliğin butlanı kararının, sağ kalan eşin miras hukukundan doğan haklarına etkisinin ne olacağı MK 159'da öngörülmüştür. Buna göre, " Evlenmenin butlanını dava etme hakkı mirasçılara geçmez. Ancak mirasçılar açılmış olan davayı sürdürebilirler. Dava sonucunda evlenme sırasında iyiniyetli olmadığı anlaşılan sağ kalan eş, yasal mirasçı olamayacağı gibi, daha önce yapılmış olan ölüme bağlı tasarruflarla kendisine sağlanan hakları da kaybeder."

Butlan kararının eşlerden birinin ölümünden sonra açılan dava (mutlak butlan) ya da, eşlerden birinin davayı açtıktan sonra ölmesi sebebiyle, mirasçıların davaya devam etmesi sonucu (nispi butlan) elde edilmesi halinde sağ kalan eş iyiniyetli ise hem yasal mirasçı olacak hem de daha önce lehine yapılmış olan ölüme bağlı tasarruftan doğan haklarını isteyebilecektir. Buna karşılık, iyiniyetli değilse, yani yaptığı evliliğin batıl olduğunu biliyor ya da bilmesi gerekiyorsa, yasal mirasçılık hakkını kaybedecek ve aynı zamanda, lehine bir ölüme bağlı tasarruf varsa, bundan doğan hakları da kanun gereği sona erecektir.

Eşlerden biri öldükten sonra mutlak butlan davası açılmaz ya da açılan davaya mirasçılar devam etmezse, evlilik ölüm sebebiyle sona ermiş olacak ve sağ kalan eşin miras hukukundan doğan hakları yönünden evliliğin sona ermesine ilişkin kurallar uygulanacaktır.

3) Birden fazla sağ kalan eşin mirasçılığı da tartışmalıdır. Türk hukukunda ister erkek olsun ister kadın, aynı anda iki kişi ile evli olmak mümkün değildir. Ancak iki istisna halde, Mirasbırakanın ardında iki eş bırakması mümkündür. Bunlardan birincisi 1926 yılından önceki hukuk zamanında yapılan evlenmelerdir. Bu evlenmeler, kanunun yürürlüğe girmesinden sonra da geçerliliğini korumuştur. İkinci ihtimal ise, her nasılsa iki defa evlenmiş kadın ya da erkeğin evlenmenin butlanına karar verilmeden önce ölmesi ve sağ kalan eşin iyiniyetli olması halidir. Bu iki ihtimalde de geride mirasçı olarak iki eş kalır.

İşte böyle bir halde, sağ kalan eşler, birlikte mirasçı oldukları zümreye göre sahip oldukları miras payını, aralarında eşit olarak paylaşırlar. Örneğin iki eşi olan Mirasbırakanın, birinci zümre mirasçıları varsa, her bir eş bu zümreyle birlikte mirasçı oldukları için, o zümreye göre hakları olan ¼ miras payını aralarında 1/8'er olacak şekilde paylaşırlar.

5. DEVLETİN MİRASÇILIĞI

MK 501'e göre "Mirasçı bırakmaksızın ölen kimsenin mirası Devlete geçer." Buna göre devletin, yasal mirasçı sıfatıyla terekeye el koyabilmesi için, Mirasbırakanın yasal mirasçısının bulunmamasının yanında, terekenin tümü için mirasçı atamamış da olması gerekir. Terekenin tümü için atanmış mirasçı varsa, Devlet, yasal mirasçı sıfatını kazanamaz. Buna karşılık hiç yasal mirasçısı bulunmayan mirasbırakan, terekenin bir bölümü için mirasçı atamışsa, geri kalan kısım, yasal mirasçı sıfatıyla Devlete kalacağı için Devlet, atanmış mirasçı ile birlikte miras ortaklığını oluşturur.

Devletin mirasçı olabilmesi için önce, Mirasbırakanın hiçbir yasal ya da atanmış mirasçısının bulunmadığının tespiti gerekir. Bunun için ölenin son yerleşim yeri Sulh Mahkemesi, MK 594'e göre, bir ay arayla iki defa ilan verip, son ilan tarihinden itibaren en geç bir yıl içinde ilgililerin başvurmasını ister. Bu bir yıllık süre hiçbir mirasçı ortaya çıkmazsa tereke, mirasçı sıfatıyla Devlete teslim edilir. Ancak Devlet, mirasçılık sıfatını bir yılın sonunda değil, ölüm anında kazanır. Sürenin geçmesinden sonra ortaya çıkan mirasçıların istihkak davası açma hakları saklıdır.

Diğer mirasçılara oranla, Devletin mirasçılığının iki özelliği vardır. Birincisi, Devletin mirasçı olması durumunda terekenin resen defteri tutulur. Oysa diğer mirasçıların bulunduğu hallerde terekenin resmi defteri mirasçılardan birinin talep etmesine bağlıdır. İkincisi ise, Devletin diğer mirasçılardan faklı olarak, borçlardan sınırsız sorumluluğu yoktur. Devlet, deftere yazılmış olan tereke borçlarından, sadece miras yoluyla edindiği değerler ölçüsünde sorumludur.

Yine belirtmek gerekir ki, Devlet, sadece hiçbir yasal mirasçının bulunmadığı hallerde değil, var olan mirasçıların tümünün, mirasın reddi, mirastan çıkarma ya da yoksunluk sebebiyle mirasçılık sıfatını kazanamamış ya da kaybetmiş oldukları hallerde de, terekeyi edinecek hiçbir mirasçı bulunmadığı için, yine yasal mirasçı olarak terekeye el koyar.

İKİNCİ KISIM

ÖLÜME BAĞLI TASARRFULAR

1. ÖLÜME BAĞLI TASARRUFLARA İLİŞKİN ÖN BİLGİLER

I. KAVRAM

Mirasbırakanın arzu ve isteklerine uygun, atanmış mirasçılığın ve diğer düzenlemelerin onun istediği sonuçları doğurabilmesi için, bunların bir hukuki işlemle açığa vurulması gerekir. İşte bu işleme ölüme bağlı tasarruf denir. O halde, ölüme bağlı tasarruf, Mirasbırakanın ölümünden sonra hüküm doğuracak emirlerini içeren bir hukuki işlemdir.

Ölüme bağlı tasarruflar, niteliği gereği, mal varlığına değil de terekeye ilişkin olduğu için, yapıldığı anda etkili olmaz. Yani mirasbırakan ile lehine tasarruf yapılan kimse arasında, mirasbırakan sağ olduğu sürece(miras sözleşmesi ile mirastan feragat sözleşmesindeki bağlılık hariç), bir hukuki ilişki doğurmaz, sonuç ancak mirasbırakanın ölmesinden, yani mirasın açılmasından sonra gerçekleşir. Bu bakımdan, lehine ölüme bağlı tasarrufta bulunulan kimse(atanmış mirasçı, vasiyet alacaklısı), mirasbırakan ölmedikçe, hukuken korunan bir beklenen hak bile kazanmış değildir. Burada, var olan değil de ümit edilen bir hukuki ilişki söz konusu olduğu için, mirasbırakan sağ olduğu sürece, lehine tasarruf yapılan kimse, ölüme bağlı tasarrufun geçerliliği için tespit davası dahi açamaz. Bunlardan da anlaşılacağı gibi, ölüme bağlı tasarruflardaki "tasarruf" kelimesi, işlem anlamında kullanılmıştır, yani ölüme bağlı işlemi ifade eder.

Ölüme bağlı tasarrufların, mirasbırakanın ölümünden sonra hüküm ifade etmeleri, işlemin niteliği gereğidir; ölüm onun causa'sıdır (nedenidir).

II. ÖLÜME BAĞLI BAĞIŞLAMALARIN, ÖLÜME BAĞLI TASARRUF HÜKÜMLERİNE TABİ OLMASI

BK 290/II'ye göre *"Yerine getirilmesi bağışlayanın ölümüne bağlı olan bağışlamada vasiyete ilişkin hükümler uygulanır."* Buradaki vasiyet teriminin, ölüme bağlı tasarruf şeklinde anlaşılması gerekir. Bağışlamanın iki taraflı bir hukuku işlem olduğu düşünülecek olursa, uygulanacak hükümler, miras sözleşmesine ilişkin hükümler olacaktır. İşte bu tür bağışlama, şekil, ehliyet, yasal temsil yasağı ve saklı pay yönünden BK 290/II'de miras sözleşmesi hükümlerine tabi tutulmuştur.

III. ÖLÜME BAĞLI TASARRUF KAVRAMININ İKİ ANLAMI

Medeni Kanun, Miras Hukuku kitabı incelendiği zaman, ölüme bağlı tasarruf teriminin iki ayrı anlamda kullanıldığı görülür. Ölüme Bağlı Tasarrufların Çeşitleri başlığı altında, içerik olarak ölüme bağlı tasarruflar düzenlenmiştir ki, bunlara "maddi anlamda ölüme bağlı tasarruflar" denir. Ölüme Bağlı Tasarrufların Şekilleri başlığı altında, Mirasbırakanın iradesini açıklarken uyması gereken şekil kurallarını düzenler ki, bunlara da "şekli anlamda ölüme bağlı tasarruf" denir.

1. Şekli Anlamda Ölüme Bağlı Tasarruflar

Bu, Mirasbırakanın ölümünden sonra hüküm ifade etmesini istediği iradesini açıklarken uymak zorunda olduğu şekil şartlarını ifade eder. Bu da iki türlü olabilir: vasiyetname (MK 531 vd.) ve miras sözleşmesi (MK 545). Şu halde, şekli anlamda ölüme bağlı tasarruf, Mirasbırakanın son arzularını yansıtan belge ya da kalıptır.

Vasiyetnameler, varması (yöneltilmesi) gerekli olmayan irade beyanı ile yapılan, tek taraflı ölüme bağlı tasarruflardır. Mirasbırakan, bunları ölümüne kadar her zaman serbestçe geri alabilir.

Miras sözleşmeleri, sözleşme olmaları niteliği gereği, iki taraflı hukuki işlemler olup, kanunda gösterilen istisnalar dışında bunlardan tek taraflı olarak dönülemez.

Şekli anlamda ölüme bağlı tasarruflar, tıpkı maddi anlamda ölüme bağlı tasarruflar gibi, numerus clausus prensibine tabidirler. Bunun iki anlamı vardır. Önce, mirasbırakan, şekli anlamda ölüme bağlı tasarruf olarak, ya vasiyetnameyi ya da miras sözleşmesini seçecektir. İkinci olarak, özellikle vasiyetnamelerde, sadece kanunun öngördüğü vasiyetname biri seçilebilir ve mirasbırakan seçtiği vasiyetname türünde, o tür için öngörülmüş olan şekil şartlarına mutlaka uymak zorundadır. Bu türler ileride detaylı olarak açıklanacaktır.

2. Maddi Anlamda Ölüme Bağlı Tasarruflar

Maddi anlamda ölüme bağlı tasarruflar, şekli anlamda ölüme bağlı tasarrufların içeriğini, orada açıklanan arzuları ya da Mirasbırakanın ölüme bağlı emirlerini belirler. Örneğin mirasçı atanması, mirastan çıkarma, evlilik dışı çocuğun tanınması, vasiyeti yerine getirme görevlisi atanması, birer ölüme bağlı tasarruftur. Burada da mirasçıları bağlayacak tasarruflar yönünden numerus clausus prensibi yürür.

2. ÖLÜME BAĞLI TASARRUF YAPMA EHLİYETİ

I. GENEL OLARAK

Ölüme bağlı tasarruf yapma ehliyeti MK 502'de vasiyetnameler, MK 503'te miras sözleşmeleri için ayrı ayrı düzenlenmiştir.

Baskın görüş, burada hak ehliyetinden söz eder. Zira kanunda öngörülen ehliyet şartları gerçekleşmemişse, ölüme bağlı tasarrufta bulunulamaz. Ancak son zamanlarda gittikçe taraftar kazanan ve doğru olan görüş, ölüme bağlı tasarruf yapma (ve evlenme) yönünden belirli şartların aranmasını, sadece hak ehliyetinin değil de, fiil ehliyetinin de şartı (sınırlaması) olarak kabul etmektedir.

II. VASİYETNAME YAPABİLME EHLİYETİ

NK 502'ye göre, "Vasiyetname yapabilmek için ayırt etme gücüne sahip ve on beş yaşını doldurmuş olmak gerekir." Görüldüğü gibi madde, vasiyetname yapabilme ehliyetini iki şarta bağlamıştır: ayırt etme gücü ve yaş.

1. Ayırt Etme Gücü

Bilindiği gibi, ayırt etme gücü, kişinin yaptığı hukuki işlemin sebep ve sonuçlarını anlayabilecek durumda olmasını ifade eder. Bunu vasiyetnamelere uygulayacak olursak, kişi, vasiyetname yapmanın sebep ve sonuçlarını anlayabilecek durumdaysa, bu konuda ayırt etme gücüne sahip sayılır.

Ayırt etme gücünün vasiyetnamenin yapıldığı anda bulunması gerekir. Daha önce ya da daha sonra bulunup bulunmaması önemli değildir. Bu bakımdan, vasiyetname yapmadan önce ayırt etme gücü bulunmayan, vasiyetname yaparken buna sahipse yapmış olduğu vasiyetname geçerlidir. Ya da aksine vasiyetname yaparken var olan ayırt etme gücünün sonradan kaybı, geçerliği etkilemez.

Uygulamada, resmi vasiyetnamelerde, noter, ayırt etme gücünden kuşku duyuyorsa, MK 72'ye göre hekim raporu isteyebilir. Bu rapor, aksi ispat edilinceye kadar, ayırt etme gücünün varlığına karine teşkil eder.

Vasiyetname yapılırken bulunmayan ayırt etme gücünün sonradan kazanılması, vasiyetnameyi geçerli hale getirmez; eğer hüküm doğurması isteniyorsa, aynı vasiyetnamenin, ayırt etme gücü kazanıldıktan sonra yeniden yapılması gerekir.

Vasiyetnamenin içeriğinin mantıklı ya da mantıksız olması önemli değildir. Ancak, mantıksız bir içerik, ayırt etme gücünü yokluğu yönünden önemli bir emare oluşturur.

Son olarak belirtelim ki ayırt etme gücüne sahip bir kimsenin, kısıtlanmış olması, vasiyetname yapma ehliyetini ortadan kaldırmaz. Aynı durum kendisine yasal danışman atanmış kişiler için de söz konusudur.

2. Yaş

MK 502'ye göre, ayırt etme gücüne sahip olan bir kimse, ancak 15 yaşını doldurunca vasiyetname yapma ehliyetine sahip olur. Kanunun, daha ergin olmadan, kişiye vasiyetname yapma imkânı tanımasının iki sebebi vardır. Bunlardan birincisi, vasiyetname yapmanın, mutlak kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardan olmasıdır. Bunun anlamı, vasiyetname yapmada yasal temsil yasağının bulunmasıdır. Kanun koyucu buradan hareketle, henüz erginliğini kazanamamış kimselere de bu haktan yararlanma imkânı vermek için, vasiyetname yapma yaşını 15'e indirmiştir.

İkinci sebep ise, vasiyetnameler, tek taraflı ölüme bağlı tasarruf oldukları için, Mirasbırakanın ölümüne kadar her zaman geri alınabileceklerinden, kanun koyucu, erginliği aramamakta bir tehlike görmemiştir.

III. MİRAS SÖZLEŞMESİ YAPMA EHLİYETİ

MK 503'e göre, "Miras sözleşmesi yapabilmek için ayırt etme gücüne sahip ve ergin olmak, kısıtlı bulunmamak gerekir." Bu hükümden anlaşılacağı üzere, miras sözleşmesi yapabilmek için tam fiil ehliyetine sahip olmak gerekir. Buradaki tam fiil ehliyeti miras sözleşmesi ile ölüme bağlı tasarruf yapan kişi için aranmaktadır. Lehine ölüme bağlı tasarrufta bulunan kişi/taraf, aşağıda açıklanacağı gibi, genel ehliyet kurallarına tabidir. (MK 16, 463 b.5)

Miras sözleşmesi ile ölüme bağlı tasarrufta bulunma, mutlak kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olmasına rağmen, kanun koyucunun, vasiyetnamelerden farklı olarak, tam fiil ehliyeti aramasının sebebi, miras sözleşmelerinin bağlayıcı olmasıdır. Miras sözleşmesinden, ancak kanunda belirtilen hallerde dönülebilir. Bu bakımdan tam fiil ehliyetine sahip bulunmayanlar(tam ehliyetsiz ve sınırlı ehliyetsizler), yasal temsilcileri aracılığıyla bile miras sözleşmesi ile ölüme bağlı tasarrufta bulunamazlar. Bu kişilerin yapmış oldukları miras sözleşmesi MK557 b.1'e göre iptal edilebilir. Ancak, ayırt etme gücüne sahip olmaları şartıyla, 15 yaşını doldurmuş ya da kısıtlı olan kişilerin yapmış oldukları miras sözleşmesinin, çevirme (tahvil, konversiyon) yoluyla resmi vasiyetname olarak ayakta tutulması mümkün olabilir.

Yukarıda da değinildiği gibi, MK503'teki ehliyet kuralları, miras sözleşmesi ile ölüme bağlı tasarrufta bulunan için aranır. Eğer her iki taraf da terekesi üzerinde tasarrufta bulunuyorsa her ikisinin de tam ehliyetli olması gerekir. Buna karşılık, diğer taraf, terekesi üzerinde tasarrufta bulunmuyor, sadece Mirasbırakanın iradesini kabul etmekle yetiniyorsa ya da bir sağlararası bir borç altına giriyorsa, o, genel ehliyet kurallarına tabidir. Buna göre;

a) Miras sözleşmesinin ölüme bağlı tasarrufta bulunmayan tarafı tam ehliyetli ise, isterse sözleşmeyi bir temsilci aracılığıyla yapabilir.

b) Ölüme bağlı tasarrufta bulunmayan taraf, tam ehliyetsiz ise, miras sözleşmesini onun adına yasal temsilcisi yapar. Ancak tam ehliyetsiz vesayet altında ise sulh ve asliye mahkemelerinin de rızasının bulunması gerekir. Veli yönünden bu şart aranmaz.

c) Terekesi üzerinde tasarrufta bulunmayan taraf sınırlı ehliyetsizse ve miras sözleşmesi ile sağlararası ivaz borcu yüklenmiyorsa, miras sözleşmesini yasal temsilcisi katılmadan tek başına yapabilir. Ancak sınırlı ehliyetsizin miras sözleşmesi ile sağlararası bir borç altına girmesi halinde, yani ivazlı bir miras sözleşmesi yapılıyorsa, yasal temsilcinin işleme katılması (bizzat veya sonradan rıza göstererek) gerekir. Fakat sınırlı ehliyetsiz vesayet altında ise, işlemin geçerliği, sulh ve asliye mahkemelerinin de rıza göstermelerine bağlıdır. Velayette, sulh ve asliye mahkemelerinin rızasına gerek yoktur.

Mirastan feragat sözleşmesi de bir miras sözleşmesi olduğu için (MK528), ona da yukarıda açıklanan ehliyet kuralları uygulanır. Burada, mirasbırakan aslında, karşı tarafın feragat iradesini kabul etmekten başka bir şey yapmamasına rağmen, tasarruf nisabına etkisi dolayısıyla, ölüme bağlı tasarrufta bulunuyor sayılmaktadır. Bu sebeple MK 503'teki ehliyet kurallarına tabi olmaktadır. Feragat eden ise, yine yukarıdaki ehliyet kurallarına tabidir.

3. ŞEKLİ ANLAMDA ÖLÜME BAĞLI TASARRUFLAR

I. ŞEKLİ ANLAMDAKİ ÖLÜME BAĞLI TASARRUFLARA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

Şekli anlamda ölüme bağlı tasarruflar (tıpkı bağlayıcı anlamda ölüme bağlı tasarruflar gibi), numerus clausus prensibine tabidir.

Şekli anlamda ölüme bağlı tasarruflar, Medeni Kanunda, tek taraflı olan vasiyetnameler (MK 531 vd.) ve iki taraflı olan miras sözleşmeleri (MK 528, 545) olarak düzenlenmiştir.

Vasiyetnameler, ikisi olağan, biri istisnai olmak üzere üç şekilde düzenlenir. Olağan vasiyetname türleri, resmi vasiyetname ve el yazılı vasiyetnamedir. İstisnai vasiyetname türü de sözlü vasiyetnamedir.

Miras sözleşmeleri ise, (olumlu) miras sözleşmesi ve mirastan feragat sözleşmesi olmak üzere iki türlüdür. Her ikisi de resmi şekilde yapılır.

II. ÖLÜME BAĞLI TASARRUFTA ŞEKLE UYMANIN YARARLARI

Medeni Kanun, ölüme bağlı tasarrufları çok sıkı şekil şartlarına tabi tutmuştur. Bunun sebepleri şu şekilde açıklanabilir:

a) Uyarma: şekle uyma, mirasbırakanı iyice düşünmeye zorlar, acele kararların alınmasını engeller.

b) Açıklık (hukuki durumu belirleme): Bir irade açıklamasında şekle uyma çoğu kez, onun kuşkuya yer vermeyecek şekilde açıklanmasını sağlar. Ölüme bağlı tasarrufların, Mirasbırakanın ölümünden sonra hüküm ifade edeceği düşünülecek olursa, bunlarda şekle uyma daha da önem kazanır.

c) Gerçek ölüme bağlı tasarruf ile ölüme bağlı tasarruf projesini birbirinden ayırma: Ölüme bağlı tasarrufların içeriğinin tanıkla ispat edilmesi, sağlararası tasarruflara oranla hemen hemen hiç mümkün olmadığı için, şekle uyma, Mirasbırakanın gerçek iradesinin ne olduğunun saptanmasında önemli rol oynar.

d) Ölüme bağlı tasarrufu tahrifini engelleme: Hüküm doğuracakları andan çok önce düzenlenmiş olan ölüme bağlı tasarruflar, ancak şekle uyma ile tahriflerden korunabilir.

4. RESMİ VASİYETNAMELER

I. GENEL BİLGİLER

Noter, sulh hâkimi ya da yetkili resmi memur önünde, iki tanığın katılmasıyla yapılan vasiyetnamelere, resmi vasiyetname denir. (MK 532). Yetkili resmi memura örnek olarak, yabancı ülkelerdeki Türk konsoloslukları, noter yetkisine sahip mahkeme başkâtipleri (yazı işleri müdürü) ve çok istisnai durumda tapu sicil memuru gösterilebilir. Uygulamada genel olarak resmi vasiyetnameleri noter düzenlemektedir.

MK 532 vd. da, resmi vasiyetnamede uygulanması gereken şekil kuralları ve tanıklarda aranacak nitelikler etraflı olarak düzenlenmiştir. Bunun yanında MK 84, re'sen düzenlenecek senetlerde noterin uyması gereken şekil kurallarını, MK 76 ve 78. maddelerde de tanıklarda aranacak nitelikler belirtilmiştir. Noter, Medeni Kanundaki şekil kurallarına uygun olarak resmi vasiyetnameyi düzenlemişse, Noterlik Kanunundaki şekil

kurallarına uymamış olsa bile, resmi vasiyetname geçerli olur. Çünkü burada Medeni Kanun hükümleri, maddi hukuka ilişkin olup özel hüküm niteliğindedir. Burada noter, olsa olsa Noterlik Kanunu hükümlerine uymadığı için disiplin cezası görür. Örneğin, Medeni Kanun, resmi vasiyetnamenin geçerlik şartları ortasında noterin mührünü aramamıştır. Oysa NK 84/1. 6.5'e göre, re'sen düzenlenen senetlerde noterin mührünün bulunması şarttır. Fakat resmi vasiyetnamede, noterin mührünün bulunmaması, vasiyetnameyi geçersiz kılmaz. Buna karşılık noterin Medeni kanunda öngörülen şekil şartlarına uyarak yaptığı resmi vasiyetname, şekle aykırılık sebebiyle geçersiz olur. Bunun aksine, noterin hem MK hem de NK hükümlerine uyarak yaptığı resmi vasiyetname geçerlidir.

MK 536/1, resmi vasiyetnamenin yapılmasına yetkili memur ve tanık olarak kimlerin katılmayacağını özel olarak düzenlemiştir. Buna göre; "Fiil ehliyeti bulunmayanlar, bir ceza mahkemesi kararıyla kamu hizmetinden yasaklılar, okuryazar olmayanlar, miras bırakanın eşi, üstsoy ve altsoy kan hısımları, kardeşleri ve bu kişilerin eşleri, resmi vasiyetnamenin düzenlenmesine resmi memur veya tanık olarak katılamazlar." Bu kişilerin, resmi vasiyetnamenin yapılmasına katılmaları, vasiyetnamenin iptal edilmesi sonucunu doğurur.

Tanıklık yapması ve resmi memur olarak görev yapması yasak olan kişilerin niteliklerine göre iki grupta toplanması mümkündür. Birinci grup (fiil ehliyeti olmayanlar, kamu hizmetlerinde yasaklılar, okuma yazma bilmeyenler), hiçbir resmi vasiyetnamenin yapılmasına katılamazlar. Onlar için mutlak bir düzenlemeye katılma yasağı vardır. İkinci grup olarak miras bırakanın eşi, üstsoy ve altsoy kan hısımları, kardeşleri ve bunların eşleri; Sadece belirli bir kimsenin resmi vasiyetnamesinin düzenlenmesine katılamazlar, fakat başkasının resmi vasiyetnamesinin düzenlenmesine katılabilirler. Tabir caiz ise, bunlar yönünden yasak nispidir.

Altsoy ve üstsoy yönünden hiçbir derece sınırlaması olmadığı gibi, mirasçı olup olmama da önemli değildir.

Evlatlık ve evlat edinen MK 536'da sayılmamış olmasına rağmen yasağı bunlar yönünden de geçerli olması gerekir. Aynı şekilde evlatlığın eşinin de, evlat edinenin vasiyetnamesinin düzenlenmesine katılması gerekir.

Eşlerin, birbirlerinin yapmış oldukları resmi vasiyetnameye katılma yasağı, evlilik devam ettiği sürece vardır. Boşanma ya da evliliğin iptalinden sonra bu yasak kalkar.

Bu yasakların dar yorumlanması gerektiği için, miras- bırakan ya da resmi memur ile hizmet ilişkisi bulunanlarla mirasbırakanın nişanlısının, resmi vasiyetnamenin

düzenlenmesine katılmalarına bir engel yoktur. Aynı şekilde, mirasbırakanın vasisinin de vasiyetnamenin düzenlenmesine katılmasına bir engel yoktur. Ancak, eğer vasi lehine bir ölüme bağlı tasarrufta bulunulmuşsa, sadece bu tasarruf MK 536/2'ye göre iptal olunur.

MK 536/2'ye göre, "Resmi vasiyetnamenin düzenlenmesine katılan memura ve tanıklara, bunların üstsoy ve altsoy kan hısımlarına, kardeşlerine ve bu kişilerin eşlerine o vasiyetname ile bir kazandırmada bulunulamaz." Görüldüğü gibi MK 536/1'den farklı olarak, MK 536/2'nin müeyyidesi, bütün vasiyetnamenin değil de sadece söz konusu kişiler lehine yapılmış olan maddi anlamdaki ölüme bağlı tasarrufların iptal edilmesidir. Bu yüzden MK 536/2'nin bir nispi hükümsüzlük sebebi olduğu söylenmektedir.

II. RESMİ VASİYETNAMENİN DÜZENLENİŞ ŞEKİLLERİ

Medeni Kanunda, iki tür resmi vasiyetname düzenleme şekli öngörülmüştür. Bunlardan birincisi MK 533-534'te düzenlenen, vasiyetçi tarafından okunarak ve imzalanarak düzenlenen resmi vasiyetnamedir. İkincisi ise MK 535'te düzenlenmiş olan, vasiyetçinin okumadan ve imzalamadan yaptığı resmi vasiyetnamedir. Belirtmek gerekir ki, her iki şekilde eşdeğerdedir. Herhangi bir sebeple okuyamayan ya da yazamayan (okuma-yazma bilmeme, elleri sakat ya da kırık olma vb.) bir kimse, resmi vasiyetnamesini muhakkak MK 535'teki gibi yani okumadan ve imzalamadan düzeltmek zorundadır. Buna karşılık, okuma-yazma bilen bir kişi, seçimlik hakka sahiptir. O, isterse vasiyetnamesini okuyarak ve imzalayarak düzenlettirir, isterse okumadan ve imzalamadan düzenlettirir. Bunun yanında, iki şeklinde meczedilerek, karma şekilde resmi vasiyetname düzenlenmesi de mümkündür. O halde, bugün Türk Hukukunda a) okunarak ve imzalanarak, b) okunmadan ve imzalanmadan, c) karma türde olmak üzere üç türlü resmi vasiyetname yapılabilir.

III. OKUNARAK VE İMZALANARAK DÜZENLENEN RESMİ VASİYETNMELER

Mirasbırakanın (vasiyetçinin) okuyup imzalayarak düzenlettirdiği resmi vasiyetnamede iki safha vardır:

1. Birinci Safha

Bu safhada vasiyetçi son arzularını resmi memura bildirecektir. Bildirme şeklinin önemi yoktur. Önemli olan, vasiyetçinin son arzularını doğrudan notere bildirmesidir. Bu bildirme sözlü veya yazılı olabilir. Vasiyetçi, notere yazılı olarak verdiği son arzularını bir üçüncü kişiye yazdırmışsa, noterin, bu metnin vasiyetçinin son arzularına uygun olduğuna kanaat getirmesi gerekir. Bunu vasiyetçiye sorduğu sorular ile yapabilir. Son arzuların

bildirilmesinin belirli bir süre içinde tamamlanması şart değildir, kesin bir metne kadar bazen çok uzun süre geçebilir.

Bu safhaların ikinci bölümünde noter, son arzularını ya bizzat yazacak ya da yazdıracak okuması için vasiyetçiye bildirecektir (verecektir). Vasiyetçi metni okuyup, bunun son arzularına uygun olduğunu görünce imzalar ve bunu noterin imzası ve tarih atması izler. Bu safhada tanıkların bulunması zorunlu değildir. Çünkü MK 533-534'e göre yapılan vasiyetnamenin en büyük özelliği, içeriğinin tanıklardan gizlenebilmesidir. Ancak vasiyetçinin isteğiyle, tanıkların bu safhaya katılmalarına bir engel yoktur.

Hem vasiyetçinin hem de noterin imzalarının el yazısı ile olması şarttır. Mirasbırakan, imza yerine el ile yapılmış bir işaret kullanamayacağı gibi, mühürde basamaz. Özellikle BK 15'teki, imza atamayan kişilere ilişkin hükümler burada uygulanamaz. Kişi, imza atamıyorsa, vasiyetnamesini MK 35'e göre yapmak zorundadır. Tarih; gün, ay ve yılı kapsayacak şekilde atılmalıdır. Buna karşılık tarihin, saati kapsaması gerekmez. Aynı şekilde, düzenleme yerinin de gösterilmesine gerek yoktur.

Vasiyetçinin imzası, metnin kabulü ve kapandığı anlamına geldiği için metni örtecek biçimde en sonda bulunması gerekir. Vasiyetnamenin birden fazla sayfadan oluşması halinde, vasiyetçinin son sayfayı imzalaması yeterlidir.

Noter, tarihini ve imzasını vasiyetçiden sonra atacaktır. Ancak, tarihin, noterin imzasının yanında olmayıp, örneğin metnin başında yazılması olması vasiyetnameyi geçersiz yapmaz. Yeter ki, vasiyetçinin imzasından sonra, fakat noterin imzasından önce atılmış olsun.

Noterin, imzasını vasiyetçinin imzasından atması şarttır. Çünkü, noterin imzası teşvik niteliğinde olduğu için, vasiyetçininkinden önce atılması halinde, bu işlevi yerine getirmiş olmaz. Noterin imzası, kural olarak hemen vasiyetçinin imzasının altında olacaktır. Ne var ki, vasiyetçinin imzasından sonra olması şartıyla, noterin imzasının başka bir yerde, örneğin, tanıkların şerhinden hemen sonra atılmış olması, vasiyetnameyi geçersiz yapmaz.

2. İkinci Safha

Birinci safhada tanıkların bulunması zorunlu değilken, ikinci safhada tanık bulunması zorunludur. Bu safhada MK354'ten anlaşılacağı üzere, bir vasiyetçi, diğeri de tanıklar tarafından gerçekleştirilecek iki işlem vardır. Vasiyetçi, tanıklar önünde, onlara hitaben, vasiyetnameyi okuduğunu ve bunun son arzularına uygun olduğunu beyan

edecektir. Ancak vasiyetnamenin içeriğini tanılara bildirmek zorunda değildir. Bunun üzerine tanıklar, vasiyetnamenin altına, vasiyetçinin, beyanı huzurlarında yaptığını ve onu, ölüme bağlı tasarrufta bulunmaya ehil gördüklerini şerh verip, el yazıları ile imzalayacaklardır. Tanıkların şerhi, noter huzurunda verip, bunu, noter huzurunda imzalamaları geçerlik şartıdır. Şerhin ve tanık imzalarının, vasiyetname metninin altında bulunması ve (mümkünse) aynı kâğıtta olması gerekir.

Şerhin, mutlaka tanıkların el yazısı ile olması gerekmediği, başkası tarafından ya da makine ile yazılabileceği MK 534/'de anlaşılmaktadır. Yargıtay İBK da bu yöndedir. Şerhin her iki tanık için de ayrı ayrı yazılması gerekmeyip, her iki tarafında imzalanmış olması şartıyla, tek bir şerh metninin bulunması yeterlidir.

Resmi vasiyetname, tanıkların imzası ile tamamlanmış olur. MK 533'e göre, tanık beyanlarının ayrıca noterce onanması gerekli değildir. Fakat noterin vasiyetnameyi, NK hükümlerine göre onanmış olması, bir geçersizlik sebebi olmaz.

IV. OKUNMADAN VE İMZALANMADAN DÜZENLENEN RESMİ VASİYETNAMELER

Okuma yazma iktidarı olmayan kimseler, resmi vasiyetnamelerini sadece MK 535'e göre düzenletebilirler. Buna karşılık, okuma-yazma iktidarı olanlar MK 533-534 ya da 535'teki şekillerden birini seçerek resmi vasiyetname yapabilirler; bu konuda herhangi bir gerekçe göstermek zorunda değildirler.

MK 535'e göre düzenlenecek olan resmi vasiyetnamenin birinci safhasında, vasiyetçi son arzularını, yazılı ya da sözlü olarak notere bildirir ve noter bunları yazar ya da yazdırır. Birinci safha burada biter. Bundan sonra, okunarak ya da imzalanarak yapılan resmi vasiyetnameden farklı olan ikinci safha başlar. Artık bu ikinci safhada tanıkların bulunması zorunludur. Noter bizzat, tanıklar önünde, vasiyetnameyi yüksek sesle okur (geçerlilik şartıdır). Bu okumadan sonra vasiyetçi, tanıklar önünde, vasiyetnamenin son arzularına uygun olduğunu açıklar(geçerlilik şartıdır). Bu beyan, vasiyetçinin imzasının yerini tutar. Bunu, noterin vasiyetnameye tarih koyup imzalaması izler. Bundan sonra tanıklar, vasiyetnamenin altına şerh verip bunu imzalayacaklardır. Tanıkların vereceği şerhin içeriği, MK 533-534'tekine göre daha kapsamlıdır. Şöyle ki; MK 535/2'ye göre, şerhte, vasiyetçinin vasiyetnamenin son arzularına uygun olduğunu beyan ettiği ve tanıkların, onu, vasiyetname yapmaya ehil gördüklerinin yanında, vasiyetnamenin bizzat noter (resmi memur) tarafından, tanıklar önünde yüksek sesle okunduğunda yer alacaktır.

Resmi vasiyetname tamamlandıktan sonra, buna sonradan yapılacak çıkıntı ve ekler

de, artık yeni bir ölüme bağlı tasarruf niteliğinde oldukları için, aynı şekil şartlarına uyulması gerekir. Buna karşılık çıkıntı ve ekler, vasiyetname tamamlanmadan yapılacak olursa, yeniden şekil şartlarına uyulmasına gerekmez. Çünkü bu halde, hem vasiyetçinin imzası ya da beyanı tarafından kapanmış hem de noterin imzası ile teşvik edilmiş olurlar.

V. KARMA ŞEKİLDE DÜZENLENEN RESMİ VASİYETNAMELER

Yargıtay İBK ile İsviçre doktrini ve uygulamasına paralel olarak, karma şekilde de resmi vasiyetname yapılmasına cevaz vermiş ve bu görüş, Türk doktrini tarafından da kabul görmüştür. Ancak, karma resmi vasiyetnamelere, şu iki şartın gerçekleşmesi halinde izin vermek gerekir: a) karma şekil, resmi vasiyetnameler için öngörülmüş olan şekil hükümlerinin amacını tam olarak gerçekleştirmelidir; b) karma şeklin sağladığı garanti MK 533-534 ya da MK 535'e göre yapılan resmi vasiyetnamelerin sağlayacağı garantilerden daha az olmamalıdır.

Karma türde resmi vasiyetname iki şekilde yapılabilir:

1. Okunmadan, fakat imzalanarak düzenleme

Burada, esasında resmi vasiyetname, MK 535'in tüm şekil kurallarına uyularak düzenlenmekte, fakat vasiyetçi, vasiyetnamenin noter tarafından tanıklar önünde okunmasından sonra, ayrıca bir de vasiyetnameyi imzalamaktadır. Bu halde, MK 535'in aradığı garantiden fazlası gerçekleşmiş olacağı için, bu vasiyetname geçerli olur.

2. Okuyarak, fakat imzalamadan düzenleme

Bu yola, okuma bilen, fakat herhangi bir sebeple imza atamayan kimseler başvurabilir. Burada, vasiyetçi, vasiyetnameyi notere okutacak yerde kendisi okuyacak ve imzanın yerini almak üzere MK 535'teki kurallar uygulanacaktır. Baskın görüş, güvenlik açısından, okumanı tanıklar önünde olmasını arar. Bu halde, tanıkların verecekleri şerhte, noterin değil de vasiyetçinin metni önlerinde okuduğu yazılmalardır.

Belirtmek gerekir ki, resmi vasiyetnamenin hangi türü söz konusu olursa olsun, şekil kurallarına uyulduğunun doğrudan resmi vasiyetnamenin metninden anlaşılması gerekir. Eksikliğin, sonradan vasiyetname dışı olgulara başvurularak tamamlanması söz konusu olamaz. Örneğin, tanıklar şerhte, vasiyetçiyi ölüme bağlı tasarrufta bulunmaya ehil gördüklerini belirtmemişlerse, bu eksiklik, vasiyetnameye eklenmiş bir hâkim raporuyla giderilemez.

Vasiyetname tamamlandıktan sonra, noter ya da resmi memur, bunun bir suretini vasiyetçiye verir, aslını ise kendisi saklar (MK 537, krş. NK 81).

Noter bu şekilde düzenlediği resmi vasiyetnameyi (aynı şekilde düzenlediği miras sözleşmesi ve kendisine saklanmak üzere verilen el yazılı vasiyetnameyi), vasiyetçinin ölümü halinde bilgi verilmesi için onun nüfus kütüğüne bildirir. Nüfus memurunun, ölümü kendisine bildirmesi üzerine noter, vasiyetnameyi sulh hâkimine verilmek üzere, savcılığa tevdi eder. Ancak MK 537 ve NK 69, geçerlik şartı olmadığı için, bunlara uyulmaması, vasiyetnameyi iptal edebilir hale getirmez.

VI. BAZI ÖZEL DURUMLAR

1. Körlerin Durumu

Körler alfabesini dahi bilmeyen körlerin, sadece MK 535'e göre resmi vasiyetname düzenleyebileceklerine kuşku yoksa da; bu alfabeyi bilenlerin MK 533-534'e göre resmi vasiyetname düzenleyip düzenleyemeyecekleri tartışmalıdır. Bazı yazarlar, körlerin, neler tarafından kaleme alınan metni bizzat okuyamayacakları için onların sadece MK 535'e göre vasiyetname düzenleyebilecekleri görüşündedirler. Diğer bir grup yazar ise, vasiyetlerinin, körler alfabesini okuyabilmesinden hareketle, vasiyetname metnini aynı zamanda körler alfabesi ile yazılmış ve bunun vasiyetnameye, onun ayrılmaz bir parçası olarak eklenmiş olması şartıyla, körlerin de MK 533-534'e göre resmi vasiyetname düzenletebileceklerini savunmaktadır.

2. Sağır ve Dilsizlerin Durumu

Sağır ve dilsiz olan bir kimse, okuma-yazma biliyorsa MK 533-534'e göre resmi vasiyetname düzenlettirebilir. Çünkü o, son arzularını notere yazılı olarak verebilir, noterin sorularına, yazılı olarak cevap verebilir, nihayet, tanıklara yapması gereken beyanı da yazılı olarak yapabilir. Burada, sağır ve dilsiz, normal yazı ile yazılmış metne bizzat kendisi okuyacağı için, körler yönünden söylediğimiz mahzur söz konusu olmaz. Ayrıca, okuma yazma bilen sağır ve dilsiz, isterse MK 535'e göre de resmi vasiyetname yapabilir.

Buna karşılık, sağır ve dilsiz okuma yazma bilmiyorsa, o zaman, resmi vasiyetnamesini ancak MK 535'e göre düzenletebilir. Bu halde, vasiyetnamenin düzenlenmesine, onu anlayan bir tercüman da katılır. Ancak resmi memur ya da tanıklar, sağır ve dilsiz işaretlerini bilmiyorlarsa, tercümanın bulunması şart değildir.

Hem sağır hem dilsiz hem de kör olanlara gelince; baskın görüş bu kişilerin hiçbir şekilde resmi vasiyetname düzenlettiremeyecekleri yönündedir. Ancak bazı yazarlar, bu durumda olup da körler alfabesini bilen bir kimsenin istisnaen MK 533-534'e göre resmi vasiyetname düzenletebilecekleri görüşündedirler.

3. Türkçe Bilmeyenlerin Durumu

Medeni Kanunda, Türkçe bilmeyen kimselerin -ki bunlar genellikle yalancılar olacaktır-, düzenlettirecekleri vasiyetname uyacakları şekil şartlarına ilişkin düzenleme bulunmamaktadır. Bu sebeple, böyle durumlarda MK 74'teki şekil kuralları uygulanacaktır. Söz konusu hükme göre, ilgilinin Türkçe bilmemesi halinde, bir tercüman işleme katılır. Ancak, noter, söz konusu dili biliyorsa tercümana gerek yoktur. Tercüman ya da noter tarafından çevrilen metnin, yabancı dilde olan metne eklenmesi gerekir.

Önemli olan nokta, Türkçe bilmeyen vasiyetçinin, vasiyetnamenin son arzularına uygun olduğunu tanıklara ne şekilde ifade edeceğidir. Yargıtay, bu konuda, Türkçe bilmeyen vasiyetçinin kendi dilinde yapacağı beyanı yeterli olmadığı, bu beyanın tercüman tarafından tanıklara Türkçe olarak tekrarlanması ve tanıkların, beyanı nasıl öğrendiklerinin şerhte yer alması gerektiği görüşündedir.

Bu konuda üzerinde durulması gereken son bir nokta, Türkçe bilmeyen kişinin MK 535'e göre resmi vasiyetname düzenlettirmesi halinde, vasiyetname metninin, o yabancı dili bilmeyen tanıklara noter tarafından nasıl okunacağıdır. Doktrinin bunu getirdiği çözüm, her iki metninde aynı anda tanıklara okunmasıdır. Yani, noter Türkçe metni okurken tercüman da, onunla aynı anda yabancı dildeki metni okumalıdır.

5. EL YAZILI VASİYETNAME

I. GENEL OLARAK

El yazılı vasiyetnameyi düzenleyen MK 538'e göre "El yazılı vasiyetnamenin yapıldığı yıl, ay ve gün gösterilerek başından sonuna kadar mirasbırakanın el yazısıyla yazılmış ve imzalanmış olması zorunludur.

El yazılı vasiyetname, saklanmak üzere açık veya kapalı olarak notere, sulh hâkimine veya yetkili memura bırakılabilir."

Görüldüğü gibi kanun, el yazılı vasiyetnamede nitelikli adi yazılı şekli, geçerlik şartı olarak aramaktadır. Çünkü BK'da öngörülen adi yazılı şekilden farklı olarak, burada şekil şartının gerçekleşmiş sayılması için, sadece imzanın el yazısı ile olması yeterli görülmemiş, düzenleme tarihinin de bulunması şartı olarak aradığı gibi, tarih dâhil bütün metnin vasiyetçinin el yazısı ile yazılmış olması geçerlik şartı olarak aranmıştır. Ayrıca imzanın da el yazısı olması da aranarak, imza yerine parmak basılması ya da bir mekanik araçla imza atılması da yasaklanmıştır.

II. EL YAZILI VASİYETNAMENİN FAYDA VE MAHZURLARI

1. Faydaları

a) Yapılmasındaki kolaylık: El yazılı vasiyetnamenin yapılması ve değiştirilmesi her zaman kolaylıkla mümkündür. Vasiyetçi, vasiyetnamedeki herhangi bir tasarrufu, istediği zaman, hiçbir zorluğa uğramadan değiştirebilir ya da vasiyetnameye yeni bir tasarruf ekleyebilir.

b) Masrafsız oluşu: El yazılı vasiyetnamenin yapılması hiçbir masraf gerektirmez; sadece bir kâğıt ve kalem yeterlidir.

c) **Gizliliği:** El yazılı vasiyetname, hem yapıldığının hem de içeriğinin üçüncü kişilerden gizlenebilmesi imkânını vermektedir. Böylece vasiyetçi, kendisini (ve bir ölçüde ailesini) ilgilendiren hususları yabancılardan saklama imkânını bulur.

2. Mahzurları

a) Yok olma tehlikesi: El yazılı vasiyetnamenin en büyük mahzuru kolayca yok olmasıdır. Bu yok olma, üçüncü kişilerin vasiyetnameyi ortadan kaldırması, yanlışlıkla yırtılması veya yanması şeklinde gerçekleşebilir.

b) Bulunamaması: Vasiyetnamenin gizli kalması, onun bulunamaması tehlikesini de beraberinde getirir.

c) Kolayca tahrif edilebilmesi: Bir resmi makama tevdi edilmesi zorunlu olmayan el yazılı vasiyetnamede aradıklarını bulamayan bazı hısımların, çizerek ya da ona ekler yaparak, vasiyetnameyi kolayca tahrif etmeleri mümkündür.

d) Vasiyetçinin kolayca etki altında kalması: Vasiyetçi, vasiyetnamesini düzenlerken başkalarının tesiri altında kalabilir. Bu suretle vasiyetçi, esasında yapmak istemediği bir tasarrufa vasiyetnamesinde yer verebilir.

e) Gerçek vasiyetname ile vasiyetname projesini birbirinden ayırma zorluğu: Vasiyetçinin kâğıtları arasındaki bir belgenin, gerçek bir vasiyetname mi yoksa sadece bir proje mi olduğunu tespit etmek güçtür. Başka bir deyişle, vasiyetçinin, o belgeyi yazarken vasiyetname yapma iradesine (animus testandi) sahip olup olmadığının tespiti imkânsız denecek kadar zordur ve bu sebeple de vasiyetçinin, vasiyetname yapma niyeti olmadan kaleme aldığı belgenin, belki de tesadüfen şekil şartlarını içermesi sebebiyle vasiyetname olarak kabul edilme tehlikesi vardır.

f) Açıkça anlaşılabilir olmaması: Son bir mahzur da, hukuk bilgisi olmayan bir kimsenin, yaptığı tasarrufları, muğlak, çeşitli anlamlara gelebilecek ifadelerle kaleme

almasıdır.

Doğrusu el yazılı vasiyetnamenin mahzuru olarak gösterilen bu hususların telafisi çok zor değildir. Yok olma, bulunamama veya tahrif edilemeye karşı kanun bizzat çare göstermiştir ki, bu da vasiyetnamenin saklanmak üzere tevdiidir. Vasiyetnamenin baştan sona el yazısı ile olma şartı, onu tahriflere karşı korur. Çünkü, yazı farkı çok kolay bir şekilde tespit edilebilir. Vasiyetçinin başkalarının tesiri altında kalma tehlikesi, az da olsa resmi vasiyetnamede de vardır. Animus testandinin var olup olmadığı ise bir ispat meselesidir. Vasiyetçinin teknik terimleri kullanmayarak gerek iradesini yansıtamaması ihtimaline karşı, bizzat kanun yorum imkânları öngörmüştür.

III. EL YAZILI VASİYETNAMENİN ŞEKİL ŞARTLARI

1. Vasiyetnamenin Metni

a) Genel Olarak

MK 538'e göre, el yazılı vasiyetnamenin, tarihi ve imza dâhil olmak üzere, metnin tümünün vasiyetçinin el yazısı ile olması gerekir. Bu hükmün amacı, vasiyetnamenin gerçekliğinin, vasiyetçiden sadır olduğunun tespit edilebilmesini temindir. Çünkü her insanın kişiliğini belirleyen bir yazısı vardır. İşte el yazısı şartı, vasiyetnamenin başkası tarafından tahrif edilmesini engeller.

MK 538/I, Mirasbırakanın "el yazısıyla" demekle, kuşkusuz normal yazı tarzını(el ile yazmayı) belirtmiştir. Ancak bunu, "bizzat vasiyetçiden sadır olan bir yazı" şeklinde anlamak gerekir. Böyle olunca da, haklı sebebin varlığı halinde, vasiyetçinin başka bir organı (örneğin iki eli olmayan bir kimsenin, kalemi ayağı veya gözü ile tutarak) yazdığı metin de el ile yazılmış kabul edilmelidir.

MK 538'in el yazısını araması şartı karşısında, daktilo, bilgisayar ya da başka bir kimsenin el yazısı ile yazılmış metni, vasiyetçi imzalasa dahi, bu metin, vasiyetname olarak geçersizdir.

El yazılı vasiyetname, normal olarak, bir kalemle kâğıt üzerine yazılacaktır. Ancak, herhangi bir şeyle, herhangi bir şey üzerine yazılan vasiyetnameler de, diğer şekil şartlarını içermeleri halinde, el yazılı vasiyetname olarak geçerlidirler. Örneğin, vasiyet edilen hisse senedinin arkasına yazılan ya da esir kampında duvara çivi ile yazılan vasiyetname geçerli olur; yeter ki normal yazı araçlarından uzaklaşmayı haklı gösterecek bir durum olsun. Aksi halde, vasiyetnameyi yazan kişinin niyetinin ciddiyetinden (ve animus testandinin varlığından) kuşku duymak gerekir.

Dış görünüş yönünden de el yazılı vasiyetname herhangi bir özel şarta bağlanmamıştır. Vasiyetnamenin, "son arzularımdır" veya " vasiyetnamemdir" gibi bir başlık taşımasına da gerek olmadığı gibi, bağımsız bir belge olması da zorunlu değildir. Bu bakımdan, mektup ya da posta kartı şeklinde veya bir kitabın kenarına yazılmış olan son arzular, animus testandi nin bulunması şartıyla el yazılı vasiyetname olarak geçerlidirler.

Birden fazla sayfadan oluşan vasiyetnamede, sayfalar arasında bir dâhili bağ bulunmalıdır. Bu bağ, sayfaların numaralandırılması ya da içerik yönünden ilgisi ile kurulur.

Vasiyetname normal olarak Türk alfabesi ile yazılacaktır. Fakat vasiyetçinin niyetinin ciddi olması şartıyla, herhangi bir yazıyla da yazılabilir. Önemli olan, kullanılan yazının, vasiyetçinin kim olduğunun tespitine imkân vermesidir. Körler alfabesi ile el yazılı vasiyetname düzenlenip düzenlenemeyeceği tartışmalıdır.

Kullanılan yazı gibi, kullanılan dilin de vasiyetnamenin geçerliğine etkisi yoktur. Vasiyetçinin, bilmesi şartıyla, Türkçeden başka bir dili kullanmasına bir engel yoktur; yeter ki animus testandinin varlığı anlaşılsın.

b) Metnin, kısmen üçüncü kişiler tarafından ya da mekanik bir araçla yazılmış olması

MK 538/I'in, bütün vasiyetnamenin metninin el yazısı ile olmasını araması karşısında, acaba, vasiyetnamenin bir kısmının üçüncü bir kişi tarafından ya da mekanik bir araçla yazılmış olmasının vasiyetnameye etkisi nedir?

Birinci sorunun cevabı açıktır. Böyle yazılı kısımlar MK 538/I'in aradığı, el yazısı şartını içermedikleri için, ne zaman yazılmış olurlarsa olsunlar geçersizdirler.

Üçüncü kişiler tarafından ya da mekanik araçla yazılan kısımların vasiyetnamenin tümüne etkisinin ne olacağının cevabı, bunların, vasiyetçinin bilgisi ile mi yoksa bilgisi dışında mı yazıldığına göre farklı olacaktır. Vasiyetname daha tamamlanmadan, vasiyetçinin bilgisi ile yapılan bu şekildeki eklerin vasiyetnamenin tümüne etkisinin ne olacağı tartışmalıdır. Yaygın görüş, bu eklerin, vasiyetnamenin esaslı noktaları ile ilgili olsun ya da olmasın, vasiyetnamenin tümünü geçersiz kılacağıdır. Çünkü MK 557 b.4, esaslı noktalara ilişkin ya da olmama ayrımını yapmaksızın, mutlak bir ifade ile, her türlü şekil noksanını iptal sebebi saymıştır.

Buna karşılık, şekil şartlarına uyularak tamamlanmış olan el yazılı vasiyetnameye, üçüncü kişilerin yaptığı ya da mekanik bir araçla yapılan ekler, kural olarak tamamlanmış olan vasiyetnamenin MK 557 b.4'e göre iptal edilmesi sonucunu doğurmazlar. Bu

sonradan yapılan ekler geçersiz olur, vasiyetnamenin geri kalan kısmı geçerliğini korur. Meğerki geçersiz olan kısımlar olmaksızın, vasiyetnamenin hiç yapılamayacağı anlaşılsın. Bu halde BK 20'ye göre, vasiyetnamenin tamamı geçersiz olur.

2. Düzenleme Tarihi

MK 538/I'e göre, el yazılı vasiyetnamede düzenleme tarihinin bulunması ve bunun el yazısı ile atılmış olması geçerlik şartıdır.

a) Düzenleme tarihinin gösteriliş şekli

Genel olarak, gün, ay ve yıl olarak gösterilecek olan düzenleme tarihinin muhakkak vasiyetnamede böyle yer alması zorunlu değildir. Önemli olan, yazılış şeklinden, belirli bir yılın, belirli bir ayının, belirli bir gününün kesin olarak saptanabilmesidir. Bir bayram gününün yazılması ya da kesin olarak saptanabilmesi mümkün bir olaya atıf yapılması, geçerli bir tarihin vasiyetnamede bulunuyor sayılması için yeterlidir. Örneğin, 1996 Kurban Bayramının üçüncü günü, Hukuk Fakültesinden mezun olduğum gün şeklinde belirleme de yeterlidir. Buna karşılık 1996 yılı Kurban Bayramı şeklinde atılan bir tarih geçerli olmaz. Çünkü kurban bayramı birden çok gün devam ettiği için, düzenleme zamanı kesin olarak saptanamaz.

Vasiyetnamede birden fazla tarihin bulunması geçerliği etkilemez. Bunun anlamı, vasiyetnamenin birden fazla günde yapıldığıdır. Önemli olan vasiyetnamenin hangi gün tamamlandığıdır.

b) Düzenleme tarihinin vasiyetnamede gösterilmesinin faydaları

- Vasiyetçinin, vasiyetnameyi yaptığı zaman, vasiyetname yapma ehliyetine sahip olup olmadığının tespiti,
- Birden fazla vasiyetname varsa, bunlar arasındaki sıranın tespiti,
- Vasiyetçiyi acele tasarruflara karşı koruması,
- Vasiyetname ve vasiyetname projesinin birbirinden ayrılmasını temin etmesi

c) Düzenleme tarihinin el yazısı ile olması şartı

MK 538'e göre, düzenleme tarihinin, bütün metin gibi, el yazısı ile olması şarttır. Ancak, yüzyılı basılı, on ve bir yılı el yazısı ile olan tarihi de geçerli kabul etmek gerekir. Tarihin tamamının basılı, ya da başka bir kimse tarafından yazılması, el yazılı vasiyetnameyi iptal edilebilir hale getirir.

d) Düzenleme tarihinin vasiyetnamede bulunmamasının müeyyidesi

MK 538'den açıkça anlaşılacağı gibi, düzenleme tarihinin el yazılı vasiyetnamede

bulunması geçerlik şartıdır. Aksi halde, el yazılı vasiyetname MK 557 b.4'e göre iptal edilebilir.

Kasten olmamak şartıyla, vasiyetnameye tarih yanlış yazılmışsa, yanlışlığın her türlü delille giderilip, doğru tarihin ispat edilebilmesi halinde, el yazılı vasiyetnameyi kabul etmek gerekir.

Düzenleme tarihinin, el yazılı vasiyetnamede, belirli bir yerde bulunmasına gerek yoktur. Bulunduğu yere göre, metin ve imza ile arasında bir bağın bulunduğunun tespiti yeterlidir. Aynı şekilde, tarih bir irade açıklaması olmadığı için, imzanın üstünde olması, imza tarafından örtülmesi aranmaz. Bu sebeple, el yazısı ile vasiyetname ile bütünlüğünün tespiti şartıyla, vasiyetnamenin içine konduğu zarfın üzerinde de bulunabilir.

3. İmza

El yazılı vasiyetnamenin geçerlik şartlarından biri de MK 538'e göre, vasiyetçi tarafından el yazısı ile imzalanmasıdır. BK 15/II'nin öngördüğü, bir araç ile imza atılması imkânı burada uygulanmaz. Bunun gibi BK 16'daki, imza atamayan kimselerle ilgili hükümler de el yazılı vasiyetnameye uygulanmaz. Aynı şekilde, güvenli elektronik imza da burada geçerli değildir.

İmza, el yazılı vasiyetnamede iki fonksiyonu yerine getirir;

- İmza, vasiyetçinin kimliğini belirtir, yani vasiyetçinin kim olduğunu gösterir.

- İmza, vasiyetnameyi kapatır. İmza ile vasiyetçi, metindeki beyanın, kendi iradesi olduğunu kabul eder.

Kural olarak imza, kişinin öz ad ve soyadı ile atılacaksa da, bu şart değildir. İmzanın, vasiyetçinin kimliğini belirtmesi fonksiyonunu yerine getirmesi şartıyla, her şekilde atılması kabul edilmektedir. Örneğin, bir kimse topumda tanındığı lakabı ya da müstear adıyla imza atabilir veya özellikle mektup şeklinde yazılmış olan vasiyetnamelerde, "baban" ya da "eşin" gibi ifadelerin kullanılması halinde de imza şartı gerçekleşmiş kabul edilir.

İmzanın, beyanın vasiyetçiden sadır olduğunu, onun tarafından benimsendiğini göstermesi, kısaca vasiyetnameyi kapatması gerektiği için, bu fonksiyonunu yerine getirebilmesi yönünden, kural olarak metnin bittiği yerde, yani vasiyetnamenin sonunda bulunması gerekir. Böylece, ortada bir vasiyetname projesi değil de gerçek bir vasiyetnamenin bulunduğu belirlenmiş olur. El yazılı vasiyetname birden fazla sayfaya yazılmışsa, sayfalar arasında iç bağlantı varsa sadece son sayfaya imza atılması yeterlidir.

Vasiyetnamenin kapanmış olduğunun anlaşılması şartıyla, metnin sonunda imza atacak yer kalmamışsa(örneğin sayfa bitmişse) imza, sayfanın kenarına veya en başına da atılabilir.

IV. EL YAZILI VASİYETNAMENİN SAKLANMASI (TEVDİİ)

MK 538/II'ye göre, " El yazılı vasiyetname, saklanmak üzere, açık veya kapalı olarak, notere, sulh hâkimine veya yetkili memura bırakılabilir." Hükmünden de anlaşılacağı üzere, el yazılı vasiyetnamenin saklanmak üzere notere, sulh hâkimine ya da yetkili memura bırakılması zorunlu olmayıp vasiyetçinin isteğine bırakılmıştır. Saklanmak üzere bırakma, bir geçerlik şartı değildir. Tevdi edilmeyen el yazılı vasiyetname de, bütün şekil şartlarını içeriyorsa geçerlidir.

Tevdiin yararı, el yazılı vasiyetnameyi kaybolma, üçüncü kişiler tarafından yok edilmesi ya da tahrif edilmesine karşı korumasıdır. Buna karşılık mahzuru, el yazılı vasiyetnamenin en önemli faydalarından biri olan, gerek tasarrufun yapıldığının, gerek içeriğinin gizli kalmasını ortadan kaldırmasıdır.

V. EL YAZILI VASİYETNAMEDE, VASİYETÇİ TARAFINDAN SONRADAN YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

Vasiyetçi, vasiyetnamesinde her zaman değişiklik yapabilir. Bu değişiklikler, metnin çizilmesi ya da silinmesi şeklinde olabileceği gibi, yeni eklemeler biçiminde de olabilir. Bunların geçerli olması için, nasıl bir usule uyulması gerektiği ikiye ayrılarak incelenmelidir.

a) Vasiyetname daha tamamlanmadan yapılan değişiklikler

El yazılı vasiyetnamede, daha tamamlanmadan yapılan her türlü değişiklik, vasiyetnamenin düzeltilmesi amacını güttüğü için, hiçbir ayrı şekil şartına bağlı olmadan (yeniden imzalama, düzenleme tarihi) geçerlidir.

b) Vasiyetname tamamlandıktan sonra yapılan değişiklikler

Silme ve çizilmeler, el yazılı vasiyetname tamamlandıktan sonra yapılmışsa, bu, o tasarrufun yok etme yoluyla geri alındığı anlamına gelir (MK 543/I). Bu halde, silinen ve çizilen yerler hüküm ifade etmezler, geri kalan kısım geçerliğini korur. Eğer geri kalan kısım, çizilen-silinen yerler olmadan bir şey ifade etmiyorsa vasiyetnamenin tümü geçersiz olur.

Vasiyetnamenin tamamlanmasından sonra yapılan eklere gelince; baskın görüşe göre, bu halde eklerin yeni bir vasiyetname oldukları gerekçesiyle MK 538'deki bütün şekil şartlarına uyularak yapılmasını arar. Ancak bu ekler, yeni bir ölüme bağlı tasarruf değil de,

daha önce yapılmış olanların bir açıklaması niteliğindeyseler, şekil şartlarına uyulmadan da geçerli olurlar.

6. SÖZLÜ VASİYETNAME

I. GENEL OLARAK

MK 539/541'de düzenlenmiş olan sözlü vasiyetname, resmi ve el yazılı vasiyetnameden farklı olarak, istisnai bir ölüme bağlı tasarruf şeklidir. MK 539, ancak belirli hallerin bulunması ve bu sebeple resmi ya da el yazılı vasiyetname yapma imkânının bulunmadığı hallerde sözlü vasiyetnameye cevaz vermektedir. MK 539/I'e göre, *"Mirasbırakan; yakın ölüm tehlikesi, ulaşımın kesilmesi, hastalık, savaş gibi olağanüstü durumlar yüzünden resmi veya el yazılı vasiyetname yapamıyorsa, sözlü vasiyetname yoluna başvurabilir."*

Hükümden de anlaşılacağı üzere, sözlü vasiyetnameye başvurabilmek için iki şartın gerçekleşmesi aranmaktadır: a) olağanüstü bir halin varlığı; b) bu olağanüstü hal sebebiyle, diğer vasiyetname şekillerinden birine başvurma imkânının bulunmaması. Sözlü vasiyet yapabilmek için, bu iki şartın aynı anda bulunması zorunludur.

Yakın ölüm tehlikesinin, uzun süren bir hastalık sonucu ya da aniden ortaya çıkmasının bir önemi yoktur. Önemli olan, bu tehlikenin, sözlü vasiyetnamenin yapıldığı anda bulunmasıdır. Ölüm tehlikesinin yakın olup olmadığının tespitinde hem objektif hem de sübjektif ölçütler birlikte esas alınacaktır.

Ulaşımın kesilmesi, gerek vasiyetçinin gerek vasiyetnamenin hazırlanmasına katılacak kişilerin (örneğin noter veya tanıkların), yolların herhangi bir sebeple kesilmesi sonucu, bir yerden bir yere gitme imkânlarının ortadan kalkmasıdır. Örneğin bir dağ köyünde oturan ve okuma yazma bilmeyen bir kimse, kar yolu kapattığı için, kente inip resmi vasiyetname yapamıyorsa, ulaşımın kesilmesi yoluyla sözlü vasiyetname yapabilir.

MK 539'karşılayan eski MK 486 "bulaşıcı hastalıktan" söz ederken, yeni metin sadece "hastalık" demektedir. Trafik kazası da hastalık olarak kabul edilmektedir.

Savaş halinde de, sadece savaşın varlığı sözlü vasiyetname yapmak için

yeterli olmayıp, bu sebeple resmi ya da el yazılı vasiyetname yapma imkânının da bulunması gerekir.

MK 539'daki "gibi" ifadesinden, maddede yazılı olanlardan başka bir sebeple de sözlü vasiyetname yoluna başvurabileceği anlaşılmaktadır

II. SÖZLÜ VASİYETNAMENİN ŞEKİL ŞARTLARI

Sözlü vasiyetnamenin düzenlenmesi iki safhada gerçekleşir.

a) Birinci safhada, olağanüstü bir durum içinde bulunan vasiyetçi, son arzularını iki tanığa açıklar ve onlara, bu açıklamalarına uygun bir vasiyetname yazma ya da yazdırma görevi yükler (MK 539/II). Tanıklar, okuryazar olma durumu hariç, resmi vasiyetnamede tanıklık etmeleri için gerekli olan şartlara sahip olmalıdırlar (MK 539/III). Bildirimin iki tanığa aynı anda yapılması gerekir. Tanıkların vasiyetçileri görmeleri şart değildir. Kimliğini sesinden tespit edebiliyorlarsa, sadece onu duymaları yeterlidir.

b) İkinci safhada yapılması gereken işlemleri tanıklar gerçekleştireceklerdir. Tanıklar, vasiyetçinin kendilerine yüklediği belgeleme görevini kabul etmişlerse, bundan sonra açıklanacak hususları yerine getirmek zorundadırlar.

Tanıklar kendilerine yüklenmiş olan görevi iki şekilde yerine getirebilirler (MK 540):

1- Tanıklardan biri, vasiyetçinin kendilerine beyan ettiği son arzularını, beyanın yapıldığı yer ve tarihi de yazarak imzalar, diğer tanığa imzalatır ve her iki tanık birlikte, vakit geçirmeden bu belgeyi mahkemeye verirler. Mahkemeye her iki tanığın birlikte gitmesi şarttır. Tanıklar, belgeyi herhangi bir sulh ya da asliye mahkemesine tevdi edebilirler. Tevdi edilen mahkeme, vasiyetçinin yerleşim yerinde değilse, vasiyetnameyi vasiyetçinin son yerleşim yeri mahkemesine gönderir. Tanıkların belgeyi noter ya da savcılığa vermesi geçersizdir.

Tanıkların, MK540/II'ye göre, hazırladıkları belgeyi vakit geçirmeksizin hâkime tevdi etmek zorundadırlar. Tanıkların geç tevdi ettikleri bir sözlü vasiyetnameyi kabul etmek zorundadır. Çünkü geç tevdi, kesin hükümsüzlük değil, iptal edilebilirlik sebebidir.

Tanıklar vasiyetçinin son arzularını belgeleyip, birlikte hâkim önüne çıkınca MK c.2'ye göre, a) vasiyetçinin başka bir türde vasiyet yapmasını engelleyen bir olağanüstü hal içinde kendilerine son arzularını açıkladığını ve b) onu, ölüme bağlı tasarrufta bulunmaya ehil gördüklerini içeren bir beyanda bulunurlar. Bu beyanın tutanağa geçirilip tanıklar tarafından imzalanması yerinde olur.

- Tanıkların ikisinin de mutlaka okur-yazar olmaları şarttır.

2- Tanıkların yararlanabilecekleri ikinci imkân, yazılı bir metni mahkemeye sunmak yerine, birlikte vakit geçirmeksizin mahkemeye başvurup, vasiyetçinin son arzularını hâkime aktarmaktır. Bunun üzerine hâkim tarafından bir tutanak düzenlenir ve tanıklarca imzalanır. Tanıklar ayrıca, (her ne kadar MK 540/II'de belirtilmese de) vasiyetçinin başka türde vasiyetname yapmasını engelleyen bir olağanüstü halin varlığını ve vasiyetçiyi ölüme bağlı tasarruf yapmaya ehil gördüklerini beyan ederler.

****** Sözlü vasiyetnameyi yapan kişi, askerlik hizmetinde bulunuyorsa, teğmen ya da daha yüksek rütbeli bir subay, ülke dışında seyreden bir ulaşım aracında bulunuyorsa aracın sorumlu yöneticisi, tedavi için sağlık kurumlarında bulunuyorsa o kurumun en yetkili yöneticisi hâkimin yerine geçer, yani sözlü vasiyetname bu kişilere tevdi edilir.

III. SÖZLÜ VASİYETNAMENİN HÜKÜMDEN DÜŞMESİ

Sözlü vasiyetname, olağanüstü bir durumun varlığı halinde, istisnaen düzenlenen bir vasiyetname olduğu için, MK 541 şu hükmü getirmiştir: "Mirasbırakan için sonradan diğer şekillerde vasiyetname olanağı doğarsa, bu tarihin üzerinden bir ay geçince sözlü vasiyetname hükümden düşer."

Sözlü vasiyetname, olağan vasiyetname yapmaya imkân vermeyen durumun ortadan kalkması ve olağan vasiyetname yapma imkânı doğduktan itibaren bir ay geçerliliğini korur ve bu süre sonunda vasiyetçi, sözlü vasiyetnamesini geri almasa bile, kanun gereği hükümden düşer.

Olağan vasiyetname yapma imkânı doğduktan sonra, vasiyetçi bir aylık süre dolmadan ölecek olursa, sözlü vasiyetname hükümden düşmez, fakat MK 557'deki sebeplerden biri varsa iptal ettirilebilir.

******* Resmi vasiyetname düzenlenmesinde okuryazar olma koşulu dışında, tanıklara ilişkin yasaklar, sözlü vasiyetteki tanıklar için de geçerlidir (MK 539/III).

7. MİRAS SÖZLEŞMELER

I. TANIM VE GENEL BİLGİLER

Şekli anlamdaki ölüme bağlı tasarrufların ikinci türü miras sözleşmeleridir. Şekil yönünden MK 545'te düzenlenen miras sözleşmeleri şu şekilde tanımlanabilir: miras sözleşmesi, mirasbırakan ile karşı taraf arasında yapılan öyle bir, iki taraflı ölüme bağlı tasarruftur ki, bununla taraflardan en az biri, yani mirasbırakan, bağlayıcı olarak ya kendi

terekesi üzerinde maddi anlamda bir ölüme bağlı tasarruftan bulunur, ya da karşı tarafın kendi terekesi üzerinde ileride doğacak olan mirasçılık hakkından vazgeçmesini (feragat etmesini) sağlar.

1. Miras sözleşmesi ile vasiyetname arasındaki benzerlik

Her ikisinin de yapılması kişiye sıkı sıkıya bağlıdır. Rızai veya yasal temsil ile gerçekleştirilemez. Her ikisi de ölüme tasarruftur.

2. Miras sözleşmesi ile vasiyetname arasındaki farklar

- İlk fark ehliyet yönünden kendini gösterir. Vasiyetname yapabilmek için 15 yaşını doldurmak ve ayırt etme gücüne sahip olmak yeterlidir. Yani, ayırt etme gücüne sahip olmak şartıyla -, vasiyet altındaki kişiler ve kısıtlılar da vasiyetname yapabilir. Oysa, miras sözleşmesi yapabilmek için, kişinin tam fiil ehliyetine sahip olması gerekir.

- Vasiyetnamenin el yazılı, resmi ve sözlü olarak yapılması mümkünken; miras sözleşmesi ancak resmi şekilde yapılabilir.

- Vasiyetname, yöneltilmesi gerekmeyen tek taraflı irade açıklamasıyla yapılır. Oysa miras sözleşmesi karşılıklı yöneltilmesi gerekli iki irade açıklamasıyla yapılan bir hukuki işlem, yani sözleşmedir. Özetle, vasiyetname tek taraflı, miras sözleşmesi iki taraflı ölüme bağlı tasarruftur.

- Vasiyetnamenin ölüm anına kadar her zaman serbestçe geri alınması mümkündür. Oysa bir sözleşme olması sonucu, miras sözleşmesinden kural olarak tek taraflı olarak dönülmesi mümkün değildir.

Miras sözleşmelerinin türleri üzerinde aşağıda detaylı olarak durulacaktır.

II. MİRAS SÖZLEŞMESİNİN TÜRLERİ

1. Olumlu Miras Sözleşmeleri- Olumsuz (Mirastan Feragat) Sözleşmeleri

Olumlu miras sözleşmeleri ile miras sözleşmeleri; olumsuz miras sözleşmeleri ile de mirastan feragat (sözleşmeleri) kastedilmektedir.

a) Miras Sözleşmesi

Bununla, mirasbırakan, karşı taraf ya da bir üçüncü kişi yararına bağlayıcı bir ölüme bağlı tasarrufta bulunur. Miras sözleşmeleri içerik yönünden üçe ayrılırlar:

aa) Mirasçı atama sözleşmesi: Burada mirasbırakan, karşı tarafı terekesinin tamamı ya da kesirli bir bölümü için mirasçı atamaktadır.

bb) Vasiyet sözleşmesi: Bu sözleşmeyle mirasbırakan, karşı taraf lehine, terekesinde bulunan belirli mal ya da malvarlığı değeri için kazandırmada bulunmakta, yani onu vasiyet alacaklısı yapmaktadır.

cc) Üçüncü kişi yararına miras sözleşmesi: Bu halde, mirasbırakan, karşı tarafla yaptığı miras sözleşmesiyle, üçüncü bir kişiyi mirasçı atamakta ya da vasiyet alacaklısı yapmaktadır.

b) Mirastan Feragat Sözleşmesi

Mirastan feragat sözleşmesi ile muhtemel ve müstakbel bir mirasçı, kendisi lehine mirasbırakanın terekesi üzerinde ileride doğacak haklardan, bir ivaz karşılığı ya da ivazsız olarak vazgeçmektedir.

2. Bir Taraflı ve İki Taraflı Miras Sözleşmeleri

Bu ayrım, miras sözleşmesi ile her iki tarafın mı yoksa bir tarafın mı terekesi üzerinde bağlayıcı ölüme bağlı tasarrufta bulunduğuna göre yapılmaktadır.

a) Bir Taraflı Miras Sözleşmesi

Taraflardan sadece birisi terekesi üzerinde tasarrufta bulunmaktaysa, miras sözleşmesi bir taraflıdır. Bu tür miras sözleşmelerinde karşı taraf ya sadece Mirasbırakanın irade açıklamasını kabul etmektedir ya da sağlar arası borç altına girmektedir. Bu son halde, aşağıda görüleceği gibi, miras sözleşmesi ivazlı niteliğini alır, yoksa yapılan işlem iki taraflı miras sözleşmesi olmaz.

b) İki Taraflı Miras Sözleşmesi

Her iki taraf da terekesi üzerinde bağlayıcı ölüme bağlı tasarrufta bulundukları miras sözleşmeleri, iki taraflı miras sözleşmeleridir.

Miras sözleşmesinin iki taraflı olabilmesi için her iki tarafın da yaptığı tasarrufun bağlayıcı olması gerekir. Taraflardan birinin yaptığı tasarruf, miras sözleşmesinin bağlayıcı olmayan içeriğini oluşturuyorsa, miras sözleşmesi yine bir taraflı olur. Örneğin, Mirasbırakanın A'yı terekesi için mirasçı atadığı miras sözleşmesinde, A da kendi terekesi için vasiyeti yerine getirme görevlisi atarsa, A'nın tasarrufu bağlayıcı olmadığı için miras sözleşmesi bir taraflı sayılır.

İki taraflı miras sözleşmesinden söz edebilmek için, tarafların muhakkak birbirleri lehine ölüme bağlı tasarrufta bulunmaları gerekmez. Bağlayıcı olması şartıyla, tarafların üçüncü kişi lehine de miras sözleşmesi yapması mümkündür.

3. İvazlı (Karşılıklı) ve İvazsız (Karşılıksız) Miras Sözleşmeleri

Bu ayırım, miras sözleşmesi ile ölüme bağlı tasarrufta bulunmayan tarafın, sağlararası bir ivaz borcu altına girip girmediğine göre yapılmaktadır.

a) İvazsız Miras Sözleşmesi

Burada taraflardan biri mirasbırakan sıfatıyla ölüme bağlı tasarrufta bulunurken, karşı taraf sadece Mirasbırakanın iradesin, kabul etmekte, kendisi herhangi bir sağlar arası bir borç altına girmemektedir.

b) İvazlı Miras Sözleşmesi

Mirasbırakanın yaptığı ölüme bağlı tasarruf karşılığında karşı taraf sağlararası borç altına girmektedir. Örneğin, mirasçı atanan kimse, bunun karşılığında mirasbırakana sağlığında 10 bin TL vermektedir.

Eğer yapılan, ivazlı bir mirastan feragat sözleşmesiyse, sağlararası ivaz borcu altına giren taraf mirasbırakandır.

III. MİRAS SÖZLEŞMESİ YAPMA EHLİYETİ

Burada durumu, miras sözleşmesi ile ölüme bağlı tasarrufta bulunan taraf ile ölüme bağlı tasarrufta bulunmayan karşı taraf yönünden ayrı ayrı incelemek gerekir.

1. Ölüme Bağlı Tasarrufta Bulunan Tarafın Ehliyeti

MK 503'e göre "Miras sözleşmesi yapabilmek için ayırt etme gücüne sahip ve ergin olmak, kısıtlı olmamak gerekir." Bu hükme göre, sadece tam ehliyetliler, ölüme bağlı tasarrufta bulunan sıfatıyla miras sözleşmesi yapabilirler.

2. Ölüme Bağlı Tasarrufta Bulunmayan Tarafın Ehliyeti

MK 503, sadece miras sözleşmesiyle ölüme bağlı tasarrufta bulunan tarafın ehliyetini düzenler. Bu hüküm, miras sözleşmesinin iki taraflı olması halinde iki tarafa da uygulanır. Buna karşılık, miras sözleşmesi ile taraflardan sadece biri ölüme bağlı tasarrufta bulunuyorsa, diğer taraf genel ehliyet kurallarına tabidir. Bunun yanında ölüme bağlı tasarrufta bulunmayan taraf için bir kişiye sıkı sıkıya bağlı hak söz konusu olmadığı için, onun yönünden hem yasal hem de rızai temsil yürür. Yani karşı taraf ehliyetli ise, isterse miras sözleşmesini kendisi yapar, isterse bir temsilciden yaralanabilir.

Miras sözleşmesinin karşı tarafı tam ehliyetsizse sözleşmeyi, genel kurallara göre, onun yasal temsilcisi yapar. Ancak tam ehliyetsiz vesayet altındaysa sulh ve asliye mahkemelerinin (vesayet ve denetim makamının) izni gerekir.

Miras sözleşmesinin karşı tarafı sınırlı ehliyetsizse ve sağlar arası bir ivaz borcu altına girmiyorsa, bir karşılıksız kazanma söz konusu olduğu için, yasal temsilcinin işleme katılmasına gerek yoktur, sınırlı ehliyetsiz bunu tek başına yapabilir. Yapılan kazandırmanın yükümlü olması bu sonucu değiştirmez. Çünkü sınırlı ehliyetsiz, miras sözleşmesi yapıldığı anda değil, mirasın intikali ile borç altına girer. Bu durumda yasal temsilci, mirasın intikalinden sonra, onun adına mirası reddederek tehlikeyi bertaraf edebilir. Bu kural, sınırlı ehliyetsizin hem mirasçı atanması hem de lehine vasiyet yapılması halinde geçerlidir.

İvazlı miras sözleşmelerinde, sınırlı ehliyetsiz, sağlar arası borç altına girdiği ve bu sebeple de artık bir karşılıksız kazanma söz konusu olmadığı için, miras sözleşmesini ancak yasal temsilcisinin rızası ile yapabilir ya da yasal temsilcisi onun adına yapar. Sınırlı ehliyetsiz vesayet altındaysa, vasinin rızası yanında, sulh ve asliye mahkemelerinin de izni gerekir.

Yasal temsilci sınırlı ehliyetsizle bir miras sözleşmesi yapacaksa, o zaman sınırlı ehliyetsize bir kayyım atanması gerekir. Eğer sınırlı ehliyetsiz velayet altındaysa ve sağlar arası borç altına giriyorsa, kayyımın işleme katılması yanında miras sözleşmesinin hâkim tarafından onaylanması gerekir. Bu hükmün, velayet altındaki kimsenin mirasbırakan sıfatıyla ana ya da babası lehine ölüme bağlı tasarrufta bulunması halinde de örneksemeyle uygulanması yerinde olur.

Ehliyete ilişkin bu kurallar mirastan feragat sözleşmesi için de geçerlidir. Feragat ettiren, ölüme bağlı tasarrufta bulunan sayıldığı için, o, MK 503'teki kurallara tabi olurken; feragat eden genel ehliyet kurallarına tabidir.

3. Taraflardan Birinin Ehliyetsizliğinin Sonuçları

a) Ölüme bağlı Tasarrufta Bulunmayan Tarafın Ehliyetsizliği

Miras sözleşmesinde, nasıl ölüme bağlı tasarrufta bulunmayan tarafın fiil ehliyetine genel kurallar uygulanıyorsa, fiil ehliyetsizliğin sonuçları da genel kurallara tabidir. Buna göre, ölüme bağlı tasarrufta bulunmayan tarafın tam ehliyetsiz olduğu hallerde miras sözleşmesi kesin hükümsüzlükle sakat olacaktır. Ölüme bağlı tasarrufta bulunmayan taraf sınırlı ehliyetsizse ve yasal temsilcisinin iznini almadan ivazlı bir miras sözleşmesi yapmışsa, işlem askıda hükümsüz olur. Bu halde mirasbırakan, sınırlı ehliyetsizin yasal temsilcisine beyanda bulunması için bir süre verir ya da mahkemeye başvurarak bir süre tayin ettirir. Bu süre içinde yasal temsilci icazet verirse, miras sözleşmesi yapıldığı andan

itibaren geçerli olur; icazet vermezse ya da süreyi susarak geçirirse, miras sözleşmesi yapıldığı andan itibaren kesin hükümsüzlükle sakat olur. Bu halde, mirasbırakan bir ivaz almışsa geri verme borcu altına girer. Karşı taraf ise henüz bir şey almadığı için geri verme borcuna girmez. Tabi ki, eğer miras payı karşı tarafa (sınırlı ehliyetsize) devredilmişse geri verme borcu doğacaktır.

b) Mirasbırakanın Ehliyetsizliği

Mirasbırakanın ölümünden sonra ehliyetsizliğinin ileri sürülmesi MK 557 b.1'e göre olur. Çünkü bu hüküm, hem vasiyetnameler hem de miras sözleşmelerine uygulanır.

Mirasbırakanın sağlığında kendi ehliyetsizliğine dayanarak miras sözleşmesini iptal ettirebilip ettiremeyeceği doktrinde tartışmalıdır. Baskın görüş MK 504'teki irade sakatlığı hallerinden hareketle buradaki iptalin evleviyetle mümkün olacağını savunmaktadır. Medeni kanunda bu konuda herhangi bir düzenleme yoktur.

Mirasbırakanın ölümünden sonra ilgililer, mirasbırakanın ehliyetsizliğini ileri sürerek MK 559'da öngörülen süreler içinde iptal davası açabilirler.

IV. MİRAS SÖZLEŞMESİNİN ŞEKLİ

1. Genel Olarak

MK 545'e göre, "Miras sözleşmesinin geçerli olması için resmi vasiyetname şeklinde düzenlenmesi gerekir."

Sözleşmenin tarafları, arzularını resmi memura aynı anda bildirirler ve düzenlenen sözleşmeyi memurun ve iki tanığın önünde imzalarlar."

Buna göre, miras sözleşmesinin şekil yönünden geçerliği, MK 532 vd. maddelerindeki resmi vasiyetnameler için öngörülen şekil şartlarına uyulmuş olmasına bağlıdır. Ancak, vasiyetnamelerden farklı olarak, miras sözleşmeleri iki taraflı ölüme bağlı tasarruflardır. Bu bakımdan şekil yönünden kuşkusuz bazı farklılıklar olacaktır. Bu farklılıklar aşağıda açıklanacaktır. Ancak buna geçmeden önce, bazı noktaların açıklanmasında yarar vardır.

Miras sözleşmesinde, resmi vasiyetname şekillerinden birine uyulması, sadece ölüme bağlı tasarrufta bulunan taraf için söz konusudur. Bu bakımdan, her iki taraf da terekesi üzerinde tasarrufta bulunuyorsa, her ikisinin de, resmi vasiyetname şekillerinden birine uyarak yapmaları gerekir. Karşı taraf, terekesi üzerinde tasarrufta bulunmuyorsa, sağlar arası ivaz borcu altına girse bile, şekil yönünden, resmi vasiyetname şeklinde değil,

genel hükümlere tabi olur. Örneğin, onun yönünden temsil yasağı işlemez, isterse bir temsilci kullanabilir.

Şekil yönünden sakat olan bir miras sözleşmesinin, tahvil (çevirme, konverisyon) yoluyla resmi vasiyetname olarak ayakta tutulması mümkündür. Ancak bunun için, sakat olan miras sözleşmesinin, resmi vasiyetname için aranan bütün şekil şartlarını yerine getirmiş ve Mirasbırakanın, karşılıklı olmasa idi dahi, yine de ölüme bağlı tasarrufta bulunacağının anlaşılması gerekir.

Son olarak belirtelim ki, sadece miras sözleşmesi değil, 11.12.1959 tarih ve 16/14 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararına göre, mirastan feragat sözleşmelerinin de resmi vasiyetname şeklinde yapılması gerekir.

2. Miras Sözleşmesinin Şekil Yönünden Resmi Vasiyetnameden Farkları

Bu farklar MK 545/II'de belirtilmiştir. Buna göre, "Sözleşmenin tarafları, arzularını resmi memura aynı zamanda bildirirler ve düzenlenen resmi vasiyetnameyi memurun ve iki tanığın önünde imzalarlar." Bu hükmü göz önünde bulundurarak, miras sözleşmesindeki, resmi vasiyetnameye göre farkları şöylece sıralayabiliriz:

Not: Tıpkı resmi vasiyetnamelerdeki gibi, miras sözleşmesi de genel olarak noter önünde yapıldığı için burada noter terimi kullanılacaktır. Ancak söylenenler, düzenleme yetkisi olan bütün resmi memurlar için de geçerlidir.

a) Tarafların Aynı Anda Noter Önünde Bulunmaları

Bunun anlamı, tarafların iradelerini aynı anda açıklamaları değil, resmi vasiyetnamede aranan işlemde birlik prensibine uygun biçimde birbiri ardından açıklamalarıdır. Ölüme bağlı tasarrufta bulunanın bizzat noter önünde bulunup iradesini açıklaması gerekirken, diğer taraf, eğer o da ölüme bağlı tasarrufta bulunmuyorsa, temsilci gönderebilir. Karşı taraf tam ehliyetsizse, onun yerine yasal temsilcisi noter önünde bulunur.

b) Noterin Beyanları Yazması ya da Yazdırması ve Metnin Okunması

Noter tarafından yazılan/yazdırılan metin, eğer MK 533/534'e göre düzenlenmişse mirasbırakan tarafından; eğer MK 535'e göre düzenlenmişse noter tarafından mirasbırakana bizzat okunur. Ölüme bağlı tasarrufta bulunmayan tarafın metni öğrenme biçiminin önemi yoktur. O, isterse metni bizzat okur, isterse metni notere ya da başka bir kimseye okutabilir.

c) Tarafların Metni Tanıklar Önünde İmzalamaları

MK/II, sadece tanıkların önünde imza atılmasını öngördüğü için, metnin içeriğinin tanıklara açıklanmasına gerek yoktur. Miras sözleşmesi, MK 533- 534'e göre düzenleniyorsa mirasbırakanın imzasının el yazısı ile olması gerekir; MK 535'e göre düzenlenmişse, Mirasbırakanın imzasının yerine maddedeki kurallara uyulması gerekir. Sözleşmenin diğer tarafı ise (ölüme bağlı tasarrufta bulunmuyorsa) BK 14 vd. kurallara göre imza atar. Tarafların imzasını noterin imzası izler.

d) Mirasbırakanın, Tanıklar Önünde Belgeyi Okuduğunu ve Bunun Son Arzularına Uygun Olduğunu Beyan Etmesi

Bu beyan ölüme bağlı tasarrufta bulunan taraf içindir. Karşı tarafın, ölüme bağlı tasarrufta bulunmadığı sürece, böyle bir beyanda bulunmasına gerek yoktur. Çünkü onun imzası, belgenin beyanına uygun olduğuna ilişkin yeterli garanti oluşturur.

e) Tanıkların Şerh ve İmzası

Tanıkların MK 534 ve 535'e göre verecekleri şerh, eğer iki taraf da ölüme bağlı tasarrufta bulunuyorsa, her iki tarafı da kapsayacaktır. Buna karşılık, sadece bir taraf ölüme bağlı tasarrufta bulunuyorsa, şerh sadece onunla ilgili olarak verilir.

f) Miras Sözleşmesinin Saklanması, Tevdii ve Açılması

Resmi vasiyetnamelerden farklı olarak, miras sözleşmelerinde MK 545'te saklamaya ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Baskın görüş de miras sözleşmelerinde saklama yükümünün olmadığı yönündedir. Ne var ki, NK/84'e göre noterler resen düzenledikleri senetlerin aslını saklarlar. Ancak, noter tarafından saklanması bir geçerlik şartı değildir. Yine miras sözleşmelerinin hâkime tevdii ve açılması da söz konusu olmayacaktır. Bunun gerekçesi miras sözleşmelerinin iki taraflı olması ve iki tarafın da yapılan tasarrufu bildiğidir.

Bütün bu açıklanan hususlar, mirastan feragat sözleşmelerine de uygulanır.

8. VASİYETNAMENİN GERİ ALINMASI, YOK OLMASI VE MİRAS SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ

I. VASİYETNAMENİN GERİ ALINMASI

1. Genel Olarak

Tek taraflı bir ölüme bağlı tasarruf olan vasiyetname, vasiyetçinin ölümüne kadar her zaman serbestçe geri alınabilir. Bu geri alma, daha sonra yapılan bir ölüme bağlı tasarrufla ya da vasiyetnamenin yok edilmesi yoluyla olabileceği gibi, vasiyet olunan şeyde sağlar arası tasarruf ederek de gerçekleştirilebilir.

2. Vasiyetnamenin Sonradan Yapılan Bir Ölüme Bağlı Tasarrufla Geri Alınması (MK 542)

Burada iki durumu birbirinden ayırmak gerekir:

a) Vasiyetçi, sonraki vasiyetname ya da miras sözleşmesiyle, daha önceki vasiyetnamesini geri aldığını açık olarak beyan eder.

Bu durumda, önceki tarihli vasiyetname artık yürürlükten kalkmış olur. Bir resmi vasiyetname, yeni bir vasiyetnameyle geri alınabileceği gibi; bir el yazılı vasiyetname ya da sözlü sözlü vasiyetname ile de geri alınabilir. Aynı şekilde, önceki tarihli vasiyetname bir miras sözleşmesi ile de geri alınabilir. Ancak bu son halde, geri almaya ilişkin beyan, miras sözleşmesinin her zaman geri alınabilen tek taraflı içeriğini oluşturur.

Önceki tarihli vasiyetnamenin geri alınması amacıyla yapılan sonraki tarihli vasiyetnamenin istenilen sonuçları doğurabilmesi için, şekil şartlarına uygun olarak yapılmış olması şarttır.

Vasiyetnamenin geri alınmasının tam olması zorunlu değildir. MK 542/II'ye göre, vasiyetnamenin kısmen geri alınması da mümkündür.

Geri almanın da yine bir ölüme bağlı tasarrufla geri alınması mümkündür.

b) Vasiyetçi tarafından sonradan yapılan vasiyetnamede (ya da miras sözleşmesinde), önceki vasiyetnamenin geri alındığına ilişkin açık bir tasarruf bulunmamaktadır.

Bu durumu düzenleyen MK 544/I, " Mirasbırakan, önceki vasiyetnamesinin ortadan kaldırmaksızın yeni bir vasiyetname yaparsa kuşkuya yer bırakmayacak surette önceki vasiyetnameyi tamamlamadıkça, sonraki vasiyetname onun yerini alır."

Burada vasiyetçi, ilk vasiyetnamesini geri aldığını beyan etmeksizin yeni bir vasiyetname yapmaktadır. Eğer sonraki vasiyetname, önceki tarihli vasiyetnameyi

tamamlayıcı nitelikte değilse, önceki vasiyetname geri alınmış sayılacaktır. Ancak, eğer ikinci vasiyetnamenin birinciyi tamamlama amaçlı düzenlendiği kuşkusu ispat edilirse her iki vasiyetname birlikte uygulanacak, geri alma hükmü uygulanmayacaktır.

3. Vasiyetnamenin Yok Edilerek Geri Alınması

MK 543/I'e göre, "Mirasbırakan, yok etmek suretiyle de vasiyetnameden dönebilir." Bu yolla vasiyetnamenin geri alınabilmesi için, yok etmenin geri alma niyetiyle olması gerekir. Böyle bir niyet olmadan vasiyetname, vasiyetçinin bir fiili ile yok olsa bile, geri alınmış sayılmaz. Bu halde, aşağıda açıklanacak olan, yok olmayı düzenleyen MK 543/II uygulanır.

Yok etmeden kasıt, vasiyetnamenin okunamayacak hale getirilmesidir. Bu, yakma, karalama ya da yırtma şeklinde olabilir. Bu bakımdan, yok etme yoluyla geri alma, prensip olarak, el yazılı vasiyetnamelerde söz konusu olabilir. Ancak, zor olmakla beraber, resmi vasiyetname ve sözlü vasiyetnamenin de yok edilerek geri alınması mümkündür. Resmi vasiyetnamenin bu yolla geri alınmış sayılabilmesi için, vasiyetçinin sadece kendi elindeki nüshayı yok etmesi yeterli değildir; noterde bulunan aslın da yok edilmesi gerekir. Burada, önce, notere başvurularak, onun elindeki nüshanın da yırtılmasının, yakılmasının ya da çizilmesinin istenmesi gerekir.

Sözlü vasiyetnamenin de, bir aylık süre dolmadan, hâkimden geri alınıp yok edilmesi mümkündür.

4. Vasiyetname ile Yapılan Tasarrufun, Sağlararası Bir Tasarrufla Geri Alınması

MK 544/II'ye göre, "Belirli bir mal bırakma vasiyeti de vasiyetnamede aksi belirtilmedikçe, mirasbırakanın sonradan o mal üzerinde bu vasiyetle bağdaşmayan başka bir tasarrufta bulunmasıyla ortadan kalkar." Buna göre, bir kimse, belirli bir malı üzerinde ölüme bağlı tasarrufta bulunduktan sonra, aynı malla ilgili olarak, yaptığı ölüme bağlı tasarrufla bağdaşmayan bir sağlararası tasarrufta bulunacak olursa, ölüme bağlı tasarruf geri alınmış sayılır. Bu hüküm, ölüme bağlı tasarrufta bulunmanın, sağlararası tasarruf özgürlüğünü ortadan kaldırmayacağı kuralının doğal bir sonucudur. Örneğin, M otomobilini A'ya vasiyet ettikten sonra B'ye satar ve teslim ederse, vasiyeti geri almış olur. Ancak, Mirasbırakanın iradesinden, malvarlığından çıkan şeyin yerini alan karşılığının, ya da otomobilin temin edilerek lehine vasiyet yapılan kişiye verilmesini istediği anlaşılırsa, o zaman ölüme bağlı tasarruf geçersiz olmayıp, vasiyet alacaklısına, terekeden çıkan şeyin

karşılığında elde edilen şey verilir. Bunun için, lehine vasiyet yapılan kimsenin, MK 544/II'deki geri almaya ilişkin karineyi çürütmesi gerekir.

MK 544/II'nin getirdiği geri alma karinesi, sadece vasiyet edilen mala ilişkin sağlar arası tasarrufun telafisinin terekede bulunmaması halinde uygulanır. Bu bakımdan, sağlar arası tasarrufa rağmen, vasiyetin ifası mümkünse, geri alma karinesi yürümez, vasiyet ifa edilir.

II. VASİYETNAMENİN YOK OLMASI

Vasiyetname, vasiyetçinin geri alma niyeti olmaksızın yok olabilir. Örneğin vasiyetnamenin başkası tarafından yırtılması, yakılması, çöpe atılması, hatta vasiyetçinin bizzat kendisinin farkında olmadan vasiyetnameyi yırtması halinde, vasiyetname yok olmuştur; fakat niyet olmadığı için geri alınmamıştır. MK 543/II'ye göre, "Kaza sonucu veya üçüncü kişinin kusuruyla yok olan ve içeriğinin aynen ve tamamen belirlenmesine olanak bulunmayan vasiyetname hükümsüz kalır. Tazminat hakkı saklıdır." Görüldüğü gibi, yok olan vasiyetnamenin hüküm doğurması, içeriğinin aynen ve tamamen belirlenmesine, yani ispat edilmesine bağlıdır. Eğer içerik aynen ve tamamen saptanabiliyorsa, yok olan vasiyetname uygulanabilecektir. Bunun için iki hususun ispatı gerekir: a)Vasiyetnamenin, vasiyetçinin geri alma niyeti olmaksızın yok olduğu, b) içeriğinin aynen ve tamamen tespiti. Bu iki husus da, vasiyetnameye dayanarak hak iddia eden kimse tarafından ispat edilmelidir.

Vasiyetnamenin içeriğinin aynen ve tamamen (kelime kelime değil, anlama göre tespit) tespiti için her türlü delile başvurulabilir. Örneğin tanık dinletilebilir, fotokopiye dayanılabilir ya da vasiyetçinin yazdığı mektuplardan yararlanılabilir. Vasiyetnamenin tamamı değil de bazı kısımları tespit edilmişse, bu kısımların ifa edilmesinde engel yoktur. Vasiyetname bir üçüncü kişinin haksız fiili sonucu yok olmuş ve içeriği de tespit edilemiyorsa, lehine tasarruf yapılan kimse, üçüncü kişiden BK 41'e dayanarak tazminat isteyebilir. İçerik tespit edilemediği için tazminat, vasiyetnamenin içeriğinin tespiti için yapılan masraflarla sınırlı kalacaktır.

III. MİRAS SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ (ORTADAN KALDIRILMASI)

1. Miras Sözleşmesinin Tarafların Anlaşması ile Sona Ermesi (Miras Sözleşmelerine Son Verme Sözleşmesi)

a) Genel Olarak

MK 546/I'e göre , "Miras sözleşmesi, tarafların yazılı anlaşmasıyla her zaman ortadan kaldırılabilir." Miras sözleşmesini sona erdirme sözleşmesiyle taraflar, miras sözleşmesiyle doğan hukuki ilişkiye her zaman son verebilirler. Miras sözleşmesinin karşılıklı anlaşmayla sona ermesini öngörülmesinin sebebi, miras sözleşmesinin bağlayıcı olması ve bu nedenle de, vasiyetnamelerden farklı olarak tek taraflı geri alma imkanının bulunmamasıdır.

Miras sözleşmesine son verme sözleşmesi de bir ölüme bağlı tasarruftur. Çünkü, o da hükümlerini ölümden sonra doğurur; ölüme kadar her zaman bundan da dönülmesi mümkündür. Bir ölüme bağlı tasarruf olduğu içindir ki, kişiye sıkı sıkıya bağlı bir haktır ve miras sözleşmesinin yapılmasına ilişkin ehliyet şartları burada da yürür.

b) Miras Sözleşmesine Son Verme Sözleşmesinin Şartları

aa) Tarafların hayatta olması

Miras sözleşmesine son verme sözleşmesi, ancak miras sözleşmesinin tarafları arasında yapılabilir. Taraflardan birinin ölmesi halinde, sağ kalan diğeri, ölenin mirasçılarıyla bu sözleşmeyi yapıp miras sözleşmesine son veremez. Bu kural, üçüncü kişi yararına miras sözleşmeleri için de geçerlidir. Çünkü üçüncü kişi yararına miras sözleşmesinde, miras sözleşmesinin tarafı bu üçüncü kişi değildir. Miras sözleşmesi kimler arasında yapıldıysa, son verme sözleşmesi de yine aynı kişiler arasında yapılacaktır. Ancak, üçüncü kişi yararına olan tasarrufa son verilmek isteniyorsa, onun da bir mirastan feragat sözleşmesi yapılarak da aynı sonuca ulaşılabilir.

bb) Ehliyet

Miras sözleşmesine son verme sözleşmesi bir ölüme bağlı tasarruf olduğu için, ehliyet yönünden miras sözleşmesi yapmaya ilişkin kuralların aynısı burada da geçerlidir.

cc) Şekil

MK 546/I, miras sözleşmesine son verme sözleşmesi için sadece adili yazılı şekli yeterli görmüştür. Bunun sebebi, mirasbırakanın, bu sözleşme ile yeni bir yüküm altına girmeyip, aksine tasarruf serbestisi kazanmasıdır. Metnin ne şekilde yazıldığının önemi

yoktur. Ancak sözleşmeyi her iki tarafın da imzalaması gerekir. Bu şekil kurallarına uymamanın sonucu MK 557'ye göre iptal edilebilirliktir.

c) Miras Sözleşmesine Son Verme Sözleşmesinin Sonuçları

Son verme sözleşmesi, miras sözleşmesinin tamamını kapsayacak şekilde yapılmışsa, miras sözleşmesi bütünü ile sona erer. Kısmi son vermede, son vermenin ilgili olduğu tasarruflar ortadan kalkar, bunun kapsamı dışında kalanlar geçerliklerini korurlar. Ancak, geri kalan kısımlar, kaldırılan kısımlar olmadan uygulanamıyorsa son vermenin bütün tasarrufların kapsadığı kabul edilir.

2. Miras Sözleşmesinin Tek Taraflı İrade Beyanı ile Sona Ermesi (Miras Sözleşmesinden Dönme)

a) Genel Olarak

Miras sözleşmeleri iki taraflı hukuki işlem oldukları için, vasiyetnamelerden farklı olarak, ancak kanunda öngörülen hallerde tek taraflı irade açıklaması ile sona erdirilebilirler. MK 546/II, mirasçılıktan çıkarma sebeplerinden birinin bulunması halinde dönmeyi düzenlerken; MK 547, sağlar arası ivaz alacaklısının, bu ivazın ifa edilmemesi sebebiyle dönmesini öngörmüştür.

b) Mirastan Çıkarma Sebeplerinden Birinin Varlığı Halinde Miras Sözleşmesinden Dönme

MK 546/II'ye göre, *"Miras sözleşmesiyle mirasçı atanan veya kendisine belirli mal bırakılan kişinin, mirasbırakana karşı miras sözleşmesinin yapılmasından sonra mirasçılıktan çıkarma sebebi oluşturan davranışta bulunduğu ortaya çıkarsa; mirasbırakan, miras sözleşmesini tek taraflı olarak ortadan kaldırabilir."* Bu hükme göre, lehine tasarruf yapılan kimsenin, MK 510'daki mirasçılıktan çıkarma sebeplerinden birini gerçekleştirmesi halinde, mirasbırakan aşağıda açıklanacak şekil şartına uyarak miras sözleşmesinden dönebilir. Dönme, tek taraflı bir hukuki işlem olduğundan, hüküm doğurması için, karşı tarafın kabule yönelik iradesine gerek yoktur. Bu bakımdan, yenilik doğuran bir irade açıklaması ile kullanılır ve bütün ölüme bağlı tasarruflar gibi, kişiye sıkı sıkıya bağlıdır.

MK 546/II'nin açık hükmüne göre, çıkarma sebebinin, miras sözleşmesi yapıldıktan sonra ortaya çıkması gerekir. Çıkarma sebebi, miras sözleşmesi yapılmadan önce bulunmasına rağmen miras sözleşmesinin yapılması, af ya da sebebin önemsenmediği anlamına gelir. Çıkarma sebebinin önceden var olduğunu sonradan öğrenen mirasbırakan,

MK 504'teki hata hükümlerine dayanarak miras sözleşmesini iptal edebilir. Onun, süresi içinde dava açmadan ölmesi halinde, mirasçılar MK 557 b.2'ye göre iptal davası açabilirler.

Miras sözleşmesinden dönme hakkı sadece mirasbırakana tanınmıştır. Kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olduğu için, ne yasal ne de rızai temsil yürür, mirasbırakanın ölümü ile sona erer. Mirasbırakan şekle uygun dönme beyanında bulunmadan ölmüşse, artık onun mirasçıları bir şey yapamazlar. Ancak, mirastan çıkarma sebebi aynı zamanda mirastan yoksunluk sebebi de (MK 578) oluşturuyorsa, o zaman, lehine tasarruf yapılan kimse, kanun gereği, lehine yapılan tasarruftan yoksun olur. Çıkarma sebebinin, miras sözleşmesinin karşı tarafının şahsında gerçekleşmesi gerekir. Eğer, bir üçüncü kişi lehine miras sözleşmesi söz konusuysa, çıkarma sebebini, bu üçüncü kişinin gerçekleştirmesi gerekir.

MK 546/III'e göre "Tek taraflı ortadan kaldırma, vasiyetnameler için kanunda öngörülen şekillerden biriyle yapılır." Buna göre, mirastan çıkarma sebeplerinden birinin varlığı halinde miras sözleşmesinden dönme için Mirasbırakanın, vasiyetname yapma ehliyetine sahip olması gerekir. Ancak, miras sözleşmesi yapabilmek için ergin olmak şart olduğundan, dönme anında mirasbırakan daima ergin olacaktır. Aynı şekilde, miras sözleşmesi yaptıktan sonra kısıtlanan bir kimse, ayırt etme gücüne sahip olması şartıyla, miras sözleşmesinden dönebilir.

Miras sözleşmesinden bir vasiyetname yapılarak dönülebilir. Dönme iradesinin vasiyetnamede açık olarak belirtilmesine gerek yoktur. Vasiyetname içi ve dışı olgulara göre yorum yoluyla da dönme iradesinin anlaşılması yeterlidir.

Miras sözleşmesinden, mirastan çıkarma sebeplerinden birine dayanılarak dönmenin genel sonucu, diğer sona erme sebeplerinde olduğu gibi, ortadan kalkan tasarrufların yerine – Mirasbırakanın aksine bir tasarrufu yoksa – yasal mirasçılık hükümlerinin uygulanmasıdır.

Dönmenin miras sözleşmesine etkisine gelince; eğer sadece mirastan çıkarma fiilini işleyen kişi lehine tasarruflar içeriyorsa, miras sözleşmesi artık konusuz kalacağı için, tümüyle hükümsüz olur. Buna karşılık miras sözleşmesinde başka tasarruflar da varsa, o zaman dönme, sadece mirastan çıkarmayı gerektiren fiili işleyen kişi lehine olan tasarrufları ortadan kaldırır, diğer tasarruflar yönünden miras sözleşmesi geçerliğini korumaya devam eder. Ancak, dönülen tasarruflar olmadan kalan tasarrufların da yapılamayacağı anlaşılıyorsa, sözleşmenin tümünden dönülmüş olur.

İvazlı miras sözleşmesinde, mirastan çıkarma sebeplerinden birine dayanılarak dönülmesi halinde, ivaz, ifa edilmişse sebepsiz zenginleşme kurallarına göre geri istenir. Ancak, dönme mirasbırakanın ölümünden sonra hüküm ifade edeceği için, bu talep mirasçılara karşı ileri sürülebilecektir. Buna karşılık, ivaz henüz ifa edilmemişse, mirasbırakan ya da mirasçıları bunu isteme hakkını kaybederler.

İki taraflı miras sözleşmelerinde taraflar birbirleri lehine tasarrufta bulunmuşlarsa, aradaki bağlantı sebebiyle, kural olarak, karşı tarafın da mirasbırakan lehine yaptığı tasarruflar ortadan kalkar.

c) Miras Sözleşmesinden, Sağlararası İvaz Borcunun Yerine Getirilmemesi Sebebiyle Dönülmesi

MK 547'ye göre, "Miras sözleşmesi gereğince sağlar arası edimleri istemeye hakkı bulunan taraf, bu edimlerin sözleşmeye uygun olarak yerine getirilmemesi veya güvenceye bağlanmaması halinde, borçlar hukuku kurallarınca sözleşmeden dönülebilir." Maddedeki borçlar hukuku kuralları ibaresi, iki tarafa borç yükleyen sözleşmelere ilişkin hükümlere, özellikle de BK 123/125'e yapılan atıf olarak anlaşılmalıdır.

MK 547, sadece ivazlı miras sözleşmelerine uygulanır. Hükmün, ivazlı olması şartıyla, her iki tür miras sözleşmesini de, yani (olumlu) miras sözleşmesi ve mirastan feragat sözleşmesini kapsadığından kuşku yoktur.

Tüm dönme işlemleri gibi, MK 547'ye göre olan dönme de, yenilik doğuran bir irade açıklaması ile gerçekleşir. Karşı tarafa varması ile hüküm doğurur ve şekle tabi değildir. Bu bakımdan, bir ölüme bağlı tasarruf olmasına rağmen, miras hukukundaki şekle bağlılığın bir istisnasıdır. Buradaki dönme hakkı da yine kişiye sıkı sıkıya bağlıdır. Buna göre dönme hakkı, sağlar arası ivaz alacaklısı olan mirasbırakana aittir. Mirasbırakan, dönme anında sınırlı ehliyetsiz olsa bile, bu hakkı bizzat kendisi kullanabilir, yasal temsilcinin işleme katılmasına gerek yoktur. Çünkü sınırlı ehliyetsiz mirasbırakan, dönme ile borç altına girmemektedir.

İvazlı mirastan feragat sözleşmelerinde ise, sağlar arası ivaz alacaklısı feragat eden kişi olduğundan dönme hakkı da o kişiye aittir.

MK 547'nin, iki tarafa borç yükleyen sözleşmelere atıf yapmasının karşısında, sağlar arası edim borcunun yerine getirilmemesi dolayısıyla miras sözleşmesinden dönebilmek için, edim borçlusunun BK 117'ye göre temerrüde düşürülmesi gerekir. Bu anlamda sadece edimin gecikmesi yeterli olmayıp, BK 117/I'e göre temerrüt ihtarı yapılmalı ya da

BK 101/II'ye göre, ihtara gerek olmaksızın temerrüde düşülen hallerden biri bulunmalıdır. İhtardan sonra BK 123/I'e göre, ivaz alacaklısı, karşı tarafa bir mehil verecek ya da mahkeme kanalıyla mehil verdirecektir. BK 124'ün şartlarının bulunduğu hallerde mehile gerek yoktur.

Sağlar arası ivaz borcu altına giren diğer taraf ya da mirasbırakan, borcun ifa edileceğine ilişkin yeterli teminat göstererek, diğer tarafın sözleşmeden dönmesini engelleyebilir.

Sağlar arası ivaz borcu altına giren diğer taraf ya da mirasbırakan, borcun ifa edileceğine ilişkin yeterli teminat göstererek, diğer tarafın sözleşmeden dönmesini engelleyebilir.

Dönem hakkının kullanılması ile miras sözleşmesi ya da mirastan feragat sözleşmesi geçmişe etkili olarak ortadan kalkar, tarafların borçları da sona erer. Sağlar arası edim borçlusu, borcunu kısmen yerine getirmişse, bunu sebepsiz zenginleşme kurallarına göre geri ister. Miras sözleşmesi ile ölüme bağlı tasarruf yapan taraf ise tasarruf serbestisini kazanıp, isterse yeni bir ölüme bağlı tasarrufta bulunabilir. Mirastan feragat eden ise, dönme ile feragat hükümsüz kalacağından mirasçılık sıfatını tekrar kazanır.

Dönme ile miras sözleşmesinin sona ermesi kuşkusuz, miras sözleşmesinde sadece sağlar arası ivaz ile bağlantılı olan tasarruflar için söz konusudur. Miras sözleşmesinde, dönmeye sebep olan ivazlı tasarruflar yanında başka ivazsız tasarruflar ya da tek taraflı tasarruflar varsa, bunlar yönünden miras sözleşmesi geçerliliğini korur. Ancak dönülen ivazlı tasarruflar ile geri kalanlar arasında, dönülen tasarruf olmasaydı, diğerlerinin yapılmayacağı sonucuna vardıracak kadar sıkı bir iç bağ varsa, o zaman miras sözleşmesinin tümü bu iç bağ dolayısıyla ortadan kalkar.

3. Mirasbırakanın, Miras Sözleşmesine Aykırı Düşen Tasarrufları

a) Genel Olarak

MK 527'ye göre, "Mirasbırakan, miras sözleşmesiyle mirasını veya belirli malını sözleşme yaptığı kimseye ya da üçüncü bir kişiye bırakma yükümlülüğü altına girebilir.

Mirasbırakan malvarlığında eskisi gibi tasarruf edebilir; ancak miras sözleşmesindeki yükümlülüğü ile bağdaşmayan ölüme bağlı tasarruflarına ya da bağışlamaların itiraz edilebilir."

Maddeden anlaşılacağı üzere, miras sözleşmesi yapmak, mirasbırakanın, sözleşme konusu mallar üzerinde, sağlar arası ya da ölüme bağlı tasarruf yapmasını kural olarak

engellememektedir. Ancak, bağışlamalar (sağlar arası ivazsız kazandırmalar) ve ölüme bağlı tasarruflar için MK 527/II bir istisna getirmekte ve miras sözleşmeleri ile lehine tasarruf yapılan kimseye, bu işlemlere, miras sözleşmesine aykırı olduğu kadarıyla itiraz etme imkânı tanımaktadır. Belirtmek gerekir ki, itiraz imkânının bulunduğu hallerde dahi, Mirasbırakanın miras sözleşmesi ile bağdaşmayan sağlar arası ivazsız kazandırmaları ya da ölüme bağlı tasarrufları yine geçerlidir. Ancak, miras sözleşmesi ile lehine tasarrufta bulunulan kişi, bunların kısmen ya da tamamen geçersiz hale getirilebilir.

Kanun koyucunun, bir yandan Mirasbırakanın tasarruf serbestisinin devam ettiğini kabul etmesi, öte yandan da miras sözleşmesi ile lehine tasarruf yapılan kimselere, bu tasarrufla bağdaşmayan bağışlama ya da ölüme bağlı tasarruflara itiraz etme imkânını tanımasının sebebi, bu yolla Mirasbırakanın, kanunda öngörülen haller dışında, miras sözleşmesinden tek taraflı olarak dönmesini engellemektedir. Çünkü, bu imkan tanınmasaydı mirasbırakan, bir dönme sebebi bulunmamasına rağmen, miras sözleşmesiyle bağdaşmayan tasarruflarla, dolaylı da olsa, her zaman dönme imkanını elde etmiş olurdu. Bu tasarrufların kendiliğinden hükümsüz sayılmayıp, itiraz etmeye bağlanmasının sebebi de, saklı paylı miras mirasçılar ile miras sözleşmesiyle lehine tasarruf yapılan kimse arasında kurulan paralelliktir. Nasıl saklı paya tecavüz eden tasarruflar tenkis talebi ile indirilebiliyorsa, miras sözleşmesine aykırı tasarruflar da itiraz ile geçersiz hale getirilebilmektedir. Miras sözleşmesi ile bağdaşmayan bu tür tasarruflara Mirasbırakanın ölümünden sonra itiraz etme imkanının tanınması ise, mirasbırakanın tasarruf yetkisinin devam etmesinin doğal bir sonucudur.

MK 527/II, Mirasbırakanın sadece miras sözleşmesi ile bağdaşmayan ivazsız sağlar arası kazandırmaları ile ölüme bağlı tasarruflarının akıbetinin ne olacağını düzenlemektedir. Oysa, miras sözleşmesine aykırı tasarruflar sadece bunlardan ibaret değildir. Örneğin, mirasbırakan, miras sözleşmesi ile vasiyet ettiği malı satarak(ivazlı sağlar arası tasarruf) ya da fiili davranışlarla da (israf, hor kullanma, yok etme) miras sözleşmesine aykırı davranabilir. Bu sebepler burada önce kanunda belirtilen haller, sonra da kanunda öngörülmemiş olan durumların nasıl çözüme bağlanması gerektiği anlatılacaktır.

b) Kanunda Düzenlenen Haller

MK 527/II'ye göre, Mirasbırakanın, miras sözleşmesinden sonra yaptığı, miras sözleşmesi ile bağdaşmayan ölüme bağlı tasarruflarına, lehdar (atanmış mirasçı veya vasiyet alacaklısı),Mirasbırakanın ölümünden sonra itiraz edebilir. Sonradan yapılan ölüme bağlı tasarrufun, vasiyetname ya da miras sözleşmesi olmasının önemi yoktur.

Miras sözleşmesinin, kendisinden önce yapılan vasiyetname ile bağdaşmaması halinde, bu vasiyetnameye itiraz etmeye gerek yoktur. Çünkü bu halde, vasiyetnamenin kendisinden sonra yapılan ölüme bağlı tasarruf ile geri alındığı karinesi (MK 544/I) yürür. Buna karşılık, bir miras sözleşmesi sonraki miras sözleşmesi ile bağdaşmıyorsa, geri alma karinesi işlemeyeceği için, MK 527 uygulanır. Ne var ki, bu halde de itiraz etme hakkı, bir önceki miras sözleşmesi ile lehine vasiyet yapılan kimsededir.

MK 527/II'ye göre, sonradan yapılan ölüme bağlı tasarrufların tümüne değil, sadece miras sözleşmesi ile bağdaşmayan hükümlerine itiraz edilebilir. Genel olarak denilebilir ki, sonradan yapılan ölüme bağlı tasarruflar, iptal edilmedikçe, miras sözleşmesiyle yapılan ölüme bağlı tasarrufun ifası imkânsızsa bağdaşmazlık vardır. Örneğin, M miras sözleşmesi ile A'ya vasiyet ettiği evini, sonraki bir vasiyetname ya da miras sözleşmesi ile B'ye vasiyet edecek olursa, A bu tasarrufa itiraz edebilir. Ya da M terekesinin 3/4'ü için A'yı mirasçı atar ve daha sonra da yaptığı ölüme bağlı tasarruf ile B'yi terekesinin 1/2'si için mirasçı atayacak olursa A, B'ye bırakılan 1/2'nin, kendisine yapılan tasarrufla bağdaşmayan 1/4'üne itiraz edebilir. Aynı şekilde, miras sözleşmesi ile kayıtsız şartsız mirasçı atanan A'ya sonraki bir ölüme bağlı tasarruf le bir mükellefiyet yüklenecek olursa, A bu mükellefiyete itiraz edebilir.

Bir defa daha belirtelim ki, itiraz ancak mirasbırakanın ölümünden sonra ileri sürülebilir. Miras sözleşmesi ile bağdaşan sonraki ölüme bağlı tasarruflara ise itiraz edilemez.

MK 527/II'ye göre, miras sözleşmesinden sonra yapılan ve miras sözleşmesi ile bağdaşmayan sağlar arası ivazsız kazandırmalara (bağışlamalara) da itiraz edilebilir. Kazandırmaların hangi saikle yapıldığının önemi yoktur. Mirasbırakan, kazandırmayı, miras sözleşmesi ile lehine tasarruf yaptığı kimseye zarar vermek amacıyla yapmamış olsa bile, bunların bertaraf edilmesi mümkündür. Burada vasiyetçi atama ve vasiyet tasarrufunu ayrı ayrı incelemek gerekir.

Mirasçı atamada, mirasbırakan, miras sözleşmesi ile bir kimseyi, terekesinin tamamı ya da kesirli bir bölümü için hak sahibi yapmaktadır. Bu halde, mirasçı atanan kimse, mirasbırakanın sağlığında yapmış olduğu, karşılıksız kazandırmalara MK 527/II'ye dayanarak itiraz edemez. Çünkü mirasbırakan ona belirli bir şeyi değil, terekesinin tamamı ya da kesirli bir bölümünü bırakmıştır. Mirasçı atanan kimsenin bu hakkının kapsamı, miras sözleşmesinin yapıldığı ana göre değil, ölüm anına göre belirlenir. Mirasçı atanan kimse, mira saçıldığı anda terekede ne varsa onunla ya da sözleşmede belirtilen oranla yetinmek zorundadır. Örneğin, A'nın miras sözleşmesi mirasçı atandığı anda terekenin değeri 1 milyar TL'dir. A, terekenin ¼'ü için mirasçı olarak atanmıştır. Terekenin ölüm anındaki değeri, mirasbırakanın sağlığında yaptığı ivazsız kazandırmalar sonucunda 500 milyon TL'ye düşmüş olsa A, bu miktarın1/4'ü ile yetinecektir. Çünkü onun hakkının içeriği terekenin ölüm anındaki değerine göre saptanacaktır. Aksinin kabulü halinde, mirasçı atanan kimse, mirasbırakanın sağlığında yaptığı her ivazsız kazandırmaya itiraz etme imkânını elde eder ki, bu da mirasbırakanın serbestisi ilkesine aykırıdır.

Kural, mirasçı atanması halinde, mirasbırakanın sağlığında yaptığı ivazsız kazandırmalara itiraz edememek ise de bunun iki istisnası vardır. Birincisi, Mirasbırakanın, miras sözleşmesine aykırı tasarruflarda bulunmayacağını taahhüt etmesidir. Böyle bir taahhüt varsa, mirasçı atanan kimse, mirasbırakanın ölümünden sonra, ivazsız kazandırmalara itiraz edebilir. İkincisi ise, mirasbırakanın atanmış mirasçıya zarar vermek amacıyla hareket etmesidir.

Miras sözleşmesi ile vasiyet yapılmasına gelince; mirasbırakanın bir malını miras sözleşmesi ile vasiyet etmesi ve sonra da bunu sağlar arası bir ivazsız tasarrufla üçüncü kişiye devretmesi halinde, lehine tasarruf yapılan kimse MK 527/II'ye göre, mirasbırakanın ölümünden sonra itiraz edip malı üçüncü kişiden alabilir. Bunun için ayrıca Mirasbırakanın taahhüdü aranmaz.

MK 527/II'ye göre itiraz etmeyi, iptal şeklinde anlamak gerekir. Bu iptal davasının niteliğine ilişkin kanunda açık bir hüküm yoktur. Miras sözleşmesi ile atanan mirasçı ya da vasiyet alacaklısının, bir çeşit sözleşmeden kaynaklanan saklı payının olduğundan hareketle bu iptal davasına, tenkis davası hükümlerinin (MK560) örneksemeyle uygulanacağı kabul edilmektedir. İptal davası, mirasbırakanın hem sağlararası ivazsız hem de ölüme bağlı tasarruflarına karşı açılabilir. Ancak dava, mirasbırakanın ölümünden sonra açılabilecektir.

İptal davasında davacı sıfatı, miras sözleşmesi ile lehine ölüme bağlı tasarruf yapılan kimseye aittir. Davalı ise, lehine miras sözleşmesine aykırı sağlararası ivazsız kazandırma yapılan ya da miras sözleşmesinden sonraki bir ölüme bağlı tasarruf ile mirasçı atanan ya da vasiyet alacaklısı yapılan kimsedir. Davalının iyi niyetli olması halinde geri verme yükümlülüğü MK 566/I'ye tabidir.

c) Mirasbırakanın kanunda düzenlenmemiş olan miras sözleşmesine aykırı düşen tasarrufları

Yukarıda da değinildiği gibi, MK 527/II sadece miras sözleşmesine aykırı sağlararası ivazsız kazandırmalar ve ölüme bağlı tasarrufların iptalini öngörmüştür. Oysa Mirasbırakanın bunlar dışında da, özellikle sağlararası ivazlı hukuki ya da fiili tasarruflar yoluyla da miras sözleşmesine aykırı davranması mümkündür, ya da sonradan ortaya çıkan yeni aile ilişkileri miras sözleşmesini etkileyebilir. Burada, kanunda düzenlenmemiş olan bu ihtimallerin en önemlileri üzerinde duralım. Bu konurda, miras sözleşmesi ile mirasçı atanması ve vasiyet tasarrufu yapılması üzerinde ayrı ayrı durulması gerekir.

Genel olarak kabul edilen görüş, mirasçı atanması halinde, mirasçının, mirasbırakanın külli halefi olacağından hareketle onun, ölüm anında terekede ne varsa bununla yetinmek zorunda olduğu ve bu sebeple de Mirasbırakanın ivazlı sağlararası tasarruflara karşı bir şey yapamayacağı yönündedir. Kaldı ki, ivazlı devir halinde, malvarlığından çıkan şeyin yerini alan kaim değer terekede bulunacağı için, atanan mirasçı bir zarara da uğramaz. Burada Mirasbırakanın bu parayı harcayacağı akla gelebilir. Böyle bir hale karşı saklı paylı mirasçılar bile korunmadığına göre, atanan mirasçının da haydi haydi katlanması gerekir.

İvazlı sağlararası tasarrufun vasiyete etkisine gelince, baskın görüş, bu halde MK 517/III'e göre, vasiyetin düşeceği yönündedir. Eğer miras sözleşmesinde, kaim değerin vasiyetin yerini alacağı kararlaştırılmış ise vasiyet düşmeyecektir.

Miras sözleşmesinin yapılmasından sonra, Mirasbırakanın aile hukuku ilişkilerinde değişiklik sonucu saklı paylı mirasçılar ortaya çıkabilir. Örneğin, miras sözleşmesi yapıldığı anda çocuğu olmayan mirasbırakanın bir çocuğu olabilir veya bekâr olan mirasbırakan sonradan evlenebilir. Bunlar miras sözleşmesi ile lehine tasarruf yapılmış kimsenin menfaatini etkiler. Ne var ki, ortaya çıkan bu yeni durum, ne kadar aleyhine olursa olsun, o buna katlanmak zorundadır. Çünkü bizim miras sistemimizde, daima saklı paylı mirasçıların önceliği vardır. Bu bakımdan, miras sözleşmesi ile lehine tasarruf yapılan

kimse, böyle bir durumda hiçbir şey yapamayacağı gibi; aksine, ortaya çıkan saklı paylı mirasçıların ona karşı tenkis davası açmalarına da katlanmak zorundadır.

Mirasbırakanın malvarlığını israf etme, vasiyet ettiği şeyi kırma, bozma, yok etme gibi yollarla miras sözleşmesine aykırı davranması halinde ne yapılacağına ilişkin kanunda bir düzenleme yoktur. Bu durum özellikle ivazlı miras sözleşmelerinde sıkıntı yaratır. Çünkü sağlararası ivaz borcunu yerine getiren kimse bu hallerde, mirastan hiçbir şey elde edemeyebilir. Bu bakımdan, kanunda boşluk olduğu kabul edilerek, bu boşluğun doldurulması için bazı çözüm önerileri sunulmuştur. Örneğin savurganlık halinde mirasbırakanın MK 'ya dayanılarak kısıtlanması teklif edilmiştir. Diğer bir çözüm olarak ivazlı miras sözleşmelerinde, ivaz borcunu yerine getiren tarafa sözleşmeden dönme imkânı verilebilir. Bu bakımdan, bütün miras sözleşmelerinde korumayı temin edecek en emin yol, miras sözleşmelerine böyle bir durumda, karşı tarafın dönme hakkının bulunduğuna ilişkin bir hüküm konulmasıdır.

IV. ÖLÜME BAĞLI TASARRUFLARIN KENDİLİĞİNDEN (KANUN GEREĞİ) SONA ERMESİ

Burada söz konusu hallerde, vasiyetnamelerde geri alma, miras sözleşmelerinde dönmeden farklı olarak, bir ölüme bağlı tasarrufun hiçbir işleme gerek kalmadan kanun gereği (kendiliğinden) yürürlükten kalkmasıdır. Bu durumun, geçersiz vasiyetnamelerin iptali ile karıştırılmaması gerekir. Çünkü kanun gereği sona erme, geçerli bir ölüme bağlı tasarrufta kendiliğinden gerçekleşir. Oysa iptal, geçerli olmayan ölüme bağlı tasarruflarda söz konusudur ve ilgilinin dava açması gerekir. Bu haller şunlardır:

1. Lehine Ölüme Bağlı Tasarruf Yapılan Kimsenin Mirasbırakandan Önce Ölmesi

MK 580/I'e göre, " Mirasçı olabilmek için Mirasbırakanın ölümü anında mirasa ehil olarak sağ olmak şarttır.", MK 581/I'e göre, "Vasiyet alacaklısı olabilmek için, Mirasbırakanın ölümü anında mirasa ehil olmak ve sağ olmak şarttır." Ve nihayet MK 548/I'e göre, "Mirasçı atanan veya kendisine belirli mal bırakılan kişi Mirasbırakanın ölümünde sağ değilse, miras sözleşmesi kendiliğinden ortadan kalkar." Bütün bunlardan anlaşılacağı gibi, gerek vasiyetname gerek miras sözleşmesi, lehine tasarruf yapılan kimse mirasbırakandan önce ölürse, hiçbir işlem yapılmasına gerek olmaksızın kendiliğinden hükümsüz hale gelir. Vasiyetname ya da miras sözleşmesinin içeriğinin tümü, ölen kişi yararına tasarruflardan ibaretse tam geçersizlik söz konusudur. Buna karşılık, ölen kişi lehine olanların yanında başka tasarruflar da varsa, sadece ölen kişi lehine olanlar hükümsüz hale gelir, diğerleri geçerliklerini korur. Bu hükümlerden anlaşılacağı gibi,

ölüme bağlı tasarrufun kanun gereği hükümsüz olabilmesi için, lehine ölüme bağlı tasarruf yapılan kimsenin mirasbırakandan önce ölmesi gerekir. Bu bakımdan, üçüncü kişi yararına miras sözleşmelerinin kanun gereği hükümsüz kalması için de, lehine tasarruf yapılan üçüncü kişinin ölmesi gerekir, miras sözleşmesinin diğer tarafının değil. Ancak MK 548/I, mirastan feragat edenin mirasbırakandan önce ölmesi halinde uygulanmaz. Çünkü mirastan feragat eden ne mirasçı ne de vasiyet alacaklısı olmadığı gibi atanmış mirasçı da değildir.

2. Boşanma

MK 181/I'e göre, "Boşanan eşler, bu sıfatla birbirlerinin yasal mirasçısı olamazlar ve boşanmadan önce yapılmış olan ölüme bağlı tasarruflardan kendilerine sağlanan hakları, aksi tasarruftan anlaşılmadıkça, kaybederler." Kanunun, evlenmenin sona ermesi sebebiyle, eşlerin birbirleri lehine yapmış oldukları ölüme bağlı tasarrufları sona ereceğini kabul etmesinin sebebi, bunların evliliğin devam edeceği karinesiyle yapılmış olmalarıdır.

Evlilik boşanmayla sona erince, sadece, eşlerin birbirleri lehine yaptıkları miras sözleşmesi değil, onların üçüncü kişi lehine yaptıkları miras sözleşmeleri de sona erer.

Miras sözleşmesinin ivazlı olması halinde, evliliğin boşanma ile sona ermesi durumunda MK 548/II örneksemeyle uygulanır ve ivaz geri istenir. Boşanmadan sonra, (eski) eşlerin birbirleri lehine yaptıkları ölüme bağlı tasarruflar geçerlidir.

3. Evliliğin Butlanına Karar Verilmesi

MK 159'a göre, "Evlenmenin butlanını dava etme hakkı mirasçılara geçmez. Ancak, mirasçılar açılmış olan davayı sürdürebilirler. Dava sonunda evlenme sırasında iyi niyetli olmadığı anlaşılan sağ kalan eş, yasal mirasçı olamayacağı gibi, daha önce yapılmış olan ölüme bağlı tasarruflarla kendisine sağlanan hakları da kaybeder."

4. Mirastan Yoksunluk Sebeplerinden Birinin Varlığı

MK 578'deki mirastan yoksunluk sebeplerinden birinin varlığı halinde de vasiyetname ve miras sözleşmesi kanun gereği(kendiliğinden) sona erer. Eğer miras sözleşmesi ivazlı ise, ivazın geri alınabilmesi için MK 548/II'nin örnekseme yoluyla uygulanması gerekir.

5. Bozucu Şartın Gerçekleşmesi ya da Geciktirici Şartın Gerçekleşmemesi

Miras sözleşmelerinde ve vasiyetnamelerde bozucu şartın mirasbırakan ölmeden gerçekleşmesi, geciktirici şartın ise onun ölümünden sonra gerçekleşmemesi gerekir. Aksi halde miras sözleşmesi kanun gereği hükümsüz olur.

6. Sözlü Vasiyetname

MK 541'e göre, sözlü vasiyetname, vasiyetçinin olağan vasiyetname türlerinden birine başvurabilmesi imkânının doğmasından itibaren bir ay geçince hükümden düşer.

9. MADDİ ANLAMDA ÖLÜME BAĞLI TASARRUFLAR

I. MADDİ ANLAMDA ÖLÜME BAĞLI TASARRUFLARA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

Maddi anlamda ölüme bağlı tasarrufların neler olduğu MK 514-530 arasında sayılmıştır. Ayrıca bunlara ek olarak Medeni Kanunun diğer hükümlerinde de maddi anlamda ölüme bağlı tasarruflar bulunmaktadır. Miras Hukuku ile ilgili maddi anlamda ölüme bağlı tasarruflar, Mirasbırakanın terekesi ve ona halef olma ile ilgilidirler. Mirasçı atanması, vasiyet, yedek ya da art mirasçı atama, koşul (şart) ve yükleme (mükellefiyet), mirastan çıkarma, paylaşma kuralları, vasiyeti yerine getirme görevlisi atama, vakıf kurma, mirastan feragat maddi anlamda ölüme bağlı tasarrufların başlıca örnekleridir.

Maddi anlamda ölüme bağlı tasarruflar, "doğrudan tereke üzerinde etki yapan tasarruflar" ve "Mirasbırakanın ölüme bağlı emirlerinin yerine getirilmesini temin edenler" olarak iki gruba ayrılarak incelenir.

Miras Hukukuyla ilgili yapılabilecek maddi anlamda ölüme bağlı tasarruflarda (şekli anlamda ölüme bağlı tasarruflarda olduğu gibi) numerus clausus prensibi yürür. Eğer Mirasbırakanın yapmış olduğu ölüme bağlı tasarruf, kanunun hiçbir yerinde maddi anlamda ölüme bağlı tasarruf olarak belirtilmemişse ve yorumla da bir sonuca varılamıyorsa, bunun bağlayıcılığı yoktur, yani mirasçılar buna uymak zorunda değildirler. Örneğin, Mirasbırakanın, mezarının nasıl düzenlenmesini istediği bir ölüme bağlı tasarrufla belirtilmişse, bu, yukarıda sayılan anlamda bağlayıcı olmadığı için mirasçılar bu isteği yerine getirmek zorunda değildirler. Tabi bu husus bir yükleme olarak öngörülmüşse, durum değişir.

Maddi anlamda ölüme bağlı tasarrufların bir kısmı (örneğin, vakıf kurma, evlilik dışı çocuğun tanınması), doğrudan miras hukukuyla ilgili olmayıp, Medeni Kanunun diğer dallarını da ilgilendirirler.

II. MADDİ ANLAMDA ÖLÜME BAĞLI TASARRUF İLE ŞEKLİ ANLAMDA ÖLÜME BAĞLI TASARRUF ARASINDAKİ İLİŞKİ

Burada iki konu üzerinde durulacaktır. Birincisi, MK 514-530 arasında sayılan ölüme bağlı tasarrufların hepsinin hem vasiyetname hem de miras sözleşmesi ile yapılıp

yapılamayacağıdır. İkincisi ise, eğer bazı ölüme bağlı tasarruflar sadece vasiyetname ile yapılabiliyorlarsa, bunların miras sözleşmeleri içinde yer almalarının akıbetinin ne olacağıdır.

MK 514-530 incelendiği zaman, maddi anlamda ölüme bağlı tasarrufları konumuzla ilgili olarak üç grupta toplamanın mümkün olduğu görülür.

1. Sadece Miras Sözleşmesi ile Yapılabilen Ölüme Bağlı Tasarruflar

Burada bir tek tasarruf vardır ki, bu da mirastan feragattir. MK 527/I'e göre, "Mirasbırakan, bir mirasçı ile karşılıksız veya bir karşılık sağlanarak mirastan feragat sözleşmesi yapabilir." Mirastan feragatin miras sözleşmesi ile yapılabileceği MK 528/I'de açıkça belirtildiği gibi, Yargıtay da 11.2.1955 tarih ve 16/14 sayılı İBK'da aynı sonuca varmıştır.

Bazı yazarlar, ölünceye kadar bakma sözleşmesi ile tenfizi ölüme bağlı bağışlamaları da sadece miras sözleşmesi ile yapılabilen tasarruflar arasına dahil etmektedir.

2. Hem Miras Sözleşmesi Hem de Vasiyetname ile Yapılabilen Ölüme Bağlı Tasarruflar

MK527'ye göre, miras sözleşmesinin konusu mirasçı atanması ya da vasiyet olabilir bu tasarruflar, MK 516 VE 517'ye göre vasiyetname ile de yapılabileceklerine göre, bunlar, hem miras sözleşmesinin hem de vasiyetnamenin konusu olabilirler.

MK 527 sınırlayıcı olmadığı için, MK 527 dışında kalan ve niteliği gereği bağlayıcı olmayan (Mirasbırakanın serbestçe dönebileceği) tüm tasarruflar miras sözleşmesinin içeriğine girebilirler. Buna göre vasiyet ve mirasçı atama yanında örneğin yüklem, yedek ve art mirasçı atama da hem miras sözleşmesi hem de vasiyetname ile yapılabilirler.

3. Sadece Vasiyetname ile Yapılabilen Ölüme Bağlı Tasarruflar

Yukarıda (1 ve 2 başlığı) dışında kalan tüm maddi anlamda ölüme bağlı tasarruflar sadece vasiyetname ile yapılabilirler.

Acaba, sadece vasiyetname ile yapılabilen maddi anlamdaki ölüme bağlı tasarruflar, miras sözleşmesi ile yapılırlarsa, bunların akıbeti ne olur? Baskın görüşe göre, sadece vasiyetname ile yapılabilecek maddi anlamdaki ölüme bağlı tasarrufların miras sözleşmesi ile yapılmasına bir engel yoktur. Çünkü miras sözleşmesi, vasiyetnameler için aranan şekil şartını fazlasıyla içerir. Ancak, bu tasarrufların miras sözleşmesinde yer alması, onların bağlayıcı olacağı anlamına gelmez. Tıpkı vasiyetname ile yapılmış gibi, miras sözleşmesinin

de bağlayıcı olmayan içeriğini oluştururlar. Bu sebeple mirasbırakan bunları her zaman serbestçe geri alabilir; yoksa miras sözleşmesindeki dönme sebepleriyle bağlı değildir.

10. MADDİ ANLAMDA ÖLÜME BAĞLI TASARRUFLARIN TÜRLERİ

I. MİRASÇI ATAMA

Teknik anlamda mirasçılık ya kanundan ya da mirasbırakanın iradesinden doğar. Atanmış (mansup) mirasçılık, bir vasiyetname ya da miras sözleşmesiyle, Mirasbırakanın, bir ya da birden fazla kişiyi terekesinin tamamı ya da kesirli bir bölümü için hak sahibi yapmasıdır. MK 516/I'e göre, "Mirasbırakan mirasın tamamı ya da belli bir oranı için bir veya birden çok kişiyi mirasçı atayabilir." O halde mirasçı atanmasında önemli olan, lehine tasarruf yapılmış olan kişiye, terekedeki belirli bir şeyin ya da belirli bir malvarlığı değerinin değil, terekenin tamamının ya da kesirli bir bölümünün (3/4, ¼ gibi) bırakılmasıdır. Eğer terekenin kesirli bir bölümü değil de terekede bulunan belirli bir mal ya da malvarlığı değeri bırakılmışsa, ortada, aşağıda açıklanacak olan bir vasiyet tasarrufu vardır.

Mirasçı atanması hem vasiyetname hem de miras sözleşmesi ile yapılabildiği için, biri ya da diğerine başvurulması esas olarak bir fark yaratmaz.

Atanmış mirasçı, hem gerçek kişi hem de tüzel kişi olabilir. Tıpkı yasal mirasçı gibi, Mirasbırakanın külli halefidir. Bu bakımdan, Mirasbırakanın ölümü ile kendiliğinden tereke üzerinden tam hak sahibi olur. Başka yasal ya da atanmış mirasçılar varsa, onlarla birlikte miras ortaklığını oluşturur, tereke borçlarından şahsen ve diğer mirasçılarla birlikte müteselsil sorumlu olur.

Son olarak belirtelim ki mirasbırakan, bir yasal mirasçısını da tasarruf nisabı oranında mirasçı atayabilir. Ancak bu halde gerçek bir mirasçı atama değil de, yasal mirasçının miras payının genişletilmesi söz konusudur.

II. VASİYET (BELİRLİ MAL BIRAKMA)

1. Genel Olarak

MK 517, kenar başlığında, vasiyet yerine, belirli mal bırakma terimini kullanmıştır. Ancak birçok maddede belirli mal bırakma yerine ya da belirli mal bırakma ile birlikte vasiyet terimini kullanmıştır. Burada vasiyet terimini kullanacağız.

MK 517/I'e göre, "Mirasbırakan, bir kimseye, onu, mirasçı atamaksızın belirli bir mal bırakma yoluyla kazandırmada bulunabilir." Bu hükmü de göz önünde bulundurarak vasiyeti, mirasbırakan tarafından, bir kimseye ölüme bağlı olarak, alacak hakkı niteliğinde sağladığı bir malvarlığı menfaatidir, şeklinde tanımlayabiliriz.

Vasiyet genellikle ivazsız bir tasarruftur. Fakat miras sözleşmesi ile yapıldığı zaman ivazlı da olabilir. Örneğin, mirasbırakanın, aldığı 10 bin liraya karşılık, miras sözleşmesiyle A'ya otomobilini bırakması ivazlı bir vasiyettir.

Vasiyet alacaklısı, mirasbırakanın külli halefi olmayıp cüzi halefi olduğu için, ölümle birlikte vasiyet edilen şey üzerinde doğrudan hak kazanmaz, sadece mirasçılara karşı, vasiyet borcunun yerine getirilmesi için bir alacak hakkı elde eder (MK 600/II). Yine külli halef olmadığı için, Mirasbırakanın borçlarından sorumlu değildir. Lehine vasiyet yapılan kimsenin hakkının bir alacak hakkı olduğu, "Vasiyet alacaklısı, vasiyeti yerine getirme görevlisi varsa ona; yoksa yasal veya atanmış mirasçılara karşı kişisel bir istem hakkına sahip olur." Diyen MK 600/I'den açık olarak anlaşılmaktadır.

Örneğin, mirasbırakan M, vasiyetnamesinde arkadaşı olan A'ya otomobilini vasiyet etmiştir. M'nin ölümünde A, otomobilin mülkiyetini derhal kazanmayıp, vasiyet borçlusu kim ya da kimlerse, onlara karşı, mülkiyetin kendisine geçirilmesine ilişkin bir talep (istem) hakkı elde eder. Vasiyet borçlusunun ancak mülkiyeti devir amacıyla zilyetliği kendisine geçirmesinden sonra A mutlak hak sahibi olur. Vasiyet edilen şey taşınmaz olsaydı, A ancak taşınmaz kendi lehine tapuda tescil edilince mülkiyeti kazanırdı. M, bir ibra vasiyeti yapmış olsa, ibra ettiği kişi, onun ölümüyle borçtan kurtulmayıp, mirasçılara karşı, vasiyetin yerine getirilmesine (borçtan ibra edilmesine) yönelik bir talep hakkı elde eder ve ancak onların ibra etmesi ile borçtan kurtulurdu.

Şimdi de vasiyet alacaklısı ile atanmış mirasçı arasındaki farklı bir örnekle açıklayalım. Oğlu A'dan başka mirasçısı olmayan M, arkadaşı B'yi terekesinin ¼'ü için mirasçı atar ve C 'ye de otomobilini vasiyet eder. M'nin ölümü üzerine B, atanmış mirasçı sıfatıyla, başka işleme gerek olmadan derhal, kendiliğinden terekenin ¼'ü üzerinde tam (mutlak) hak sahibi olur ve A ile birlikte miras ortaklığını oluşturup, mirasbırakanın borçlarından kişisel ve A ile birlikte müteselsil sorumlu olur. Oysa C, M'nin ölümüyle sadece otomobilin mülkiyetinin kendisine devredilmesine ilişkin, A ve B 'ye karşı bir alacak hakkı elde eder. Otomobilin mülkiyetini ise ancak zilyetliğin kendisine devri ile kazanır. Külli halef, yani mirasçı olmadığı için miras ortaklığına girmez ve Mirasbırakanın borçlarından da sorumlu olmaz. Bu kuralın bir istisnası hayat sigortalarında önümüze çıkar. Mirasbırakan, yaptırmış olduğu hayat sigortasının bedelini bir kimseye vasiyet etmişse, lehine vasiyet yapılan kimse, ana kuralın aksine, mirasçılara karşı, sigorta bedelinin

kendisine devredilmesine ilişkin bir talep hakkı elde etmeyip, aksine, o bedelin kendisine ödenmesi için doğrudan sigortacıya başvurabilir.

2. Vasiyetin Bazı Türleri

a) Belirli Mal Vasiyeti (Bırakma)

Burada mirasbırakan terekesinde bulunan belirli bir malı üçüncü kişiye ya da mirasçısına vasiyet etmektedir. Eğer vasiyet edilen şey ferden belirtilmişse(bir ev ya da bir otomobil) parça ya da dar anlamda belirli mal vasiyeti vardır. Mirasbırakan, belirttiği birden fazla şeyin içinden seçilecek birini vasiyet etmişse, bu bir seçimlik vasiyettir. Seçim hakkının kime ait olduğu vasiyette belirtilmemişse, bu hakkın vasiyet borçlusuna (mirasçılara) ait olacağı kabul edilir.

Vasiyetin konusunun terekede bulunup bulunmadığına bakılmaksızın, nitelik ve miktar olarak belirtildiği hallerde bir çeşit vasiyeti vardır. Çeşit vasiyetinin en önemli örneği, bir miktar paranın vasiyet edilmesidir. Bir ton pamuk, üç resim gibi yapılan vasiyetler de çeşit vasiyetidir. Çeşit vasiyetinde, vasiyet edilen şey terekede bulunmasa bile, vasiyet borçlusu, bunu temin edip vasiyet borcunu yerine getirmek zorundadır. Bu bakımdan, " Bırakılan mal terekede bulunmadığı takdirde, tasarruftan aksi anlaşılmadıkça, ölüme bağlı tasarrufu yerine getirmekle yükümlü olanlar borçtan kurtulurlar." Diyen MK 517/III, çeşit vasiyetine uygulanmaz.

Bazen mirasbırakan çeşit vasiyetini tereke ile sınırlamış olabilir. Pamuk depomdan 100 ton pamuk ya da koleksiyonumdaki resimlerden üçü gibi… Bu halde çeşit vasiyeti tereke ile sınırlandırılmış olduğu için, bir sınırlı çeşit vasiyeti vardır. Vasiyet borçlusu, bunlar terekede var ise borcunu yerine getirir. Aksi halde onun (çeşit vasiyetinde olduğu gibi), tereke dışından vasiyet edilen şeyi temin etme yükümü olmadığı için, sınırlı çeşit vasiyeti MK 517/III'e göre düşer.

Terekede bulunmayan bir şeyin vasiyet edilmesi halinde ise bir tedarik vasiyeti vardır. Vasiyet borçlusu, bunlar terekede var ise borcunu yerine getirir. Aksi halde, onun (çeşit vasiyetinde olduğu gibi), tereke dışından vasiyet edilen şeyi temin etme yükümü olmadığı için, sınırlı çeşit vasiyeti MK 517/III'e göre düşer.

Terekede bulunmayan bir şeyin vasiyet edilmesi halinde ise bir tedarik vasiyeti vardır. Terekede bulunmama değişik sebeplerden kaynaklanabilir. Örneğin, Mirasbırakanın ölüme bağlı tasarrufu yaptığı zaman malvarlığında bulunan vasiyet konusu şey, sonradan mirasbırakan sattığı ya da bağışladığı için terekede çıkmaz ya da vasiyet

konusu mal, ölüme bağlı tasarruf yapıldığı zaman terekede zaten yoktur ve mirasbırakan bunu ölmeden önce temin de etmemiştir. Vasiyet edilen şey ne sebeple terekede bulunmazsa bulunmasın, MK 517/III'ün getirdiği karineye göre, vasiyet borcu düşer. Ancak "tasarruftan aksi anlaşılmadıkça" ibaresinden de anlaşılacağı üzere MK 517/III emredici değildir. İşte, Mirasbırakanın isteğinin, vasiyet edilen şey terekede bulunmasa bile, onun vasiyet borçlusu tarafından tedarik edilip yerine getirilmesi yönünde olduğu anlaşılıyorsa, o zaman bir tedarik vasiyeti vardır ve MK 517/III'teki vasiyet borcunun düşeceğine ilişkin karine yürümez.

b) Alt Vasiyet

Alt vasiyette bir vasiyet alacaklısına, kendisine yapılan vasiyetten başka bir vasiyeti yerine getirme borcu yüklenmektedir. Örneğin M, kütüphanesini A'ya vasiyet edip ayrıca ona, kütüphanedeki aşk romanlarını B'ye vermesi borcunu yüklerse, bu bir alt vasiyettir.

c) Ön Vasiyet

Yasal ya da atanmış mirasçılar lehine miras paylarından bağımsız olarak bir malvarlığı değerinin bırakılmasıdır. Mirasbırakanın, oğluna, miras payı dışında otomobilini vasiyet etmesi, bir ön vasiyettir. Hemen belirtmek gerekir ki, bu şekilde yapılmış olan bir tasarrufun ön vasiyet mi yoksa mirasbırakan tarafından konulmuş bir paylaşma kuralı mı olduğunda kuşku duyulursa, karine MK 647/III'e göre, bunun paylaştırma kuralı olduğu lehinedir.

Ön vasiyette mirasçı sıfatı ile vasiyet alacaklısı sıfatı birbirinden bağımsızdır. Aynı zamanda vasiyet alacaklısı olan yasal ya da atanmış mirasçı, mirası reddetse bile vasiyeti alabilir (MK 519/III). Ancak mirasbırakan ön vasiyeti, mirası reddetme şartına bağlayabilir. Böyle bir şart varsa, mirasın reddi, vasiyet alacağını da ortadan kaldırır. Bunun aksine, ön vasiyeti reddeden mirasçı, mirasçılık sıfatını korumaya devam eder (MK 519/III).

d) Alacak Vasiyeti

Burada, mirasbırakan, başka bir kimseden olan alacağını vasiyet etmektedir. Lehine alacak vasiyeti yapılan kimse, mirasbırakanın ölümü ile alacağı elde etmeyip, vasiyet borçlusuna karşı, bu alacağın kendisine temlik edilmesine ilişkin bir talep hakkı kazanır; vasiyet edilen alacağı ancak temlikten sonra kazanır. Vasiyet borçlusu bu temliki rıza ile yapmazsa, vasiyet alacaklısı mahkemeye başvurur ve alacağı kazai temlik yoluyla kazanır (BK 164)

e) İbra vasiyeti

Burada alacak vasiyetinin tam tersi söz konusudur. Mirasbırakanın kendisine borçlu olan bir kimseyi, ölüme bağlı tasarrufla borcundan ibra etmesi, ibra vasiyetidir (MK 517/II). İbra vasiyeti, ibra edilen kimseyi mirasbırakanın ölümü ile borçtan kendiliğinden kurtarmaz, ona sadece vasiyet borçlusuna karşı, kendisini borçtan kurtarmasına yönelik bir talep hakkı verir. İbra ancak vasiyet borçlusunun ibrayı yapması üzerine gerçekleşir.

f) İntifa Vasiyeti

Burada, mirasbırakan, ölümünden sonrası için, terekesinin tümü ya da belirli bir kısmı üzerinde, üçüncü kişi lehine bir intifa hakkının kurulmasını vasiyet etmektedir (MK 517/II), yoksa kendisine ait olan bir intifa hakkını değil… Çünkü kişiye bağlı bir hak olan intifa hakkı, hak sahibinin ölümü ile sona erer. Burada da, lehine intifa hakkı vasiyet edilen kimse, Mirasbırakanın ölümü ile vasiyet borçlusuna karşı, intifanın kurulmasına ilişkin bir talep hakkı elde eder. İntifa hakkını, kurulma işlemleri tamamlanınca kazanır.

Benzer şekilde, diğer ayni hakların da vasiyet edilmesine bir engel yoktur. Ancak, alacaktan bağımsız bir rehin hakkı kurulamayacağı için, mirasbırakan, kendi lehine olan bir rehin hakkını, bağlı olduğu alacaktan ayrı vasiyet edemez.

g) İrat Vasiyeti

Ölüme bağlı tasarruf, vasiyet alacaklısına, vasiyet borçlusu tarafından, belirli bir süre ya da hayat boyu, düzenli olarak bir miktar para ya da misli eşya verilmesi şeklinde dönemsel edimler olarak yapılmışsa, bu bir irat vasiyetidir. Örneğin, mirasbırakan, yasal mirasçılarına, A'ya her ay 500 TL vermelerini öngörürse, irat vasiyeti yapmış olur.

3. Vasiyet Hükümleri

a) Vasiyet Borçlusu Kimdir?

Vasiyet borçlusunun kim olduğu genel olarak MK 600/I'de ve ayrıca MK 552 b.4'te belirtilmiştir. MK 600/I'e göre "Vasiyet alacaklısı, vasiyeti yerine getirme görevlisi varsa ona; yoksa yasal veya atanmış mirasçılara karşı kişisel bir istem hakkına sahiptir." Bu hükme göre, vasiyet borçlusunun kim olduğunu kural olarak mirasbırakan yaptığı ölüme bağlı tasarrufta belirleyecektir.

Mirasbırakan, vasiyet borçlusu olarak bir ya da birkaç kanuni ya da yasal mirasçısını atamışsa, vasiyet alacaklısı, sadece bu mirasçı ya da mirasçılardan borcun yerine getirilmesini isteyebilir, diğerlerine başvuramaz. Mirasbırakanın birden fazla vasiyet borçlusunu belirttiği hallerde, bunlar, vasiyetin yerine getirilmesinden müteselsil

sorumludurlar. Böyle bir halde vasiyet alacaklısı, borcun yerine getirilmesini, hepsinden ya da içlerinden birinden isteyebilir.

Vasiyet borcunu yerine getirecek ikinci kişi ise MK 552 b.4'e göre, vasiyeti yerine getirme görevlisidir. Bu halde, vasiyeti yerine getirme görevlisi olarak atanan kişinin kanuni görevi olduğu için, ayrıca vasiyet borçlusu olarak belirtilmesine gerek yoktur. Ancak, mirasbırakan bunun aksini öngörebilir (552/I).

Bazen, vasiyet borçlusunun kim olduğu vasiyetin niteliğinden anlaşılır. Örneğin alt vasiyette, vasiyet borçlusu, kendisine alt vasiyet yükümü ile vasiyet yapılmış olan vasiyet alacaklısıdır.

Bu sayılanlardan hiçbiri yoksa, o zaman vasiyet borçlusu ya da borçluları, yasal ve atanmış mirasçılardır. Bunların, müteselsil olarak vasiyet borçlusu oldukları karinedir.

Vasiyet borçlusunun mirasbırakandan önce ölme, mirası ret, mirastan yoksunluk sebeplerinden biri varsa, vasiyet borçlusu sıfatı, onun yerini alan mirasçı ya da mirasçılara geçer.

Vasiyet borçlusunun ayırt etme gücünü kaybetmesi, vasiyet borçlusu olma sıfatını etkilemez. İfayı yasal temsilci yapacaktır.

b) Vasiyet Alacaklısı Kimdir?

Mirasbırakan öldüğü zaman (yedek ve art vasiyet alacaklısı atama halleri hariç) lehine tasarruf yapılmış, hayatta olan her gerçek ve var olan tüzel kişi, vasiyet alacaklısı olabilir. Bunun gibi, vasiyet yapılan kişinin aynı zamanda mirasçı olmasına bir engel yoktur (ön vasiyet). Henüz var olmayan bir kimse de art vasiyet yoluyla (kurucu ikame) vasiyet alacaklısı olarak atanabilir.

Vasiyet alacaklısı birden fazla kişi de olabilir. Örneğin A, B ve C, birlikte vasiyet alacaklısı olarak atanabilirler. Bu halde müşterek vasiyet vardır. Aksi kararlaştırılmadıkça, müşterek vasiyet alacaklısı olanların, vasiyet konusu şey üzerinde eşit hak sahibi oldukları kabul edilir. Vasiyet olunan şey, para, bölünebilir eşya ya da bir hak ise, müşterek vasiyet alacaklılarından her biri, kendi payına düşenin ifasını isteyebilir vasiyet konusu bölünemeyen bir şey ise BK 85 uygulanır ve müşterek vasiyet alacaklılarından her biri, vasiyetin konusunun ifası için dava açabilir.

Vasiyet alacaklısı olarak, tüzel kişi olmayan bir kişi topluluğu da öngörülmüş olabilir. Tüzel kişiliği bulunmayan bir topluluğa belli bir amaç için yapılan kazandırmaları, o topluluk içindeki kişiler, mirasbırakan tarafından belirlenen bu amacı gerçekleştirme

kaydıyla birlikte edinmiş olurlar; amacın bu yolla gerçekleştirilmesine olanak yoksa, yapılan kazandırma vakıf kurma sayılır (MK 577/II).

Vasiyet alacaklısı mirasbırakandan önce ölmüşse, vasiyet tasarrufu vasiyet borçlusu lehine sona erer (MK581/II). Bu kural alt vasiyet halinde uygulanmaz.

c) Vasiyet Borcunun Doğumu ve Muaccel Hale Gelmesi

MK 600/II, vasiyet borçlusunun sadece mirasçı olması ihtimali için bir düzenleme getirmiştir. Buna göre vasiyet borcu ölüm ile doğar, borçlunun mirası kabul etmesi ya da ret hakkının düşmesi ile muaccel olur. MK 600/II, vasiyet borçlusunun, mirasçıdan başka bir kimse (örneğin alt vasiyette olduğu gibi) olması haline ilişkin bir düzenleme getirmemiştir. Böyle bir halde de vasiyet alacağının ölüm ile doğacağında kuşku yoktur.

Vasiyet borcunun Mirasbırakanın ölümü ile doğması kuralı, vasiyetin geciktirici şarta bağlanmış olması halinde yürümez. Bu halde, vasiyet alacağı ölüm anında değil, geciktirici şart gerçekleşince doğar. Örneğin mirasbırakan, bir arkadaşının çocuğuna, hukuk fakültesini dört yılda bitirmesi şartıyla bir ev vasiyet etmişse, bu vasiyet alacağı ölüm anında değil, çocuğun hukuk fakültesini dört yılda bitirmesi ile doğar. Bozucu şarta bağlı vasiyetlerde ise, vasiyetin ölüm anında doğacağı kuralında bir değişiklik olmaz. Fakat bozucu şart gerçekleştiği zaman vasiyet hükümsüz hale gelir.

Vasiyet edilen şey belirli bir para ise, muaccel olmasından itibaren temerrüt ihtarına bağlı olarak temerrüt faizi işlemeye başlar.

d) Zamanaşımı

MK 602'ye göre, "Vasiyet alacaklısının dava hakkı, ölüme bağlı kazandırmayı öğrenmesinden veya vasiyet borcu daha sonra muaccel olacaksa muaccel olma tarihinin üzerinden on yıl geçmekle zamanaşımına uğrar."

Mirasçı nasıl mirası reddedebiliyorsa, vasiyet alacaklısı da vasiyeti reddedebilir. Vasiyetin reddi geçmişe etkilidir. Kanun, vasiyet alçağının reddi için bir süre öngörmemiştir. Doktrinde bu süre 190 yıl olarak kabul edilmektedir. Ret beyanının vasiyet borçlusuna yöneltilmesi gerekir.

4. Vasiyet Borcunun Kapsamı

MK 518'e göre, "Bırakılan belirli mal, mirasın aşılması anındaki durumuyla teslim olunur; yarar ve hasar mirasın açılması anında kendisine belirli mal bırakılana geçer.

Tasarrufu yerine getirme ile yükümlü olan kimse, mirasın açılmasından sonra bırakılan belirli mala yaptığı harcamalar ve mala verdiği zararlardan dolayı, vekaletsiz iş görenin haklarına sahip ve borçlarıyla yükümlü olur."

Buna göre, vasiyet olunan şey, mirasın açıldığı günkü durumu ile teslim edilir. Bu bakımdan vasiyet alacaklısı, mirasın açılmasına kadar, vasiyet olunan şeyde meydana gelen değişikliklere (yarar-hasar) katlanmak zorundadır.

Mirasın açıldığı gün ile vasiyetin ifa edildiği gün arasında, vasiyet edilen şeye gelen zararlardan dolayı, vasiyet borçlusu vekaletsiz iş görme kurallarına göre, kusurlu ise sorumlu olur. Buna karşılık, vasiyet borçlusu, mirasın açıldığı andan itibaren, vasiyet edilen şeye yapmış olduğu masrafları da vekâletsiz iş görme kurallarına göre ister (BK 530).

5. Vasiyetin Tenkisi

MK 519/I, üç halde vasiyetin tenkise tabi olabileceğini (indirebileceğini) öngörmüştür: a) tereke mevcudunu aşan vasiyetler; b) vasiyet borçlusunun lehine olan tasarrufun miktarının aşılması (bu halde vasiyet borçlusu mirasçı ya da alt vasiyette olduğu gibi vasiyet alacaklısı olabilir); c) tasarruf edilebilir kısmın (tasarruf nisabının) aşılması.

Bu üç ihtimalin ilk ikisinde tenkisi isteme hakkı, vasiyet borçlusu olan, saklı paylı olmayan mirasçılar ya da atanmış mirasçılar ile alt vasiyet borçlusu olan vasiyet alacaklısına tanınmıştır. Böylece, bu kimselerin, kendi ellerine geçenden fazlasını ifa yükümlülüklerinin olmadığı ifade edilmiştir. Son ihtimalde ise sadece saklı paylı olan mirasçılar yararlanabilirler.

Tenkis kendiliğinden gerçekleşmez. Bunun için vasiyet borçlusunun tenkis davası açması ya da tenkis defini ileri sürmesi gerekir.

III. KOŞUL (ŞART)

1. Genel Olarak

Koşul, bir hukuki işlemin sonuçlarının bağlandığı müstakbel ve gerçekleşip gerçekleşmeyeceği kuşkulu bir olaydır. Koşul, hukuki işlemin sonuçlarına etkisine göre, geciktirici (taliki) ve bozucu (infisahi) olmak üzere ikiye ayrılır. Geciktirici koşul halinde, hukuki işlemin hüküm doğurması, koşulun gerçekleşmesine bağlanmıştır. Bozucu koşulda ise, işlem yapıldığı anda hüküm doğurmaya başlar, fakat öngörülen koşul gerçekleşince işlemin sonuçları ortadan kalkar.

MK 515/I'e göre, ölüme bağlı tasarruflar da koşula bağlanabilir. Ölüme bağlı tasarruflar açısından koşulu, mirasbırakanın ölüme bağlı tasarrufun hükümlerini bağladığı, müstakbel ve gerçekleşip gerçekleşmeyeceği kuşkulu bir olay şeklinde tanımlayabiliriz.

Sağlararası tasarruflar gibi, ölüme bağlı tasarruflarda geciktirici ya da bozucu koşula bağlanabilirler. Geciktirici koşula bağlı ölüme bağlı tasarruf, Mirasbırakanın ölümü anında değil de koşul gerçekleşince hüküm ifade edecektir. Buna karşılık bozucu koşula bağlı ölüme bağlı tasarruf, mirasbırakan ölünce derhal hüküm ifade eder, fakat bozucu koşul gerçekleşince hükümden düşer.

Koşula bağlanma, genellikle, mirasçı atanması ve vasiyette söz konusu olur. Geciktirici koşula bağlı mirasçı atanması, mirasçıların ölüm ile tereke üzerinde hak sahibi alacaklarının bir istisnasıdır. Çünkü koşul geçmişe etkili değildir ve geciktirici koşula bağlı olarak mirasçı atanan kimse, bu sıfatını şart gerçekleştiği anda kazanır. O andan itibaren (varsa) miras ortaklığına girer, o andan itibaren tereke üzerinde tam hak sahibi olur, borçlardan kişisel sorumluluğu o anda başlar. Geciktirici şarta bağlı mirasçı atanması, art mirasçı atanmasının bir türüdür. Burada ön mirasçı sıfatı yasal mirasçıya, art mirasçı sıfatı da geciktirici koşula bağlı olarak mirasçı atanan kimseye aittir. Ayrıca, mirasçı atanan kimsenin, geciktirici koşulun gerçekleştiği zaman hayatta olması gerekir.

Bozucu koşula bağlı mirasçı atanmasında durum tam terinedir. Böyle bir koşula bağlanarak mirasçı atanan kimse, genel kurala uygun olarak, mirasbırakan öldüğü anda kanun gereği, terekede külli halef sıfatıyla tam hak elde eder, miras ortaklığına dahil olur ve borçlardan da şahsen sorumludur. Fakat bozucu koşul gerçekleştiği anda, mirasçılık sıfatı, geçmişe etkili olarak değil de, ileriye etkili olarak sona erer.

Geciktirici ve bozucu koşula bağlı olarak mirasçı atanmasına ilişkin kurallar, bünyesine uygun olduğu kadarıyla, koşula bağlı vasiyet tasarruflarına da uygulanır.

2. Hukuka ve Ahlaka Aykırı Koşullar

MK 515/II'ye göre, "Hukuka ve ahlaka aykırı koşullar ve yüklemeler, ilişkin bulundukları tasarrufu geçersiz kılar." Aslında bu hüküm, sağlar arası işlem yönünden, "Bir koşul, hukuka ve ahlaka aykırı bir yapma veya yapmama fiilini sağlamak amacıyla konulmuşsa, bu koşula bağlı hukuki işlem kesin olarak hükümsüzdür." diyen BK 176'ya paralel bir düzenleme getirmektedir. MK 515/II, açık olarak sadece koşulun değil de, hukuka ve ahlaka aykırı koşula bağlanmış olan tasarrufun da geçersiz olacağını belirttiği

için, sadece koşulu geçersiz sayıp, tasarrufu koşulsuz olarak geçerli kabul etmek mümkün değildir.

MK 515/II'deki "geçersiz kılar" terimini, MK 557 b.3 ile birlikte ele alıp, kanunun istemine uygun olarak, "iptal edilebilir" şeklinde anlamak gerekir. İptal davasının açılmaması halinde, hukuka ve ahlaka aykırı olarak koşula bağlanmış ölüme bağlı tasarruf geçerli olacaktır.

MK 515/II'nin kastettiği tasarruf, maddi anlamda ölüme bağlı tasarruftur. Bu bakımdan, bir vasiyetnamede bulunan ölüme bağlı tasarruflardan biri hukuka/ahlaka aykırı koşula bağlanmışsa, sadece o tasarruf hükümsüz olur, diğerleri geçerliliklerini korurlar. Ancak, iptal edilen tasarruf olmasaydı, diğer tasarrufların da yapılamayacağı anlaşılıyorsa, o zaman vasiyetnamenin tümü geçersiz olur.

3. Anlamsız ve Yalnız Başkasını Rahatsız Edici (Faydasız ve Müziç) Şartlar

MK 515/III'e göre, "Anlamsız ve yalnız başkalarını rahatsız edici nitelikteki koşullar ve yüklemeler yok sayılır." Bu hükme göre, hiçbir anlamı olmayan ya da sadece başkalarını rahatsız eden koşullar, iptale gerek olmadan, kendiliğinden hükümsüz olurlar ve tasarruf koşulsuz olarak geçerliğini korur. Örneğin, bir kimseye, haftada bir gün başına huni takarak dolaşması şartıyla 10.000 TL vasiyet edilmişse, bu koşul anlamsız olduğu için kendiliğinden hükümsüz, vasiyet ise koşulsuz geçerli olur.

4. İmkânsız Koşullar

MK 515, koşulun imkânsız olması hali için bir düzenleme getirmez. Baskın görüş, koşulun bozucu ya da geciktirici olmasına göre bir ayırım yapar. Buna göre, koşul geciktirici ise, tasarrufun tamamı geçersiz olur. Buna karşılık, bozucu koşulun imkânsız olması halinde, tasarruf koşulsuz yapılmış kabul edilir.

IV. YÜKLEME (MÜKELLEFİYET)

1. Genel Olarak

MK 515'te koşul ile birlikte düzenlenmiş olan yükleme öyle bir ölüme bağlı tasarruftur ki, bununla mirasbırakan yasal ya da atanmış mirasçılarına, herhangi bir kimse lehine alacak hakkı doğurmaksızın, belirli bir şeyi yapma ya da yapmama taahhüdünü yükler. Bu yolla mirasbırakan, birçok isteğinin ölümünden sonra yerine getirilmesini temin edebilir. Örneğin, cenaze töreninin nasıl yapılmasına ilişkin isteğini, terekedeki bir malın nasıl kullanılmasını istediğini, terekedeki bir malın satılması halinde bunun öncelikle mirasçılara teklif edilmesini yükleme yoluyla temin edebilir. Bunun gibi, Mirasbırakanın bir

arkadaşına 10.000 TL vasiyet edip, ayrıca ondan her yıl bir öğrenciye burs vermesini istemesi de bir yüklemedir. Aynı şekilde, vasiyet edilen kütüphanenin de ilgili olan kimselere açık tutulmasını isteme, yüklemedir.

Görüldüğü gibi, yüklemede ön plana çıkan amaçtır. Mirasbırakan belli bir amacın gerçekleşmesi için mirasçılara ya da vasiyet alacaklılarına bir yüklemede bulunur. Kuşkusuz, şart olmamakla beraber, bu amaçtan yararlanacak kişiler de olabilir. Ne var ki, yararlanacak kişiler varsa, bunların belirli olması da gerekmez ve yararlanacak kişiler lehine bir alacak hakkı doğmaz. Bunun sonucu ise, yüklemeden yararlanacak kişinin, yüklemenin yerine getirilmemesi halinde tazminat isteme hakkının olmamasıdır.

Yükleme ve benzer kavramlar olan vasiyet ve koşul arasındaki farklar üzerinde kışça duralım. Öncelikle, vasiyet bir malvarlığı değeri olmasına karşın, yüklemede böyle bir zorunluluk yoktur. Örneğin, mirasbırakanın, oturduğu evde, ölümünden sonra 10 yıl süreyle hiçbir değişiklik yapılmamasına ilişkin talimatı, bir malvarlığı değeri içermemesine rağmen bir yükleme olarak öngörülebilir.

Vasiyette daima bir vasiyet alacaklısının bulunması gerekirken, yüklemede, tek bir yararlanacak kişi dahi bulunmayabilir. Mirasbırakan mirasçı atadığı kişiye kendisine bakmayı yüklemesinde olduğu gibi…

Vasiyet, vasiyet alacaklısına bir alacak hakkı, dolayısıyla da ifa etmeme halinde ifa davası açma hakkı verirken; yükleme, yararlanacak kişi lehine bir alacak hakkı, dolayısıyla da kendi lehine ifa davası açma hakkı vermez.

Yükleme ile koşul arasındaki farka gelince; önce koşul, bağımsız bir ölüme bağlı tasarruf değildir, ancak ölüme bağlı tasarrufa bağlı olarak ileri sürülebilir. Oysa yükleme, bağımsız bir ölüme bağlı tasarruftur. Bu sebeple, sırf yüklemelerden oluşan bir ölüme bağlı tasarruf yapmak mümkündür. Örneğin, mirasbırakanın yapmış olduğu vasiyetnamenin içeriği, sadece cenazesinin nasıl kaldırılacağından ibaret olabilir.

2. Yüklemenin Konusu

Federal Mahkeme (İsviçre), önceleri bir borcun konusu olabilen her şeyin yüklemenin de konusu olabileceğini, ancak buna bir sınırlama getirilmesi gerektiği görüşündeydi. Buna göre, yüklemenin konusu, mirasçı ya da vasiyet alacaklısına intikal eden tereke ya da vasiyetle ilgili olup, bunun nasıl kullanılacağı ya da kullanılamayacağına yönelik olmalıydı. Bunu aşan bir yüklemeyi ise, Federal Mahkeme kendiliğinden hükümsüz saymış ve durumun her zaman bir tespit davasının konusu olabileceğini kabul etmişti. Bu

karar bazı yazarlarca eleştirilmiş ve hukuka, ahlaka aykırı ve imkânsız olmayan her şeyin yüklemenin konusu olabileceği savunulmuştur, yeter ki, cebri icra konusu olabilsin. Eğer cebri icra konusu olamıyorsa (örneğin bir kimseye, artık içki içmemesi yükümüyle bir ölüme bağlı tasarruf yapılmışsa), o zaman tasarruf koşula bağlanmalıdır. Bu eleştiriler üzerine Federal Mahkeme, yukarıda belirtilen kararından dönerek, yüklemenin tereke ile ilgili olması şartından vazgeçmiştir. Ancak tereke ile ilgili olmayan yüklemenin de, kişilik alanına müdahale etmemesi gerekir. Aksi halde geçerli olmaz. Bu bakımdan, yüklemenin az da olsa, bir ölçüde tereke ya da mirasbırakan ile ilgili olması önerilmektedir.

3. Yüklemenin Yerine Getirilmesi

Yüklemenin yerine getirilmesi ya rıza ile ya da dava ile olur. Dava, dava, yüklemeyi yerine getirmek zorunda olan yasal ya da atanmış mirasçı veya vasiyet alacaklısına karşı açılır. Davacı sıfatı, yüklemenin yerine getirilmesiyle ilgili olan herkese aittir. İlgi kişi ile kastedile, mirasbırakan tarafından yükleme ile izlenen amacın yerine getirilmesinde menfaati olan herkestir. Bu menfaatin herhangi bir malvarlığı menfaati, hatta hukuken korunan bir menfaat olması da gerekmez. Haklı olan herhangi bir manevi ya da etik bir menfaat de yeterlidir; tek şart, menfaatin, mirasbırakanın izlediği amaç ile doğrudan ilgisinin bulunmasıdır. Böyle bir menfaati olan kişinin, mirasbırakanın mirasçısı ya da hısımı da olması gerekmez; mirasbırakanla hiçbir bağı olmayan bir üçüncü kişi de yüklemenin yerine getirilmesini dava edebilir. Örneğin mirasbırakan, kütüphanesinin, doğduğu şehirdeki enstitüye verilmesini bir yükleme olarak mirasçılarına yüklemişse, bunun yerine getirilmesini, enstitü yönetim kurulu, o şehirde oturan bir öğretim görevlisi ya da enstitünün faaliyetlerine katılan herhangi bir kimse isteyebilir. Çünkü hepsinin, yüklemenin yerine getirilmesinde menfaatleri vardır. Fakat o şehirde oturan ve konuyla ilgisi olmayan bir kimse yüklemenin yerine getirilmesini isteyemez. Aynı şekilde, varsa, vasiyeti yerine getirme görevlisi ya da mirası resmen idare ile görevli memur kişi de yüklemenin yerine getirilmesini isteyebilirler. Fakat ilgili kişilerden farklı olarak, bu memurların, yüklemenin yerine getirilmesinde bir menfaatlerinin bulunması aranmaz; aksine dava etmek zorundadırlar.

İlgilinin açacağı davaya gelince, yukarıda da değinildiği gibi, yükleme, ifa davası açma hakkını vermez. Bu sebeple, burada açılacak dava, sadece yüklemenin yerine getirilmesine ilişkin olacaktır. Buna göre, davacı, kendisine bir ifada bulunulmasını değil,

mirasbırakan tarafından izlenen amacın yerine getirilmesini ister. Ne var ki, bu sonuçtan davalı da dolaylım olarak yararlanabilir.

MK /I c. 2'ye göre, "Tasarruf hüküm ve sonuçlarını doğurduğu andan itibaren, her ilgili koşul ve yüklemenin yerine getirilmesini isteyebilir." Bundan da anlaşılacağı gibi, tasarruf icra edilir edilmez yüklemenin ifası istenebilir.

Yüklemenin yerine getirilmesi yönünden MK bir azami süre öngörmemiştir. Süre Mirasbırakanın iradesinden anlaşılamıyorsa, MK/II hükmü örneksemeyle uygulanarak, süreyi, yükümlü ile onun ilk sıradaki mirasçılarının hayat boyu ile sınırlandırmak gerekir.

4. Hukuka ve Ahlaka Aykırı ya da Yalnız Başkasının Rahatsız Edici Yüklemeler

Bu tür yüklemelere kural olarak MK /II ve III'teki, aynı türden koşullara ilişkin hükümlere uygulanır. Ancak bağımsız, yani yasal mirasçılara yüklenmiş yüklemelerde hukuka ve ahlaka aykırı koşullara ilişkin hükümler, yüklemenin niteliği gereği uygulanamaz. Bu halde, hukuka ya da ahlaka aykırı olan yükleme hükümsüz olur, fakat mirasçı yasal miras hakkını alır.

V. VAKIF KURMA

MK 102/I e göre "Vakıf kurma iradesi resmi senetle veya ölüme bağlı tasarrufla açıklanır. Vakıf, yerleşim yeri mahkemesi nezdinde, tutulan sicile tescil ile tüzel kişilik kazanır." Hüküm, ölüme bağlı tasarruftan söz ettiğine göre, hem vasiyetname hem de miras sözleşmesi ile kurulabilir. Ancak, vakıf kurma işlemi, niteliği gereği bağlayıcı olmayan bir ölüme bağlı tasarruf olduğu için, miras sözleşmesi ile yapılsa bile, onun bağlayıcı olmayan içeriğine girer ve bu sebeple de tıpkı vasiyetnamede öngörülmüş gibi, miras bırakan tarafından ölümüne kadar her zaman serbestçe geri alınabilir.

MK 102/I'e paralel olarak, MK 526/I, "Mirasbırakan, terekesinin tasarruf edilebilir kısmının tamamı veya bir bölümünü özgülemek suretiyle vakıf kurabilir." hükmünü getirmiştir.

MK 526, ölüme bağlı tasarrufun bir tüzel kişilik (vakıf) kurma ve müstakbel tüzel kişiye mal tahsis edilmesi amacını izlenmesini düzenlemektedir. Bu bakımdan MK 526, önceden zaten var olan bir vakıf lehine yapılan ölüme bağlı kazandırmalara uygulanmaz. Örneğin, kurulu olan Fakirleri Koruma Vakfı'na bir miktar para vasiyet edilir ya da bu vakıf mirasçı atanırsa, bu tasarruflara MK 526 hükümleri değil de MK 516 ya da 517'ye ilişkin hükümler uygulanır. Aynı şey, mirasçılara, var olan bir vakfın amacının gerçekleştirilmesi için bir yüklemenin yapılması halinde de söz konusudur.

MK 526 ölüme bağlı tasarruf ile kurulan vakıflar yönünden özel bir düzenleme öngörmemiş, tam aksine ikinci fıkrasında " Vakıf ancak kanun hükümlerine uyulmak koşulu ile tüzel kişilik kazanır" diyerek MK 102 vd.na yollama yapmıştır. Bu hükümden anlaşılacağı üzerine vakıf, mirasbırakanın ölümüne değil, daha sonra kanuni şartlar gerçekleşince (mirasbırakanın yerleşim yeri asliye hukuk mahkemesindeki sicile tescil ile) tüzel kişilik kazanacaktır. Ancak burada, sağlıkta kurulan vakıflardan farklı olarak, şekil yönünden resmi senedin yerini vasiyetname veya miras sözleşmesi alır.

Kimlerin vakfın tescil edilmesi isteminde bulunacağına gelince; MK 102/III'e göre, "Mahkemeye başvurma, resmi senet düzenlenmiş ise vakfeden; vakıf ölüme bağlı tasarrufa dayanıyorsa ilgililerin veya vasiyetnameyi açan sulh hâkiminin bildirimi üzerine ya da Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce re'sen yapılır."

MK 105/I'e göre, "Özgülenen malların mülkiyeti ile haklar, tüzel kişiliğin kazanılması ile vakfa geçer." hükmü ile ölüme bağlı tasarrufla kurulan vakıfların kendilerine özgülenen malı hangi anda kazanacağı düzenlenmektedir.

Vakıf vasiyet alacaklısı yapılmışsa, yine miras açıldığı anda alacak hakkına sahip olacak, ancak bunu, tüzel kişiliği kazandıktan sonra ileri sürecektir. Vakfa malvarlığı bir yükleme şeklinde özgülenmişse, o zaman tüzel kişiliğin kazanılmasıyla, ilgili sıfatıyla vakıf yönetimi MK 515/I'e göre yüklemenin yerine getirilmesini isteyebilir.

Vakfın mirasçı atanması durumunda, mirasbırakanın borçlarından sorumluluğuna bir sınırlama getirilmiştir. MK 105/III'e göre, ölüme bağlı tasarrufla kurulan vakıfların Mirasbırakanın borçlarından sorumluluğu kendisine özgülenen mal ya da haklar ile sınırlıdır.

VI. YEDEK VE ARTMİRASÇI ATAMA (İkameli Tasarruflar)

1. Yedek Mirasçı Atama

MK 520'ye göre, "Mirasbırakan, atadığı mirasçının kendisinden önce ölmesi veya mirası reddetmesi halinde onun yerine geçmek üzere bir veya birden çok kişiyi yedek mirasçı olarak atayabilir.

Bu kural, belirli mal bırakmada da (vasiyet) uygulanır."

MK 520'de düzenlenmiş olan yedek mirasçı atama ile mirasbırakan, mirasçı atadığı ya da vasiyet alacaklısı olarak nasbettiği kimsenin herhangi bir sebeple mirasa ya da vasiyet alacağına nail olamaması hali için onun yerini kimin alacağını belirlemektedir. Örneğin, "A'yı terekenin 1/4 'ü için mirasçı atıyorum (ya da A'ya otomobilimi vasiyet

ediyorum). A'nın mirasçı (veya vasiyet alacaklısı) olacaktır." biçimindeki tasarruf bir yedek mirasçı ya da yedek vasiyet alacaklısı atamadır. MK 520/II'ye göre yedek mirasçı atamaya ilişkin hükümler, yedek vasiyet alacaklısı atamaya da uygulanacağından, bundan sonra yedek mirasçı atama açıklanacaktır.

MK 520, bu hükmü ile, lehine tasarruf yapılan kimsenin, tasarrufta öngörülen hakkı elde edememesi halinde, onun yerini yasal mirasçılığın alacağı kuralına bir istisna getirmekte ve böylece mirasbırakana terekesi üzerinde daha geniş bir tasarruf imkanı tanımaktadır.

MK 520/I, atanmış mirasçının ölüm ya da mirası reddetmesi halinde yedek mirasçının hak sahibi olacağını öngörmektedir. Baskın görüş, haklı olarak, yedek mirasçı atama hükümlerinin sadece bu hallerde değil, asıl mirasçının bunlar dışındaki herhangi bir sebeple de (mirastan yoksunluk ve çıkarma, feragat ya da lehine olan ölüme bağlı tasarrufun iptali) miras hakkına nail olamadığı durumlarda da yedek mirasçı atama hükümlerinin uygulanacağını kabul eder (Mirasbırakanın iradesinden aksi anlaşılamıyorsa).

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, yedek mirasçının (ve yedek vasiyet alacaklısının) hakkı, geciktirici şarta bağlanmıştır. Eğer şart, miras açıldığı zaman (örneğin asıl mirasçı, mirasbırakandan önce ölmüş veya mirastan feragat etmişse) zaten gerçekleşmişse, yedek mirasçı hakkını ölüm anında elde eder. Buna karşılık şart ölümden sonra gerçekleşmişse (örneğin mirasbırakandan sonra ölme, ret ya da ölüme bağlı tasarrufun iptali), hak Mirasbırakanın ölümü anında asıl mirasçıya ait olur ve şart gerçekleştikten sonra yedek mirasçıya geçer.

Son olarak belirtelim ki, (artmirasçı atamadan farklı olarak) yedek mirasçı atamada sayı yönünden bir sınırlama yoktur.

2. Artmirasçı Atama

MK 521/I'e göre, "Mirasbırakan, ölüme bağlı tasarrufuyla önmirasçı atadığı kişiyi mirası artmirasçıya devretmekle yükümlü kılabilir." Görüldüğü gibi burada mirasbırakan, kendisine art arda mirasçı olacak kişileri belirlemektedir. Başka bir deyişle, mirasbırakan, kendisine art arda külli halef olacak kişiyi belirlemektedir. İşte artmirasçılık ile yedek mirasçılık arasındaki en önemli fark buradadır. Yedek mirasçı atamada mirasbırakan, yedek mirasçı (ya da yedek vasiyet alacaklısı) olarak belirlediği A ile B'den ya biri ya da

diğeri hak sahibi olurken; artmirasçı (ya da art vasiyet alacaklısı) atamada hem A hem de B sıra ile mirasçı (ya da vasiyet alacaklısı) olurlar.

MK 521/I kurumu, mirasçı ataması yani külli halefiyet için düzenlenmişse de, MK 521/III, "Bu kurallar belirli mal bırakmada da uygulanır." diyerek, bu yolla vasiyet de yapılabileceğini, yani cüzi halefiyetin de düzenlenebileceğini belirtmiştir.

MK 521 vd., ilk sıradaki mirasçı olacak kişi için "devretmekle yükümlü önmirasçı", ondan sonra mirasçı olacak kişi için de "artmirasçı" terimini kullanmıştır. Vasiyet söz konusuysa, ön vasiyet alacaklısı ve art vasiyet alacaklısı terimi kullanılmaktadır.

Kanun koyucu MK 521/II'de, "Aynı yükümlülük artmirasçıya yüklenemez." Diyerek, artmirasçılığı bir dereceli olarak sınırlamıştır. Böylece mirasbırakan artmirasçılık yoluyla, sırasıyla mirasçı olmak üzere A ve B'yi atayabilir, fakat B'ye de C'ye devir etme yükümünü getiremez. Böyle, üçüncü kişiye de devretme yükümünü içeren artmirasçı atama tasarrufları MK 557 b. 3 anlamında kanuna aykırı oldukları için iptal edilirler.

Bir dereceli artmirasçılık kuralı, artmirasçılığın yedek mirasçılık ile birlikte bulunmasına engel değildir. Örneğin M, vasiyetnamesinde B'yi artmirasçı atamış, onun mirasçı olamaması halinde C'nin mirasçı olacağını öngörmüşse bu tasarruf geçerlidir. Çünkü artmirasçı atanması yine bir derecelidir.

Gerek önmirasçı gerek artmirasçı doğrudan doğruya mirasbırakanın külli halefidirler ve bu sıfatlarını mirasbırakanın iradesinden alırlar. Önmirasçı ve artmirasçının mirasçılıkları şarta ya da ecele bağlıdır. Önmirasçının hakkı yönünden bozucu şart ya da ecel; artmirasçının hakkı yönünden ise geciktirici şart ya da yine ecel söz konusudur. "Tasarrufta geçiş anı belirtilmemişse miras, önmirasçının ölümüyle artmirasçıya geçer." Diyen MK 522/I'den anlaşılacağı üzere, artmirasçı atamada kural olarak şart söz konusudur. Ecel, ancak mirasbırakanın artmirasçıya mirasın geçmesini kesin bir tarihe bağlamış olması halinde vardır. Örneğin mirasbırakan, terekenin tamamı ya da belirli bir bölümünün 1.1.2018'de artmirasçıya geçeceğini, onun bu tarihte sağ olmaması halinde yerini mirasçıların alacağını öngörmüşse ecele bağlı bir artmirasçı atama söz konusudur.

Gerek önmirasçı gerek artmirasçı mirasbırakanın külli halefi oldukları için, tereke borçlarından kişisel olarak sırayla sorumludurlar. Şöyle ki, artmirasçıya intikal anına kadar önmirasçı, intikalden sonra ise artmirasçı tereke borçlarından sorumlu olur.

Son olarak belirtelim ki, MK 569, Mirasbırakanın artmirasçı atama yoluyla tasarrufta bulunmasına sınırlama getirmiştir. Bu hükme göre, önmirasçının bir saklı paylı mirasçı

olması halinde, onun saklı payı üzerinde artmirasçılık yoluyla tasarrufta bulunulamaz. Aksi halde tenkis davası açılır.

MK 524/I'e göre, "Önmirasçı, mirası atanmış mirasçılar gibi kazanır." Bundan da anlaşılacağı gibi, önmirasçı, terekenin tamamı ya da belirli bir kısmına, Mirasbırakanın ölümünde kendiliğinden, kanun gereği sahip olur. Tabi, önmirasçı, diğer mirasçılardan farklı olarak, iktisabını artmirasçıya devir ile yükümlüdür. Bu husus, "Önmirasçı, mirası artmirasçıya geçirme yükümlülüğü ile sahip olur." Diyen MK 524/II'den açık olarak anlaşılmaktadır.

Önmirasçı, bütün mirasçılar gibi, mirası reddedebilir ya da resmi defter tutma isteminde bulunabilir, şartları varsa mirastan yoksun olabilir. Mirasın reddi halinde, artmirasçı MK 525/III gereği mirası derhal iktisap eder. Ancak henüz ana rahmine düşmemiş bir kimse artmirasçı olarak atanmışsa, onun doğumuna kadar miras, önmirasçının mirasçılarına geçer.

Önmirasçının kendisine intikal eden mallar üzerindeki hakkının, intifa hakkına benzer olduğu söylenebilir. İntifa hakkı sahibinden farklı olarak önmirasçı, mülkiyet hakkına sahip olduğu için tam bir tasarruf yetkisini haizdir. Ne var ki o, kendisine intikal edenleri bir zarara uğratmadan artmirasçıya geçirmek yükümü altında olduğundan, tasarruflarının geçerliği bunlarla sınırlıdır. Bu bakımdan artmirasçının haklarını sınırlayacak ya da ona intikali engelleyecek tasarruflarda bulunamaz; bulunursa, bu tasarruflar, artmirasçının haklarını zedelediği ölçüde geçersizdir. Üçüncü kişi iyiniyetli ise artmirasçı, önmirasçıdan ancak tazminat isteyebilir.

Önmirasçıya tereke, Mirasbırakanın öngördüğü kurallara uygun olarak geçeceği için, önmirasçının malvarlığına karışmayıp, ondan ayrı, özel bir malvarlığı oluştururlar. Bu malvarlığında ayni ikame prensibi yürür. Yani, önmirasçının hakkına uygun olarak elden çıkardığı bir malın yerini ne almışsa, şartlar gerçekleşince artmirasçıya o intikal eder. Örneğin önmirasçı, kendisine intikal eden mallar arasındaki bir otomobili satıp yerine başka bir otomobil almışsa, artmirasçıya bu otomobil geçer.

Medeni Kanun, önmirasçının tasarruflarından dolayı artmirasçının zarara uğramasını engellemek amacıyla MK 523'te bazı düzenlemeler yapmıştır. Kısaca güvence hükümleri de denilen bu kurallar farklı amaçlar ilerler. Önce, artmirasçının herhangi bir zarara uğramasını engellemek için, önmirasçıya güvence gösterme yükümü getirilmiştir. İkinci olarak, yine önmirasçının zarar verici fiillerinin engellenmesi için, resmi idare ve

taşınmazlar için tapu siciline şerh öngörülmüştür. Nihayet, tarafların karşılıklı hak ve yükümlülüklerinin, devredilecek malvarlığının kapsam ve içeriğinin tespiti için resmi defter tutma şart olarak düzenlenmiştir.

MK 523'e göre, artmirasçılığın söz konusu olduğu hallerde, sulh mahkemesi önmirasçıya geçen mirasın defterini tutar. Bu, emredici bir hüküm olup mirasbırakan tarafından aksi öngörülemez. Artmirasçı terekenin tamamı için değil de bir kısmı için atanmış olsa bile, yine terekenin tamamının defteri tutulur. Buna karşılık art vasiyette, vasiyet belirli bir mal olduğu için resmi defter tutulmasına gerek yoktur.

Buradaki defter tutma, terekenin tespitine ilişkin olduğu için, MK 590'daki kurallara tabidir. Tutulan defter, MK 7 anlamında resmi belge olduğu için doğruluğu karinedir. Mirasbırakan, önmirasçıyı güvence göstermekten muaf tutsa bile, yine de defter tutulması zorunludur. Önmirasçının güvence(teminat) göstermesine ilişkin hüküm emredici olmadığı için mirasbırakan ölüme bağlı tasarrufla bunun aksini öngörebilir.

Gösterilecek olan güvencenin türü önemli değildir, yeter ki artmirasçıyı muhtemel tehlikelere karşı koruyacak nitelikte olsun. Bu güvence, rehin, kefalet, ya da teminat mektubu olabilir. Eğer bir taşınmaz söz konusu ise yeterli görülmesi şartıyla, tapu kütüğüne şerh de güvence yerine geçebilir. Taşınmaz artmirasçıya geçince şerhin hükmü sona erer ve artmirasçı bunun terkinini isteyebilir.

Artmirasçının hakkını korumayı amaçlayan bir diğer tedbir de MK 523/III'te öngörülen, mirasın mahkeme tarafından resmen idaresine karar verilmesidir. Buna göre, mirasbırakan tarafından güvenceden muaf tutulmamış olan önmirasçı, güvence gösteremez ya da güvence göstermesine rağmen artmirasçının hakları yine de tehlikede ise, mahkeme, artmirasçıya geçinceye kadar ya da tehlike ortadan kalkıncaya kadar mirası resmen idare eder.

Artmirasçılık için gerekli olan şart gerçekleşince miras, önmirasçıdan artmirasçıya geçer. Geçiş, mirasbırakan aksini belirtmemişse, önmirasçının ölümü ile olur (MK 522/I). Ancak mirasbırakan, artmirasçıya geçiş için bir şart ya da ecel öngörmüşse, geçiş bu şartın ya da ecelin gerçekleşmesiyle olur. Bu bakımdan artmirasçının mirası iktisap edebilmesi için, geçiş için öngörülmüş olan şart ya da ecel gerçekleştiği zaman hayatta olması (en azından cenin olarak bulunması) gerekir. Bu zamanda artmirasçı hayatta bulunmazsa, miras kesin olarak önmirasçıya geçer. Bu kural emredici olmayıp, mirasbırakan böyle bir

ihtimalde kimin mirasçı olacağını düzenleyebilir. Böyle bir düzenleme halinde artmirasçılık ile yedek mirasçılık bir arada bulunur.

Önmirasçı, Mirasbırakanın ölümünde sağ değilse veya mirastan yoksun kalmışsa ya da mirası reddederse, miras artmirasçıya geçer.

Artmirasçı, önmirasçı değil, Mirasbırakanın külli halefidir. Bu husus, "Artmirasçı, nakil için öngörülen belirli zamanda hayatta ise Mirasbırakanın mirasını iktisap eder." Diyen MK 525/I'den açıkça anlaşılmaktadır. Artmirasçının, mirasın kendisine geçiş anına kadar bir beklenen hakkı vardır, bu durum (güvence ve resmen idare istemek dışında) ona hiçbir yetki vermez. Geçiş ile beklenen hak, tam hakka dönüşür.

Artmirasçının, Mirasbırakanın mirasçısı olmasının sonuçları şunları:

1- Artmirasçı, geçiş şartlarının gerçekleştiği anda kanun gereği (MK 599) mirası kendiliğinden iktisap eder.

2- Geçiş ile birlikte artmirasçı miras üzerinde tam hakka sahip olur. Bu andan itibaren, telim gerçekleşinceye kadar, önmirasçı vekâletsiz iş gören durumundadır.

3- Mirasın reddi, resmi tasfiye ya da resmi defter tutmayı isteme süreleri, geçişle birlikte işlemeye başlar.

4- Artmirasçı, Mirasbırakanın külli halefi olduğu için, mirasın kendisine intikal ettiği andan itibaren tereke borçlarından kişisel sorumlu olur. Artmirasçı, geçiş ile miras ortaklığına dahil oluyorsa, diğer mirasçılarla birlikte müteselsil sorumlu olur.

Artvasiyetçi atanmasına da esas itibariyle artmirasçı atanmasına ilişkin hükümler uygulanacaktır. Şu farkla ki, bu yolla vasiyet yapılan kimse, mirasbırakanın cüzi halefi olup, sadece vasiyet borçlularına karşı şarta ya da ecele bağlı bir alacak hakkı elde eder.

VII. VASİYETİ YERİNE GETİRME GÖREVLİSİ ATAMA

a) Genel bilgiler

Mirasbırakanın, bir ölüme bağlı tasarruf yapmış olması hâlinde, onun bu yolla açıkladığı son arzularını yerine getirme borcu yasal ya da atanmış mirasçılara aittir. Ancak bazı hâllerde mirasçıların çıkarları ile mirasbırakanın yaptığı ölüme bağlı tasarruf arasında çelişki olabileceği için, mirasçılar bunları yerine getirmekten kaçınabilir ya da mirasçılar bu son arzulan yerine getirmek için gerekli yeteneğe sahip olmayabilirler. İşte bunu göz önünde bulunduran kanunkoyucu, son arzularının istediği gibi yerine getirilebilmesini temin için, mirasbırakana MK 550-556'da bir vasiyeti yerine getirme görevlisi atama

imkânını tanımıştır. Şu halde, vasiyeti yerine getirme görevlisinin görevi, genel olarak, mirasbırakanın bir ölüme bağlı tasarruf ile açıkladığı son arzularını yerine getirmektir. MK 550/I'e göre, vasiyeti yerine getirme görevlisi atama bir ölüme bağlı tasarruf olduğu için vasiyetname ile yapılır. Ancak bir miras sözleşmesi ile de yapılmasına bir engel yoktur. Bu son hâlde, vasiyeti yerine getirme görevlisi atama, miras sözleşmesinin, bir taraflı bağlayıcı olmayan içeriğine girer ve tıpkı vasiyetname ile yapılmış gibi, mirasbırakanın ölümüne kadar her zaman tek taraflı olarak geri alınabilir. Bağımsız bir ölüme bağlı tasarruf olduğu için, içeriği sadece vasiyeti yerine görevlisi atamadan ibaret bir vasiyetname yapılabilir ve bu vasiyetname hükümsüzlük yönünden MK 557'ye tabidir. Yani mirasçılar, bu maddede yazılı sebeplerden birine dayanarak tasarrufun iptali için dava açabilirler.

Vasiyeti yerine getirme görevlisi olarak atanmanın tek şartı, göreve başlandığı anda fiil ehliyetine sahip olmaktır (MK 550/II), yoksa kendisini atayan ölüme bağlı tasarrufun yapıldığı anda değil. Fiil ehliyeti tam fiil ehliyeti olarak anlaşılmakta ve kısıtlı (yani göreve başladığı anda sınırlı ehliyetsiz) olan bir kimsenin vasiyeti yerine getirme görevlisi olarak atanamayacağı kabul edilmektedir. Böyle olunca da herhangi bir gerçek ya da tüzel kişi ya da makamın, daha doğrusu bir makamda bulunan kişinin (örneğin hukuk fakültesi dekanlığının ya da bir noterliğin) vasiyeti yerine getirme görevlisi olarak atanması mümkündür.

Tam fiil ehliyetine sahip olan herkes vasiyeti yerine getirme görevlisi olarak atanabilir. Bu mirasçılardan biri olabileceği gibi, herhangi bir üçüncü kişi de olabilir. Ancak AY 140'a göre hâkimler ve savcılar vasiyeti yerine getirme görevlisi olamazlar. Çünkü, hâkimler ve savcılar, kanunlarda gösterilenlerin dışında hiç bir resmi ya da özel görev alamazlar. Bir tek mirasçının bulunduğu hâllerde, onu vasiyeti yerine getirme görevlisi olarak atamak, zaten mirasçı sıfatıyla sahip olduğu yetkileri ona tekrar vermek olacağı için anlamsızdır.

Vasiyeti yerine getirme görevlisinin ikameli olarak da atanması mümkündür. Mirasbırakanın, atadığı vasiyeti yerine getirme görevlisinin herhangi bir sebeple bu sıfatı kazanamaması hâli için ek bir atama yapması, bu yedek vasiyeti yerine getirme görevlisi atamadır. Mirasbırakanın atadığı vasiyeti yerine getirme görevlisinin, işe başladıktan sonra, herhangi bir sebeple görevini yerine getirememesi hâli için başka bir vasiyeti yerine getirme görevlisi ataması ise art vasiyeti yerine getirme görevlisi atanmasıdır.

MK 551/I'e göre, mirasbırakan isterse, birden fazla kişiyi aynı anda görev yapacak şekilde vasiyeti yerine getirme görevlisi olarak atayabilir. MK 551/I'e göre, tasarruftan ya da işin niteliğinden aksi anlaşılmadıkça bunlar, görevi birlikte yürütürler. Ancak bu husus emredici değildir. Mirasbırakan her birinin hangi işi yapacağını belirtmiş olabilir.

Atanan kişinin vasiyeti yerine getirme görevini kabul etmesi zorunlu değildir. Atanan kişi, durumun kendisine sulh mahkemesi tarafından bildirilmesinden itibaren 15 gün içinde görevi kabul ya da reddettiğini sulh mahkemesine bildirmek zorundadır. Kabul ya da ret bir yenilik doğuran irade açıklaması olduğu için şarta bağlanamaz.

Vasiyeti yerine getirme görevlisinin yaptığı işin karşılığı olarak bir ücret isteme hakkı vardır (MK 550/IV). Bu ona tanınmış bir haktır. Bu bakımdan mirasbırakan, ölüme bağlı tasarrufla, vasiyeti yerine getirme görevlisinin ücret isteyemeyeceğini öngöremez, böyle bir hüküm geçersiz olur ve vasiyeti yerine getirme görevlisi yine de ücret isteyebilir. Ücreti bizzat mirasbırakan da belirleyebilir. Mirasbırakan tarafından belirlenmemişse, ücret, kural olarak vasiyeti yerine getirme görevlisi ve mirasçılar tarafından birlikte belirlenir. Anlaşamama hâlinde ücreti mahkeme belirler. Mahkeme tarafından ücretin tespitinde, yapılacak işin niteliği, süresi ve terekenin değeri göz önünde bulundurulur.

b) Vasiyeti yerine getirme görevlisinin görevleri

MK 552/I'e göre, "Mirasbırakan tasarrufunda aksini öngörmüş veya sınırlı bir görev vermiş almadıkça vasiyeti yerine getirme görevlisi, mirasbırakanın son arzularının yerine getirilmesi için gerekli bütün işlemleri yaymakla görevli ve yetkilidir." Hükümden anlaşılacağı üzere, vasiyeti yerine getirme görevlisinin görevlerinin ne olduğu önce mirasbırakan tarafından yapılan ölüme bağlı tasarrufla belirlenir. Böyle bir düzenleme varsa, vasiyeti verine getirme görevlisi bununla bağlıdır. Mirasbırakan tarafından görevi düzenlenmemişse, vasiyeti yerine getirme görevlisi, mirasbırakanın son arzularını yerine getirilmesi için gerekli olan tüm iş ve işlemleri yapar. Bunların en Önemlileri, MK 552/II'de yedi bent hâlinde örnek olarak şöyle sıralanmıştır:

a) Göreve başladıktan sonra gecikmeksizin terekedeki malların, hakların ve borçların olanak olduğu ölçüde mirasçıların huzurunda listesini düzenleme;

b) Terekeyi yönetme ve yönetmenin gerektirdiği ölçüde tereke mallarının zilyetliğinin kendisine devrini isteme;

c) Terekenin alacaklarını tahsil ve borçlarını ödeme;

d) Vasiyetleri yerine getirme;

e) Terekenin paylaşılması için plan hazırlama;

f) Tereke ile ilgili dava ve takiplerde miras ortaklığım temsil etme ve mirasçılar tarafından açılan davalara, görevi ile ilgili olduğu ölçüde müdahil sıfatıyla katılma;

g) Açtığı ya da aleyhine açılan davaları mirasçılara bildirme.

Vasiyeti yerine getirme görevlisi, görev alanına giren hususlarda münhasır yetkiye sahiptir. Bu alanlarda artık mirasçıların yetkileri olmadığı gibi, vasiyeti yerine getirme görevlisi sadece mirasbırakanın isteklerine göre hareket eder, mirasçıların istek ve talimatları ile bağlı değildir. Ancak mirasçılar, vasiyeti yerine getirme görevlisini her zaman sulh mahkemesine şikâyet ederek, onun görevden alınmasını (azlini) temin edebilirler.

Vasiyeti yerine getirme görevlisinin varlığı, sadece mirasçıların, terekeye ilişkin bazı haklarını kullanmalarını sınırlamakla kalmaz. MK 592'ye göre, mirasın resmen idaresinin söz konusu olduğu hâllerde, bu görev doğrudan doğruya vasiyeti yerine getirme görevlisine verilir, meğerki bu konuda önemli bir engel bulunsun.

Vasiyeti yerine getirme görevlisi terekenin yönetimi ve tasarruf yetkisinin gerekli kıldığı ölçüde tereke mallan üzerinde zilyetliğe sahiptir (MK 552/II, b2). Mirasbırakanın ölümü ile terekedeki malların zilyetliğinin kendiliğinden mirasçılara geçeceği düşünülecek olursa; bu durumda mirasçılar aslî ve dolaylı, vasiyeti yerine getirme görevlisi ise feri ve dolaysız zilyet olur.

Vasiyeti yerine getirme görevlisinin, taşınmazlarla ilgili bir görevinin bulunduğu hâllerde, malik mirasçı ya da mirasçılar olacağı için, mirasın geçmesinden sonra tescil yine onlar adına yapılacaktır. Fakat görevi ile ilgili olduğu kadarıyla, bunlar üzerinde tasarruf yetkisi vasiyeti yerine getirme görevlisine ait olacaktır. Vasiyeti yerine getirme görevlisi, yine görevi ile ilgili olduğu kadarıyla, taşınmazı satabilir ya da sınırlı ayni hakla yükümlendirebilir. Ancak bu hâlde, ileride doğacak sorunları ortadan kaldırmak için, mirasçıların görüşünü alması gerektiği genel olarak kabul edilmektedir.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı gibi, vasiyeti yerine getirme görevlisinin tasarruf yetkisi, bir vasiyetin ifası ya da tereke borçları ile ilgili hususlarla sınırlıdır. Buna karşılık mirasbırakan tarafından taahhüt edilmiş olmadıkça, vasiyeti yerine getirme görevlisinin, (olağan giderler için gerekli olanın dışında) terekeye dâhil bir malı devretmesi ya da bir sınırlı ayni hakla yüküm altına sokması için sulh hâkiminden yetki alması gerekir (MK 553). Sulh hâkimi yetkiyi vermeden önce mümkün olursa mirasçıları dinler. Buna

karşılık olağan giderleri karşılayacak ölçüde tasarruflar için sulh hâkiminden izin alınmasına gerek yoktur.

Tereke üzerinde yönetim yetkisinin kapsamına girdiği ölçüde vasiyeti yerine getirme görevlisi hem aktif hem de pasif dava ehliyetine sahiptir. Tereke alacaklarını tahsil için de dava açabilir ya da takipte bulunabilir. Buna karşılık, mirasbırakanın alacaklılarının alacaklarını elde etmek amacıyla açacakları davalarda vasiyeti yerine getirme görevlisinin davalı olma sıfatı münhasır değildir. Alacaklılar, isterlerse vasiyeti yerine getirme görevlisini, isterlerse mirasçıları dava edebilirler.

Vasiyeti yerine getirme görevlisi, yine görevinin yerine getirilmesinin gerektirdiği ölçüde, tereke mallarının zilyetliğini elde etmek amacıyla, gerekli olan davaları mirasçılara ya da o şeyi geçerli bir sebep olmaksızın elinde bulunduran üçüncü kişilere karşı açabilir.

Ölüme bağlı tasarrufun iptali davalarında vasiyeti yerine getirme görevlisi davacı sıfatını haiz değildir, yâni ölüme bağlı tasarrufun iptali davasını açamaz. Buna karşılık kendisini atayan ölüme bağlı tasarrufun iptali davasının vasiyeti yerine getirme görevlisine karşı açılması gerekir.

Kendisi ile ilgili olmadığı için vasiyeti yerine getirme görevlisi tenkis davasında ne davacı ne de davalı olabilir.

c) Vasiyeti yerine getirme görevlisinin denetimi

Vasiyeti yerine getirme görevlisi görevini sulh mahkemesinin denetimi altında yapar (MK 555/I). Sulh hâkimi, görevin yerine getirilmesi sırasında re'sen ya da şikâyet üzerine gerekli önlemleri alır (MK 555/II). Vasiyeti yerine getirme görevlisi azletme yetkileri olmayan mirasçılar, şikâyet yoluyla, şartları varsa, sulh hâkimi tarafından vasiyeti yerine getirme görevlisinin görevine son verilmesini temin edebilirler. Sulh hâkimi, vasiyeti yerine getirme görevlisinin yetersiz olması, görevini kötüye kullanması ağır ihmali hâlinde onun görevine son verir. Görevine son verilen vasiyeti yerine getirme görevlisi, karara karşı asliye mahkemesine itiraz edebilir. Asliye mahkemesinin, itiraz üzerine verdiği karar kesin olup, karara karşı Yargıtay'a başvurulamaz (MK 555/III).

d) Vasiyeti yerine getirme görevlisinin sorumluluğu

Vasiyeti yerine getirme görevlisi işini yaparken gerekli olan özeni göstermezse, bundan doğan zararlardan vekil gibi BK 390'a göre sorumlu olur (MK 556). Bundan da anlaşılacağı gibi, vasiyeti yerine getirme görevlisi, özel hukuk kurallarına göre sorumludur. Onun sulh hâkiminin denetiminde iş yapması, verdiği zarardan Devletin sorumlu olması

sonucunu doğurmaz. Vasiyeti yerine getirme görevlisi, ancak gerekli özeni göstermede kusurunun bulunmadığını ispat ile sorumluluktan kurtulabilir.

e) Vasiyeti yerine getirme görevlisinin görevinin sona ermesi

Vasiyeti yerine getirme görevlisinin görevi kuşkusuz, görevini tamamlaması ile kendiliğinden sona erer. Bunun dışında görevin hangi hâllerde sona ereceği MK 554 ve 555/III'de sayılmıştır.

MK 554/I'e göre vasiyeti yerine getirme görevlisinin görevi, ölüm ya da kendisini atayan ölüme bağlı tasarrufta bir geçersizlik sebebi varsa kendiliğinden sona erer. Kuşkusuz bu son hâlde, kendisini atayan ölüme bağlı tasarrufun iptal edilmiş olması gerekir. Vasiyeti yerine getirme görevlisinin görevi istifa ile de sona erer. Bu istifa beyanının sulh mahkemesine yöneltilmesi ve uygun olmayan bir zamanda yapılmaması gerekir (MK 554/II). Nihayet, MK 555/III'deki sebeplerden biri varsa sulh mahkemesi vasiyeti yerine getirme görevlisinin görevine son verir.

Kanunda belirtilmemiş olmasına rağmen, vasiyeti yerine getirme görevlisi fiil ehliyetini kaybedecek olursa da görevinin sona ermesi gerekir.

Görevi herhangi bir sebeple sona eren vasiyeti yerine getirme görevlisi mirasçılara hesap verir. Ölümü hâlinde bu hesabı mirasçıları vermelidir. Fiil ehliyetsizliği hâlinde bu hesabın, sulh mahkemesi tarafından atanacak bir memur tarafından verilmesi doğru olur. Belirtmek gerekir ki, vasiyeti yerine getirme görevlisi, görevi devam ederken de mirasçıların ya da denetimine tabi olduğu sulh mahkemesinin isteği üzerine de hesap vermesi gerekir. Vasiyeti yerine getirme görevliliğinin daha görev tamamlanmadan sona ermesi hâlinde, mahkemenin yeni bir vasiyeti yerine getirme görevlisi atamayacağı, ona ait yetkilerin mirasçılara geçeceği kabul edilmektedir. Terekenin resmen idare edileceği ya da iflas hükümlerine göre tasfiye edileceği hâllerde bu yetkiler mirasçılara geçmez.

VIII. MİRASTAN FERAGAT

a) Tanım ve genel bilgiler

Mirastan feragat ile müstakbel ve muhtemel mirasçı, mirasbırakana karşı ileride doğacak olan miras hakkından mirasbırakan ile yapacağı bir sözleşmeyle vazgeçer. Yapılan sözleşmeye mirastan feragat sözleşmesi denir (MK 528). Mirastan feragat edenin vazgeçtiği beklenen bir haktır, yoksa miras hakkı değil. Çünkü miras hakkı, mirasbırakanın ölümü ile doğacaktır; ölüm ânına kadar feragat edenin, bir miras hakkı değil beklenen bir hakkı vardır.

Ölüme bağlı tasarruf kavramı mutlak olarak düşünülecek olursa, mirastan feragat ve dolayısıyla da mirastan feragat sözleşmesinin bir ölüme bağlı tasarruf olmaması gerekir. Çünkü bu sözleşmede mirasbırakan mutlak anlamda bir ölüme bağlı tasarrufta bulunmayıp, sadece karşı tarafın mirastan feragat ettiğine ilişkin iradesini kabul etmektedir. Buna rağmen mirasbırakan yönünden ölüme bağlı tasarruf hükümlerinin uygulanması, feragat sonucunda onun, tereke üzerindeki tasarruf imkânının genişlemesi, yâni yasal mirasçılığı değiştirebilmesi ve buna bağlı olarak da bir (beklenen) miras hakkına son vermesi ile açıklanmaktadır.

Mirastan feragat niteliği gereği sadece, mirasbırakanın feragat eden ile yapacağı sözleşmeyle gerçekleşir. 11.2.1959 tarih ve 16/14 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı bu hususu açık olarak belirmiştir. Karara göre, "Kanunumuza göre mirastan feragat mukavelesi miras sözleşmesinin bir nevinden ibarettir. Bu itibarla mirastan feragat mukavelesinin bütün miras mukaveleleri gibi MK 492 (545) hükmünce resmi vasiyet şeklinde yapılması lâzımdır. Bunun sonucu olarak mirastan feragat mukavelesi hariçte düzenlenip noter tarafından onama suretiyle yapılamaz. Resmi senet gibi noterde re'sen düzenlenmelidir". Gerek mirastan feragatin niteliği gerek İçtihadı Birleştirme Kararından anlaşılacağı gibi, mirastan feragat, zorunlu olarak, sadece miras sözleşmesi ile yapılabilen yegâne ölüme bağlı tasarruftur, yani niteliği onun vasiyetname ile yapılmasına engeldir. Bunun yanında, Medenî Kanunun mirastan feragat, "miras sözleşmesi" kenar boşluğu altında düzenlemiş olması da İBK'daki görüşü destekler.

Mirastan feragat sözleşmesinde, ölüme bağlı tasarrufta bulunan miras- bırakan olduğu için, bu onun yönünden, bütün ölüme bağlı tasarruflarda olduğu gibi, kişiye sıkı sıkıya bağlı bir haktır. Bu sebeple onun miras sözleşmesini bizzat yapması gerekir, temsilci kullanamaz. Buna karşılık, feragat eden ölüme bağlı tasarrufta bulunmadığından, genel kurallara göre temsilci kullanabilir. Bundan başka feragat eden velayet altındaysa velisinin, vesayet altındaysa vasisinin rızası yanında sulh ve asliye mahkemelerinin onayının da bulunması gerekir.

Mirastan feragat tam olabileceği gibi kısmî de olabilir. Tam feragat hâlinde, feragat eden muhtemel ve müstakbel mirasçı, ileride doğacak olan miras hakkından tamamen vazgeçtiği için mirasa çağırılmaz. Kısmî feragat hâlinde, ya feragat edenin miras payı azalır ya da (eğer feragatin konusu o ise) saklı payın korumasından yararlanamaz, fakat mirasçılık sıfatı devam eder.

Mirastan feragat sözleşmesi kural olarak her tür mirasçı ile yapılabilir. Mirasçının, mirasbırakana, ölüm ânında en yakın sıra ya da ilk derecede olması gerekmez. Daha uzaktaki bir mirasçıyla da mirastan feragat sözleşmesi yapılabilir. Örneğin, hasta olduğu için kendisinden önce ölme ihtimali bulunan bir oğlu olan mirasbırakan kardeşi ile bir mirastan feragat sözleşmesi yapabilir. Böylece oğlunun kendisinden önce ölmesi hâlinde, kardeşinin mirasçılığını engelleyerek tasarruf serbestisini genişletebilir.

Mirastan feragat sözleşmesinin her mirasçı ile yapılması mümkünse de, sözleşmenin işlevinin mirasbırakanın tasarruf nisabını genişletmek olduğu düşünülecek olursa, asıl önemini saklı paylı mirasçılar yönünden gösterecektir. Çünkü mirasçı saklı paylı değilse, mirasbırakan zaten onun payı üzerinde istediği gibi tasarruf edebileceğinden, ayrıca bir de mirastan feragat sözleşmesi yapmasına gerek yoktur. Oysa mirasbırakan mirastan çıkarma sebebi bulunmadıkça, mirastan feragat sözleşmesi yapmadığı sürece, saklı paylı mirasçılarını mirastan uzaklaştıramaz, yani onların saklı payları üzerinde tasarrufta bulunamaz.

b) Mirastan feragat sözleşmesinin türleri

Mirastan feragat sözleşmesi ivazlı ve ivazsız olmak üzere iki türlü yapılabilir.

İvazsız mirastan feragat sözleşmesinde mirasçı, mirasbırakandan, onun sağlığında hiç bir bedel almadan, müstakbel ve muhtemel mirasçılık sıfatından (miras payından) vazgeçer. Mirasbırakan, sadece karşı tarafın feragat beyanını kabul edip, ayrıca sağlar arası herhangi bir borç altına girmez.

İvazlı mirastan feragat sözleşmesinde mirasçı, mirasbırakandan sağlığında aldığı ya da alacağı bir bedel karşılığında feragat eder. Bu tür sözleşmelerde, mirasbırakan sadece feragat beyanını kabul etmemekte, feragat edene karşı sağlığında bir ivaz ödeme borcu altına da girmektedir. İki mirastan feragat sözleşmesi arasında, feragatin altsoya etkisi ve bazı hâllerde mirasbırakanın borçlarından sorumlu olma dışında bir fark yoktur.

c) Feragatin hükümleri

aa) Feragat eden yönünden

MK 528/II, "Feragat eden mirasçılık sıfatını kaybeder ” diyerek, feragat edenin mirasçı olamayacağını öngörmüştür. Hemen belirtmek gerekir ki bu hüküm, sadece feragatin tam olduğu durumları göz önünde bulundurmaktadır. Çünkü mirasçılık sıfatının kazanılmaması ancak tam feragat hâlinde söz konusudur. Kısmi feragat hâlinde, yukarıda da değinildiği gibi, ya miras payı azalmakta ya da saklı payın korumasından mahrum

kalınmakta, fakat feragat eden mirasbırakanın ölümü hâlinde mirasçılık sıfatını korumaktadır.

Gerek tam gerek kısmi feragatin sonuçları mutlak değildir. Aşağıda açıklanacağı gibi, feragatin kanunen bozucu şarta bağlı olarak yapıldığının kabul edildiği hâllerde (MK 529), bozucu şart gerçekleşince feragat hükümsüz olur ve feragat eden mirasçılık sıfatını kazanır ya da kısmî feragatin sonuçları ortadan kalkar.

bb) Feragatin altsoya etkisi

MK 528/III'e göre, "Bir karşılık sağlanarak mirastan feragat, sözleşmede aksi öngörülme-dikçe feragat edenin altsoyu için de sonuç doğurur ". O halde bizim sistemimizde, feragat ivazlı ise, feragat edenin altsoyunu da etkileyecek ve onlar, saklı paylı olsalar bile, feragat edenin yerini alarak mirasçı olamayacaklardır. Buna karşılık, ivazsız feragatin altsoya hiç bir etkisi olmayacak, yâni onlar, feragat edene halef olup mirasçılık sıfatını elde edeceklerdir.

cc) Feragatin mirasbırakanın alacakları yönünden etkisi

Yukarıda da değinildiği gibi, MK 528/II'ye göre mirastan tam feragat eden mirasçı, mirasçılık sıfatını kaybeder, ölüm hâlinde mirasa çağırılmaz. Bunun sonucunda, sadece mirastan pay almamakla kalmaz, külli halef (mirasçı) sıfatı bulunmadığı için, borçlardan da sorumlu olmaz. Kısmî feragat hâlinde ise, mirastan daha az pay almakla ya da saklı payın korumasından yoksun olmakla beraber, mirasçılık sıfatı devam ettiği için, diğer mirasçılarla birlikte kişisel ve müteselsil sorumluluğu devam eder.

Borçlardan sorumlu olmama açısından, kural olarak ivazlı ve ivazsız feragat arasında bir fark yoktur. Ne var ki, ivazlı feragat hâlinde, feragat eden, miras payının tamamı ya da bir kısmının karşılığını ivaz olarak mirasbırakanın sağlığında elde etmektedir. Böylece o, feragat etmemiş olsaydı, terekeye dâhil olacağı için, mirasbırakanın alacaklarının el atabilecekleri bir miktarı daha önce elde ettiğinden, hem bundan alacaklıların yararlanması engellenmiş olmakta hem de borçlardan sorumlu olmamaktadır. Bunun ne dereceye kadar mirasbırakanın alacaklıları aleyhine olduğu açıktır. Bu sebeple MK 530, belirli şartların bulunması hâlinde, mirastan (sadece) ivazlı feragat eden mirasçının, borçlardan sorumlu olmasını öngörmüştür.

MK 530'un feragat edenin borçlardan sorumluluğu için aradığı şartlar şunlardır:

1. Miras açıldığı zaman, terekenin borçları karşılayamaması. Terekenin borca batık olması şart değildir. Herhangi bir sebeple borçların terekeden karşılanamaması, feragat edene başvurmak için yeterlidir.

2. Mirasbırakanın alacaklılarının tamamen ya da kısmen diğer mirasçılar tarafından tatmin edilmemiş olması. Alacaklı ancak ödenmeyen kısım için ivazlı feragat edene başvurabilir. Bu bakımdan ivazlı feragat edenin sorumluluğu tâli (ikinci derecede) dir. Eğer miras, MK 612'ye göre, en yakın bütün yasal mirasçılar tarafından redde-dildiği için iflas hükümlerine göre tasfiye ediliyorsa, alacaklıların önce iflas masasına başvurmaları gerekir.

3. Feragat eden, ölümden ancak beş yıl öncesine kadar elde ettiği ivazdan, talep anında zenginleştiği oranda sorumludur. Görülüyor ki, MK 530, ivazlı feragat edenin sorumluluğunun tâli olması yanında sınırlı olmasını da öngörmüştür. Bu sınır, önce zaman yönündendir. Feragat eden, ancak ölümden önceki son beş yıl içinde aldığı ivaz ile sorumludur. İvazı daha önceki bir tarihte almışsa (talep anında zenginleşmesi bulunmasına rağmen) sorumlu olmaz. İkinci sınır miktar yönündendir. Feragat eden son beş yıl içinde almış olduğu ivazdan, sadece talep anında zenginleştiği oranda ödeme yükümü altındadır. Eğer zenginleşme yoksa ivazlı feragat edenin sorumluluğu da olmaz.

d) Feragatin hükümsüzlüğü

Feragatin hükümsüz olduğu hâllerde, feragat eden tekrar mirasçı sıfatını kazanır. Hangi hâllerde geçerli olarak yapılmış bir feragatin hükümsüz olacağı MK 529'da öngörülmüştür. Ancak belirtelim ki. MK 529'da öngörülmüş olan hâller, mirastan feragat sözleşmesine özgü sebeplerdir. Bunun yanında mirastan feragat sözleşmesinde, genel olarak ölüme bağlı tasarruflar için öngörülmüş iptal sebeplerinden biri varsa (MK 557), sözleşme bu sebeple de iptal edilebilir ve feragat eden tekrar mirasçı sıfatını kazanabilir. Burada sadece MK 529'daki düzenlemeler üzerinde durulacaktır.

MK 529 incelendiği zaman, kanunkoyucunun mirastan feragatin iki bozucu şarttan birine bağlı olarak yapıldığını ve bu sebeple de bu bozucu şartlardan birinin gerçekleşmesi hâlinde feragatin geçersiz olacağını kabul ettiğini görüyoruz. Bu haller şunlardır:

aa) Feragatin belirli bir ya da bir kaç kişi lehine yapılmış olması

Mirastan feragatin kim ya da kimler lehine yapılmış olduğu açık olarak belirtilmişse, sözleşmeden aksi anlaşılmadıkça MK 529/1 bunun bir bozucu şart altında yapıldığı karinesini getirmiştir. Bunun anlamı, feragatin, ancak o kişi ya da kişilerin mirasçı olmaları hâlinde geçerli olacağıdır. Lehine feragat edilen kimse, red, mirastan çıkarma ya da

yoksunluk veya mirasbırakandan önce ölme gibi bir sebeple mirasçı olamazsa, bozucu şart gerçekleşmiş olacağı için, feragat sözleşmesi geçersiz olacak ve feragat eden (ya da onun feragatten etkilenen altsoyu) tekrar mirasçılık sıfatını kazanacaktır. Feragatin bu sebeple hükümsüz olması için bir iptal davasının açılmasına gerek yoktur. Ancak ihtilâf hâlinde bir tespit davası açılabilir. Birden fazla kişi lehine feragat edilmişse, bozucu şartın gerçekleşmiş sayılması için tümünün mirasa nail olamaması gerekir. İçlerinden birinin mirasçı olamaması durumunda, ona düşen pay diğerleri arasında paylaşılır. MK 529/I'in bu hükmü hem ivazlı hem ivazsız feragatte uygulanır.

bb) Feragatin en yakın ortak kökün altsoyu (tüm ortak yasal mirasçılar) lehine yapılmış olması

MK 529/II'ye göre, "Mirastan feragat sözleşmesi belli bir kişi lehine yapılmamışsa, en yakın ortak kökün altsoyu lehine yapılmış sayılır ve bunların herhangi bir sebeple mirasçı olamaması hâlinde feragat yine hükümden düşer". Maddenin lafzına göre, kimin lehine yapıldığı belirtilmemişse, feragat, feragat edenin en yakın ortak kökünün altsoyu lehine yapılmış sayılacak ve bunların hiç biri mirasçı olamazsa, bozucu şart gerçekleştiği için, feragat hükümsüz sayılacak ve feragat eden tekrar mirasçı olacaktır. Bu hüküm üzerinde biraz durulması gerekir. Bunu bir örnekle açıklayalım:

M, oğlu A'nın çocuğu T ile kimin lehine olduğunu belirtmeden, bir mirastan feragat sözleşmesi yapmıştır. M öldüğü zaman, çocukları A, B ve C, A'nın oğlu T ve T'nin çocukları D ve F hayattadır. Şimdi, T, kimin lehine feragat ettiğini belirtmediği için MK 529/II'ye göre, en yakın kökbaşı olan A'nın kökü yani A, D ve F lehine feragat etmiş sayılacaktır. B ve C, T'nin içinde bulunduğu köke dâhil olmadıkları için (oysa T'nin içinde bulunduğu zümreye dâhildirler) feragatten yararlanamayacaklardır. Böyle olunca da MK 529/II'nin lafzına göre B ve C mirasçı sıfatını kazansalar bile, T'nin içinde bulunduğu kökteki A. D ve F herhangi bir sebeple mirasçı olamazlarsa, feragat geçersiz olacak ve T, B ve C ile birlikte yeniden mirasçı olacaktır. Oysa kanunkoyucunun amacının bu olmadığı açıktır. Amaç, ancak o zümrede, yoksa kökte değil, bulunan mirasçılardan hiç birinin bu sıfatı kazanamamaları hâlinde feragati hükümsüz kılmaktır ki, doğrusu da budur. Yani. A, B, C ile D ve F'nin (bütün zümrenin) mirasçı olamamaları hâlinde feragatin geçersiz olması gerekir. Aksi hâlde, yani sadece feragat edenin içinde bulunduğu zümredeki mirasçıların bu sıfatı kazanamamaları hâlinde feragati geçersiz kabul etmek özellikle ivazlı feragatte menfaatler durumuna aykırıdır. Çünkü T, hem ivazı alacak hem de B ve C ile birlikte mirasçı olacaktır.

İşte MK 529/II hükmüne göre, miras açıldığı zaman, feragat edenle birlikte mirasçı olanlardan hiç biri herhangi bir sebeple mirasa nail olamazsa, bozucu şart gerçekleşmiş olur ve feragat eden tekrar mirasçı olur, yoksa miras bir sonraki zümreye geçmez.

IX. MİRASÇILIKTAN ÇIKARMA (Mirastan Iskat)

Medeni Kanun, mirasçılıktan çıkarmayı cezai (MK 510-512) ve koruyucu (MK 513) olmak üzere iki türde düzenlemiştir.

1. Cezai mirasçılıktan çıkarma

a) Genel olarak

Mirasçılıktan çıkarma, mirasbırakana, saklı paylı mirasçısını mirastan uzaklaştırma imkânı veren bir ölüme bağlı tasarruftur. Bu bakımdan saklı pay kurumu ile yakından ilişkisi vardır. Çünkü bu yolla mirasbırakan, saklı paylı mirasçısı bulunmasına rağmen terekesi üzerinde daha geniş bir tasarruf imkânı elde edebilir.

Kanunkoyucunun bu hükme neden yer verdiğinin sebebini, saklı payın temelinde yatan görüşle açıklamak gerekir. Saklı pay kurumunun kabul edilmesinin sebebi, mirasbırakan ile bazı yasal mirasçılar arasında, yakın ve kopmaz kabul edilen aile bağlarının varlığıdır. Bu bağ dolayısıyladır ki, kanunkoyucu, bu tür mirasçı olan hısımlara miras paylarının belirli bir oranının mutlaka bırakılmasının gerektiğini öngörmüştür. Ne var ki, bu var olduğu kabul edilen aile bağı, saklı paylı mirasçının bir davranışı yüzünden kopmuşsa, bu durum artık onun saklı payın korumasından yararlanmaya layık olmadığını gösterir. Buna rağmen onu korumak, layık olmayan bir kimseyi, artık kalmamış olan aile bağına rağmen korumaya devam etmek olur. İşte kanunkoyucu, böyle bir hâlde mirasçılıktan çıkarma kurumunu, o kişiyi saklı payın korumasının dışında bırakmak için düzenlemiştir. Ne var ki, aile bağının kopup kopmadığının tespitinde, mirasbırakanın sübjektif değerlendirmesi önemli bir rol oynayacağı için, sebebin gerçekleşmesine rağmen mirasçılıktan çıkartıp çıkartmama, mirasbırakanın iradesine bırakılmıştır. Bu sebepledir ki, mirasçılıktan çıkarmanın gerçekleşmesi için mirasbırakanın bu yöndeki iradesini açığa vurması gerekir. Bu irade, mirasçılıktan çıkarma zorunlu tek taraflı ölüme bağlı tasarruf olduğu için, kural olarak vasiyetname ile açığa vurulur. Ancak, mirasçılıktan çıkarmanın bir miras sözleşmesi ile yapılmasına da bir engel yoktur. Bu halde mirasçılıktan çıkarma, miras sözleşmesinin bağlayıcı içeriğine dâhil olmaz; bağlayıcı olmama niteliği devam eder ve vasiyetname hükümlerine tabi olur. Bunun anlamı, mirasbırakanın, miras sözleşmesinin

içinde yapmış olmasına rağmen mirasçılıktan çıkarmayı her zaman tek taraflı irade açıklaması ile tıpkı vasiyetname ile yapılmış gibi geri alabilmesidir.

Hemen belirtmek gerekir ki, cezai mirasçılıktan çıkarmadan söz edebilmek için, saklı paylı mirasçıların, saklı paylarının tamamı ya da bir kısmından yoksun bırakılmaları gerekir. Bu bakımdan saklı paylı olmayan bir mirasçının mirastan yoksun bırakılması, mirasçılıktan çıkarma olmayıp alelade bir mirastan uzaklaştırmadır. Başka bir deyiş ile. MK 505'de saklı paylı mirasçılar arasında sayılmayan yasal mirasçılardan birinin, mirasçı olamayacağının belirtilmesi ya da onun payının tümü üzerinde tasarrufta bulunulması mirasçılıktan çıkarma değildir. Bu bakımdan böyle bir tasarrufun mirasçılıktan çıkarma sebeplerinden birine, hatta herhangi bir sebebe dayandırılması gerekmez. Ancak böyle bir uzaklaştırmanın da (mirasçılıktan çıkarma gibi) bir ölüme bağlı tasarrufla yapılması gerekir. Bu şekilde mirastan uzaklaştırılan mirasçı, ölüme bağlı tasarrufla bir iptal sebebi bulunmadıkça, buna karşı bir şey yapamaz.

Aynı şekilde, saklı paylı mirasçının, sadece saklı payı ile yetinilmesinin öngörülmesi de, tasarruf saklı payla ilgili olmadığı için mirasçılıktan çıkarma değildir. Çünkü, mirasbırakan, mirasçılıktan çıkarma sebeplerinden birinin bulunmasına gerek olmadan ve herhangi bir sebep göstermeden, saklı paylı mirasçının, saklı payı dışında kalan kısmı üzerinde, kanun gereği istediği gibi tasarrufta bulunabilir. Bu kısım onun tasarruf edilebilir bölümüne (tasarruf nisabına) dâhildir. Örneğin, oğlu A'dan başka mirasçısı bulunmayan M, terekesinin 1/2'si için arkadaşı B'yi mirasçı atayacak olursa, altsoyun saklı pay oranı 1/2 olduğu için bir mirasçılıktan çıkarma tasarrufu yapmış olmaz.

b) Mirasçılıktan çıkarmanın şartları

aa) Şekil

Mirasçılıktan çıkarma, mirastan yoksunluktan farklı olarak (MK 578 vd), kendiliğinden değil, mirasbırakanın bir ölüme bağlı tasarrufu ile gerçekleşir (MK 510). Bu ölüme bağlı tasarruf, mirasçılıktan çıkarma bağlayıcı olmayan bir maddi anlamda ölüme bağlı tasarruf olduğu için, yukarıda da açıklandığı gibi, vasiyetnamedir. Fakat, yine yukarıda açıklandığı gibi, bağlayıcı içeriğine girmeyecek şekilde, miras sözleşmesi ile de yapılabilir.

bb) Mirasçılıktan çıkarmanın MK 510'da sayılan sebeplerden birine dayanması

MK 510'da mirasçılıktan çıkarma sebebi olarak görülen hâller şunlardır:

1. (Saklı paylı) mirasçı, mirasbırakana veya mirasbırakanın yakınlarından birine karşı ağır bir suç işlemişse (MK 510 b.l). Hemen belirtmek gerekir ki, buradaki ağır kelimesi ceza hukuku anlamında kullanılmış değildir. Buradaki ağır terimi hukuk hâkimine yönelik olup, hâkim, suçun ağır olup olmadığına ceza hukuku kurallarıyla bağlı olmaksızın karar verir. Başka bir deyişle, kanunkoyucu, burada fiilin niteliğine değil de sonucuna önem verdiği için, hâkim, suçun ağır olup olmadığına, aile bağını koparacak nitelikte olup olmadığına ve fiilen de koparmış olup olmadığına göre karar verecektir.

Ceza hukukunda suç olarak tespit edilen bir fiilin, mirasçılıktan çıkarma sebebi olabilmesi için, failin cezalandırılmış olması şart değildir. Fail, suç zamanaşımına uğradığı ya da şikâyette bulunulmadığından cezalandırılmamış olsa bile, mirasçılıktan çıkarma sebebi gerçekleşmiş olur, yeter ki, aile bağını koparmış olsun. Failin aslî fail olması da gerekli değildir. Örneğin, çok kızdığı kocasını sakat bırakacak şekilde dövmesi için oğlunu teşvik eden kadın da, MK 510 b.l kapsamında mirasçılıktan çıkartılabilir.

MK 510 b.l suçtan söz ettiğine göre, fiilin hukuka aykırı ve kasten ika edilmiş olması gerekir. Bu bakımdan kendisine saldıran babasını yaralayan çocuk meşru müdafaa durumunda olduğu için ıskat edilemez. Bunun gibi - mirasbırakana saldırıp da onu yaralayan saklı paylı mirasçı ayırt etme gücüne sahip değilse, kusurlu olmayacağı için mirasçılıktan çıkartılamaz. Buna karşılık ayırt etme gücünün geçici olarak kaybedildiği hallerde BK 54/11 örneksemeyle uygulanmalıdır. Bu halde mirasçılıktan uzaklaştırma fiilini gerçekleştiren saklı paylı mirasçı, kendi kusuru ile bu duruma düşmediğini ispat edemezse MK 501 b.l'e göre mirasçılıktan çıkartılabilmelidir.

Son olarak belirtelim ki, fiilin işlenmesinde mirasbırakanın müterafik kusuru varsa ve bu mirasçınınkinden fazla ya da en az aynı derecede ise mirasçılıktan çıkarmaya gidilememelidir.

MK 510 b.l'e göre, aile bağlarını koparacak nitelikte olan fiilin mirasbırakan ya da onun yakınlarına karşı işlenmiş olması gerekir. Yakınları terimi, mirasbırakanla aralarındaki sıkı bağ dolayısıyla, onlara karşı işlenmiş fiilden mirasbırakanın, sanki o fiil kendisine karşı işlenmiş gibi etkilendiği kişileri ifade eder. Bunun kapsamına hiç kuşkusuz mirasbırakanın eşi, kan ve sıhri hısımları girecektir. Ancak, mirasbırakanla aralarında hısımlık bağı bulunmayan kişiler de, eğer mirasbırakan bunlara karşı işlenen suçtan etkilenmişse, onun yakını sayılırlar. Mirasbırakanın nişanlısı, evlât edinmeden yetiştirdiği kişiler ya da içtikleri suyun ayrı gitmediği arkadaşları gibi... Bunun aksine, mirasbırakanla aralarındaki sıkı aile

bağı kopmuş olan bir kişi, sırf hısım olduğu için yakınları kapsamına girmez. Örneğin daha önce kendisini öldürmeye teşebbüs ettiği için mirasçılıktan çıkarttığı oğlu A'yı diğer, oğlu B yaraladığı için M, onu mirasçılıktan çıkartamaz. Çünkü A ile aralarındaki aile bağı zaten kopmuştur.

2. Mirasbırakan ya da ailesine karşı aile hukukundan doğan görevlerin önemli ölçüde (ağır) ihlâli. Bu bentte, aile hukukundan doğan görevlerin ihlali öngörüldüğü için, fiilin muhatabı olarak sadece mirasbırakan ve aile fertleri sayılmıştır.

Aile görevlerinin ihlâlinin başında MK 364'deki nafaka borcunun yerine getirilmemesi yer alır. Daha genel bir hüküm ise MK 322'de vardır. Ana baba ve çocuğun, aile çıkarlarının gerektirdiği ölçüde, karşılıklı olarak yardım ve saygı göstermelerini öngören bu hükme aykırı davranış, mirasçılıktan çıkarma sebebi olur. Aynı şekilde karı koca arasındaki sadakat borcunun ihlali de (MK 185/11, III) bu bende göre mirasçılıktan çıkarma sebebi oluşturur. Iskat sebebi olabilmesi için, aile hukukundan doğan görevin ihlâli kusurlu olmalıdır. Ancak aile hukukundan doğan her görevin sırf kusurlu ihlâli de mirastan çıkarma sebebi oluşturmaz. Mirasçılıktan çıkarma için görevin önemli ölçüde (ağır) ihlâl edilmiş olması gerekir.

MK 510 b.l'de olduğu gibi burada da, aile hukukundan doğan görevin önemli ölçüdeki ihlâlinin, mirasçılıktan çıkarma sebebi olabilmesi için, objektif ve sübjektif unsurların bulunmasına bağlıdır. Daha açık bir deyişle, fiil, önce objektif olarak aile bağlarını koparacak nitelikte olmalıdır. Fakat daha da önemlisi, görevi ihlâl eden fiilin sübjektif olarak da aile bağını koparmış olması gerekir. Örneğin, mirasbırakanın çocuğunun, onun istemediği bir kimse ile evlenmesi ya da ona aykırı bir siyasi görüşe sahip olması, objektif olarak aile bağını koparacak nitelikte fiiller değildir. Bunun aksine bir karı ya da koca, eşinin zina yapmasından hiç etkilenmemiş, hatta evlilik dışı ilişkiye devam ettiğini bilmesine rağmen ses çıkartmamışsa, objektif olarak aile hukukundan doğan sadakat görevinin ihlali vardır, fakat sübjektif olarak aile bağını koparmadığı için, mirasçılıktan çıkarma sebebi olmaz. Bu konuda uygulamaya bir göz atacak olursak; 2.HD 9.1.1948 tarih ve 4478/151 sayılı kararında, ağır hasta ve bakıma muhtaç babasına bakmayan, zevk ve eğlence içinde kendi hayatına devam eden çocuğun (MK 510 b.2) mirasçılıktan çıkartılabileceğini kabul etmiştir. Buna karşılık. Yüksek Mahkeme, bakım ihtiyacı olmayan bir kimsenin, sırf bayramlarda ve hastalığında kendisini ziyaret etmemesi

sebebiyle, aile görevini önemli ölçüde ihlal ettiği gerekçesine dayanarak çocuğunu mirasçılıktan çıkartamayacağı sonucuna varmıştır.

cc) Mirasçılıktan çıkarma sebebinin, ölüme bağlı tasarrufta gösterilmesi

Mirasçılıktan çıkarmanın geçerli olması, sebebinin mirasçılıktan çıkarmaya ilişkin tasarrufta gösterilmiş olmasına bağlıdır (MK 512/I). Aksi halde, mirastan uzaklaştırılan kişi, tenkis davası açarak, saklı payını alır (MK 512/III). Kanunun bunu aramasının sebebi, dava açılması hâlinde, hâkime mirasçılıktan çıkarmanın haklılığının tespit edilmesi imkânının temin edilmesidir. Sebep bu olunca da. mirasbırakanın genel ifadeler kullanması, mirasçılıktan çıkarma sebebinin gösterilmiş sayılması için yeterli olmayacaktır. Somut olayların gösterilmesi gerekir. Örneğin, "aile görevlerini yerine getirmedi", "bana karşı suç işledi" gibi genel ifadelerin kullanılmış olması, sebebin gösterilmiş sayılması için yeterli değildir. Mirasçılıktan çıkarma "Beni dövdü, muhtaç olmama rağmen hastalığımda bakmadı" gibi somut olaylara dayandırılmalıdır. Buna karşılık mirasçılıktan çıkarma iradesinin varlığının anlaşılması şartıyla, mirasçılıktan çıkartıyorum ifadesinin bulunmasına gerek yoktur. Örneğin, "oğlum A beni dövdüğü için onun payı diğerlerine kalsın." şeklinde bir ifade mirasçılıktan çıkarmanın varlığı için yeterlidir.

Sebebin, mirasçılıktan çıkarma tasarrufunun yapıldığı anda bulunması gerekir. Daha iyi bir ifade ile mirasçılıktan çıkarma sebebi, tasarruf yapıldığı anda var olmalı ya da (tasarruf yapıldığı anda sona ermiş olsa bile) tasarruftan önce gerçekleşmiş olmalıdır; yoksa ölüm anına kadar devam etmesi aranmaz. Örneğin, çocuğun babasını yıllar önce dövmüş olması mirasçılıktan çıkarma için yeterli bir sebeptir.

Tartışmalı olan, ileride bir sebebin ortaya çıkması ihtimali için mirasçılıktan çıkarmanın şartlı olarak yapılabilip yapılamayacağıdır. Örneğin, mirasbırakanın, "karım zina yaparsa, açacağım boşanma davası kesin hükme bağlanmadan ölsem bile mirasçım olmayacaktır. Onu, bu ihtimalin gerçekleşmesi hâli için mirasımdan ıskat ediyorum." şeklinde yapacağı bir mirasçılıktan çıkarma geçerli olur mu? Yazarların bir kısmı MK 512/I'in mirasçılıktan çıkarma sebebinin vasiyetnamede gösterilmesini aramasından hareketle, şarta bağlı bir mirasçılıktan çıkarmanın yapılamayacağı görüşündedirler. Aksi hâlde, bir sınır konulmasının mümkün olmayacağı, daha doğmamış olan bir mirasçının bile şarta bağlı olarak mirasçılıktan çıkartıla-bileceğini söylemektedirler. Kaldı ki, bu yazarlara göre, mirasbırakanın şartlı olarak öngördüğü bu sebep, onun ölümüne kadar gerçekleşirse, zaten var olan bir sebebe dayanarak mirasbırakan söz konusu kişiyi her

zaman mirasçılıktan çıkartabilir. Buna karşılık diğer bir grup yazar, henüz gerçekleşmemiş bir sebebin, ileride gerçekleşmesi ihtimaline dayanarak, şartlı mirasçılıktan çıkarmayı mümkün görürler. Bu yazarlara göre, her ölüme bağlı tasarruf MK 515'e göre koşula bağlanabilir ve kanun, mirasçılıktan çıkarma için bir istisna getirmiş değildir. Bunun yanında böyle bir imkân, saklı paylı mirasçının davranışlarında dikkatli olması yönünde bir araç olur. Ayrıca, ileride ölüme bağlı tasarruf yapma ehliyetinin kaybedilmesi ihtimali için, mirasbırakanın zamanında mirasçılıktan çıkarmayı gerçekleştirmesini temin eder.

Yukarıda değinildiği gibi, mirasçılıktan çıkarma sebebinin tasarrufta gösterilmesi şart ise de, buna ilişkin delillerin de belirtilmesine gerek yoktur. Fakat ileride, sebebin varlığının ispatına kolaylık sağlamak için, delillerin de gösterilmesinde ya da tasarrufa eklenmesinde yarar vardır.

c) Mirasçılıktan çıkarmanın hükümleri

MK. 511/I'e göre, "Mirasçılıktan çıkartılan kimse, mirastan pay alamayacağı gibi; tenkis davası da açamaz". Mirasçılıktan çıkartılan saklı paylı mirasçının artık tereke üzerinde hiç bir hakkı olmadığını söyleyen bu hüküm, sadece mirasçılıktan tam çıkarma hâli için geçerlidir. Kısmi mirasçılıktan çıkarma hâlinde, saklı paylı mirasçının sadece saklı payı azalır, fakat mirasçı sıfatı devam eder.

Mirasçılıktan çıkartılan kişinin miras payının ne olacağı MK 511/II'de belirtilmiştir. Buna göre, mirasçılıktan çıkartılan mirasçının miras payı, mirasbırakan bunun üzerinde herhangi bir tasarrufta bulunmamışsa, onun yerini alan mirasçılara geçer (mirasçılıktan çıkarmanın şahsiliği). Örneğin, mirasbırakanın oğulları A ve B ile A'nın oğlu C hayatta ve mirasbırakan A'yı mirasçılıktan çıkarmışsa, çıkarmanın şahsiliği gereği, A'nın yerini C alır, yani A'nın miras payı C'ye geçer. Mirasbırakanın mirasçıları sadece A ve B ise, o zaman mirasçılıktan çıkarma sonucu bütün miras B'ye kalır. Mirasbırakanın hayatta olan hısımları oğlu A ile babası B ve annesi C ise, A mirastan uzaklaştırılınca, birinci zümrede onun yerini alacak başka mirasçı olmadığı için, miras ikinci zümre mirasçıları olan B ve C'ye geçer.

MK 511/II'de belirtildiği gibi bu kural, mirasbırakanın, mirasçılıktan çıkardığı mirasçının miras payı (saklı payı) üzerinde bir tasarrufta bulunmamışsa yürür. Bu hükmün zıt kavramına göre, mirasbırakanın mirasçılıktan çıkardığı saklı paylı mirasçının saklı payı üzerinde (saklı paylı altsoy yoksa) tasarrufta bulunma hakkı vardır.

Tasarruf nisabına ilişkin yukarıda açıklanan kurallar, mirasçılıktan çıkartılanın mirasbırakandan önce ölmesi hâlinde uygulanmaz. Çünkü bu halde mirasçı olamama,

mirasçılıktan çıkarmaya değil de mirasbırakandan önce ölmeye dayanmaktadır. Bu sebeple tasarruf nisabı da mirasbırakandan önce ölme hâline göre hesaplanır ve mirasçılıktan çıkartılanın saklı payı tasarruf nisabına eklenmez; ya da mirasçılıktan çıkartılanın altsoyu ve birlikte mirasçı olduğu kimseler bulunmadığı için miras bir sonraki zümreye geçer ve oradaki mirasçılar yine saklı payın korumasından yararlanırlar.

d) Mirasçılıktan çıkarmanın hükümsüzlüğü

Mirastan çıkartılan kimse, tenkis ya da iptal davası açarak, çıkarmaya itiraz edebilir.

aa) İptal davası açılabilecek hâller

1. Ölüme bağlı tasarruflara ilişkin genel iptal sebepleri. Mirastan çıkartılan mirasçı, önce genel olarak, vasiyetnamelerin iptaline ilişkin esaslara göre (şekil, ehliyetsizlik, irade sakatlığı, hukuka ve ahlâka aykırılık) iptal davası açarak mirastan çıkarma tasarrufunu ortadan kaldırabilir. Eğer geçersizlik sebebi, bütün vasiyetnameyi etkiliyorsa, vasiyetname bütünü ile geçersiz olur.

2. Mirasbırakanın mirasçılıktan çıkarma sebebinde açık bir hataya düşmüş olması (MK 512/III). Örneğin mirasbırakan gerçekte öyle olmamasına rağmen, oğlunun kendisini öldürmeye teşebbüs ettiğini sanarak onu mirasçılıktan çıkarmıştır. İşte, böyle bir hâlde, mirasçılıktan çıkarma sebebinde açık bir hata bulunduğu için, mirasçılıktan çıkartılan çocuk, tasarrufun iptalini dava ederek onu geçersiz hâle getirebilir. Yukarıda belirtilen iptalden farklı olarak, buradaki iptal daima kısmidir, sadece mirasçılıktan çıkarma geçersiz olur, fakat diğer ölüme bağlı tasarruflar geçerliklerini korurlar.

Hata sebebiyle iptal davası, mirastan çıkarılan mirasçı tarafından bu ıskattan yararlanan mirasçı ya da mirasçılara karşı açılır. Ancak Yargıtay farklı bir görüşte olup, iptal davasının sadece bundan yararlanan mirasçılara karşı değil de bütün mirasçılara karşı açılmasını aramaktadır.

Hangi sebeple iptal davası açılmış olursa olsun, başarılı olma hâlinde mirastan çıkartılan kişi miras payının tamamını alır.

Davada ispat yükü genel kurala tabidir (MK 6, 512/II). Buna göre, mirasbırakanın açık bir hataya düştüğünü mirastan çıkarılan kişi, aksine, mirastan çıkarma sebebinin varlığını davalı ispat edecektir.

bb) Tenkis davası açılabilecek hâller

Mirastan çıkarılan kişi, sebebin gösterilmemiş ya da gösterilen sebebin yeterli olmadığı hâllerde, tenkis davası açarak sadece saklı payını alır.

Bu hâllerde tenkis davasının açılmasının sebebi, çıkarma tasarrufunda bulunan mirasbırakanın, her şeye rağmen mirasçılıktan çıkardığı kişinin, saklı payı ile yetinmesini istemeye yönelik bir (mefruz) iradesinin varlığının kabul edilmesidir.

Tenkis davasında ispat yükü davacıda değil davalıdadır (MK 512/11). Davalı, mirasçılıktan çıkarmadan yararlanan kişi ya da kişilerdir (diğer yasal ya da atanmış mirasçılar). Başka bir deyişle, mirasçılıktan çıkarma sebebinin yeterli olduğunu ya da bulunduğunu davalılar ispat edeceklerdir, yoksa aksini davacı değil.

İptal ve tenkis davalarım, mirasçılıktan çıkarılan kişinin açmaması hâlinde, onun alacaklıları ya da iflas masası açabilir mi? Yazarlar, iptal davası yönünden, MK 558/I'in, dava açma hakkını sadece mirasçılar ve vasiyet alacaklılarına tanıdığından hareketle bu soruya olumsuz cevap vermektedirler. Buna karşılık, "mirasçılıktan çıkarılanın çıkarma tasarrufuna itiraz etmemesi durumunda da iflas idaresi veya alacaklılar, aynı koşullarla tenkis davası açabilirler" diyen MK 562/11 hükmü karşısında, mirasçılıktan çıkarılan kişinin alacaklıları ve iflas masası, MK 562/I'deki şartların gerçekleşmesi hâlinde çıkarmaya karşı tenkis davası açabilirler.

e) Affın mirasçılıktan çıkarmaya etkisi

Mirasbırakan, mirasçılıktan çıkarmayı içeren vasiyetnameyi, daha sonra yapacağı bir ölüme bağlı tasarruf ile (MK 542) her zaman geri alabilir. Bu hâlde mirasçılıktan çıkarma artık hüküm ifade etmez. Ancak, burada incelenecek olan mesele, mirasbırakanın bu yola başvurmadan, yani bir ölüme bağlı tasarruf yapmadan, mirasçılıktan çıkardığı kişiyi affedebilip edemeyeceğidir. Bu durum, mirastan yoksunluk hâli için MK 578/II'de düzenlenmiştir, fakat mirasçılıktan çıkarma için böyle bir hüküm yoktur. Bu sebeple durum tartışmalıdır.

2. Koruyucu mirasçılıktan çıkarma (borç ödemeden aciz sebebiyle mirasçılıktan çıkarma)

Cezai mirasçılıktan çıkarmadan farklı olarak, sadece birinci zümre mirasçılıkta, yani mirasbırakanın altsoyu yönünden uygulanabilen MK 513'de düzenlenmiş olan koruyucu mirasçılıktan çıkarma, mirasçının cezalandırılmasını değil de, mirasçılıktan çıkartılan mirasçının altsoyunu koruma amacını güder. Çünkü kanunkoyucu, bu mirasçılıktan çıkarmayı, belirli fiillerin mirasbırakanla, saklı paylı mirasçı arasındaki aile bağını koparması şartına değil, altsoyun, borçlarını ödemeden âciz olması hâlinde, saklı payın bir bölümünü, mirasçılıktan çıkarılanın altsoyuna geçmesini temin amacıyla öngörmüştür.

MK 513'e göre, koruyucu mirasçılıktan çıkarmanın ilk şartı, mirasçılıktan çıkartılacak olan altsoyun, borçlarını ödeyecek yeterli malı bulunmadığı için, alacaklıların onun aleyhine İİK 143'de öngörülmüş olan aciz vesikasını almış olmalarıdır.

İkinci şart, mirasbırakanın, aleyhine aciz vesikası alınmış olan altsoyunun saklı payının yarısını onun doğmuş ya da doğacak olan çocuklarına tahsis etmesidir. Doğacak çocuklar MK 524 anlamında ana rahmine düşmüş çocukları ifade eder. Kanun, her ne kadar, tahsisin çocuklara yapılacağını söylemişse de, bunu altsoy olarak anlamak gerekir. Böyle olunca da, mirasbırakan, mirasçılıktan bu sebeple çıkardığı oğlu A'nın saklı payının yarısını, A'nın daha önce ölmüş olan çocuğu B'nin çocuğu C'ye (mirasbırakanın torun çocuğu) tahsis ederse bu şart gerçekleşmiş olur.

Bir ölüme bağlı tasarruf olan koruyucu mirasçılıktan çıkarmanın da vasiyetname ile yapılması gerekir. Ancak, bağlayıcı içeriğine girmeyecek şekilde miras sözleşmesi ile de yapılması mümkündür. Yapılan mirasçılıktan çıkarmanın sonunda, mirasçılıktan çıkarılan, saklı payının yarısı ile yetinirken, diğer yarısı onun altsoyuna geçer.

Koruyucu mirasçılıktan çıkarmanın ne zaman geçersiz olacağı MK 513/II'de özel olarak düzenlenmiştir. Buna göre miras açıldığı zaman a) aciz belgesinin hükmü kalmamışsa, b) aciz vesikasında gösterilen borç miktarı miras payının yarısını aşmıyorsa, mirasçılıktan çıkarma hükümsüz olur. Ancak bunun için iptal davasının açılması gerekir. Bunun sonucunda, mirasçılıktan çıkarılan miras payının tamamını alır. Ancak mirasbırakan, onun miras payının kendi tasarruf nisabına giren bölümü üzerinde tasarrufta bulunmuşsa, o zaman saklı payının tamamı ile yetinmek zorundadır. Belirtmeye gerek yoktur ki, mirasçılıktan çıkarmayı içeren vasiyetnamede MK 557'deki iptal sebeplerinden biri varsa, buna dayanılarak da çıkarma iptal ettirilebilir.

11. ÖLÜME BAĞLI TASARRUFLARIN YORUMU

I. GENEL OLARAK

Ölüme bağlı tasarrufun yorumu, mirasbırakanın açık olmayan iradesinin ne anlama geldiğini bulmaktır. Buna açıklayıcı yorum denir.

Mirasbırakanın ölüme bağlı tasarrufta açığa vurduğu iradesinin tam olarak anlaşılmasına hizmet eden bu açıklayıcı yorum yanında, bir de tamamlayıcı yorum söz konusu olabilir. Bu yorum türünü, mirasbırakanın esasında ölüme bağlı tasarrufa yansımamış olan iradesini araştırıp bularak, ölüme bağlı tasarrufu onun gerçek (aslında farazi) iradesine uygun olarak uygulamak gerektiğini söyleyenler savunmaktadırlar.

Açıklayacak olursak; mirasbırakan vasiyetnamesini düzenlerken, o anda var olan durumları esas alır. Ne var ki, tasarrufu yaparken göz önünde bulundurduğu durumlar, vasiyetname açıldığı zaman, olağanüstü değişikliklere uğramış ve bu sebeple de mirasbırakanın vasiyetnamesini yaparken izlediği amacın gerçekleşmesi imkânsız hâle gelmiş olabilir. Örneğin hısım olarak büyükbabasının babasından başka hiç kimsesi olmayan mirasbırakan, eski MK 442'nin yürürlükten kaldırılmasından önce, örneğin 1985 tarihinde, "büyükbabamın babasının intifa hakkı saklı kalmak şartıyla Kızılay'ı terekemin tümü için mirasçı alıyorum" demiş ve 2003 yılında ölmüş olsa ne olacaktır? Çünkü mirasbırakan bu vasiyetnameyi yaparken, büyükana ve büyükbabaların ana ve babaları yasal mirasçı idi ve bu sebeple de yapılan tasarrufun bir anlamı vardı. Oysa, ölüm ânında bu kişiler yeni Medenî Kanuna göre mirasçı değildirler. Bu durumda zaman içindeki değişiklik vasiyetnameyi nasıl etkileyecektir? Ya da mirasbırakan kızını mirasından uzaklaştırmış, fakat mirastan hiç bir şey almamasına gönlü razı olmadığı için, onun lehine yüklüce bir vasiyet öngörmüş ve ölümünden sonra kızı, mirasçılıktan çıkarmayı iptal ettirmişse ne olacaktır? Çünkü mirasbırakan mirastan çıkarmanın geçerli olacağından hareket ederek vasiyeti yapmıştır. Onun bu düşüncesi ölümden sonra gerçekleşmemesine rağmen kızı, miras payı ya da saklı payı ile birlikte vasiyeti de alacaklı sıfatıyla isteyebilecek midir? Böyle bir durum, mirasbırakanın vasiyeti yapmasındaki amacına uygun düşer mi? Bu ve buna benzer durumlarda nasıl hareket edileceğine ilişkin görüşler birbirinden farklıdır. Alman Hukukuna hâkim, fakat İsviçre Hukukunda azınlıkta olan görüş, bu hâllerde mirasbırakanın farazi iradesini araştırıp, ölüme bağlı tasarrufun buna uygun tamamlanmasıdır. Buna göre araştırılacak şey şudur: mirasbırakan eğer gerek maddî gerek kişisel ilişkilerde sonradan meydana gelebilecek değişiklikleri tahmin edebilseydi ne gibi bir düzenlemede bulunur, nasıl bir tedbir alırdı? İşte bu tespit edilebilirse ölüme bağlı tasarruf ona göre tamamlanır.

Doğrusu bu görüşe hiç bir sınırlama getirmeden katılmak mümkün değildir. Önce, bu yol açılacak olursa, mirasbırakanın lehine tasarrufta bulunmayı hiç düşünmediği bir kimse lehine bile sonuç elde etmek mümkün olacaktır. Böylece mirasbırakanın iradesine uygun yorum yapmak yerine, tam aksine, onu hiç istemediği bir ölüme bağlı tasarrufu yapmış saymak yolu açılmış olur. Örneğin, mirasbırakanın Darüşşafaka yazacak yerdi Darülaceze yazdığı ve bunun dalgınlıktan kaynaklandığı, onun gerçek iradesinin Darüşşafaka olduğu nasıl ileri sürülüp ispat edilebilir?

Bunun yanında, birçok hâlde mirasbırakanın farazi iradesini tespit etmek mümkün de olmaz, hatta tam aksi yönde tespit edilmesi de mümkündür. Mirasbırakanın, büyükbabasının babasının intifa hakkını saklı tuttuğu örnekte, eğer onun ileride yasal mirasçı olmayacağını bilseydi nasıl bir düzenleme getirirdi sorusuna iki farklı cevap verilebilir. Denilebilir ki, mirasbırakan onun yasal mirasçı olmayacağını bilseydi, intifa hakkını saklı tutmazdı. Ya da tam aksine, ona muhakkak intifa hakkını vermek istediği için, mirasçı olmayacağını bilseydi bile yine bu hakkı tanırdı. Birinci yorum söz konusu kişinin aleyhine, ikincisi ise lehinedir ve hiç kimse bunlardan birinin mirasbırakanın farazi iradesi olmayacağını iddia edemez. Aynı durum mirasçılıktan çıkarma örneği için de söz konusudur. Acaba, mirasbırakanın farazi iradesi, mirasçılıktan çıkarmanın iptal edileceğini bilseydi, yine kızı lehine tasarrufta bulunacağı yönünde mi olurdu yoksa tasarrufu yapmaz mıydı? İki şekilde düşünmek mümkün... Eğer ikinci sonuca varılırsa, o zaman da bunun af sayılıp sayılmayacağına ilişkin mirasbırakanın farazi iradesi aranacak; eğer af olarak yorumlanırsa, o zaman da, mirasbırakanın farazi iradesinin taksim kuralı mı koymak yoksa ön vasiyet mi yapmak olduğu araştırılacaktır.

Kuşkusuz bu görüş, ileride etraflıca açıklanacak olan, favor testamenti kuralının geniş olarak uygulanmasını ifade eder. Ne var ki, favor testamenti kuralını bu şekilde fütursuz uygulamak, kuralın amacını aşan sonuçlara varılmasına yol açar. Kaldı ki, birçok hâlde sorunun, farazi iradeye başvuracak yerde, aşağıda açıklanacağı gibi. MK 504 aracılığıyla açık hataya dayanılarak ya da yine aşağıda açıklanacağı gibi, karineler yoluyla da çözülmesi mümkündür.

Yukarıdaki açıklamalardan, tamamlayıcı yorumun hiç kabul edilemeyeceği sonucu çıkartılmasın. İtiraz, sınırsız bir şekilde açığa vurulmamış olan farazi iradeye göre ölüme bağlı tasarrufu yorumlayıp, mirasbırakanın dahi istemediği sonuçlara farazi olarak varılmasıdır, yoksa tümüyle ret değil... Çünkü ölüme bağlı tasarrufun, mirasbırakanın öngöremeyeceği şekilde değişmesine rağmen onun yapıldığı âna göre uygulamak da, mirasbırakanın iradesine aykırı davranış olabilir. Bu bakımdan tamamlayıcı yorumu, sınırlı, belirli şartlara bağlı olarak kabul eden yazarların görüşüne katılmak yerinde olur. Buna göre, ancak ölüme bağlı tasarrufta, değişen durumlara nasıl uydurulabileceğine ilişkin tutamak noktası bulunabilirse, yâni mirasbırakanın iradesinin ne yönde olabileceği saptanabiliyorsa, tamamlayıcı yoruma gidilmelidir. Bunun ise, son tahlilde bizi açıklayıcı yoruma götüreceğini de belirtmek gerekir.

II. VASİYETNAMELERİN YORUMU

a) Genel olarak

Vasiyetnamelerin yorumunda uygulanacak olan kural irade prensibidir.

Daha açık bir deyişle, vasiyetnameler bir taraflı, varması gerekli olmayan irade beyanı ile yapılan ölüme bağlı tasarruflar oldukları için, korunması gereken bir beyan muhatabı yoktur. Bu sebeple yorumla bulunması gereken, vasiyetçinin açık olmayan iradesinin ne anlama geldiğidir, yoksa muhatap olmadığı için, onun açısından beyanın ne anlama geldiği araştırılmaz. Fakat, vasiyetnamenin yorumunda irade beyanının hiç rolü olmadığı söylenemez. Çünkü yoruma, vasiyetçinin bir vasiyetnamede açıklanmış (beyan edilmiş) bir iradesinin bulunması hâlinde başvurulur. Daha açık bir deyişle, yorum için, vasiyetçinin şekle uygun bir irade açıklamasının varlığı şarttır. Bu irade beyanı yoksa ya da yapılmış olan beyan şekle uygun değilse, yorum yoluyla bunları vasiyetnameye dâhil edemeyiz. Ancak, yorum için şekle uygun irade beyanın varlığı şartından, mirasbırakanın her irade beyanının yorumlanacağı sonucu çıkartılmamalıdır. Yorumun amacı, gerçek iradeyi tespit etmek olduğuna göre, anlamı açık ve vasiyetçinin iradesine uygun beyanlara yorum yoluyla farklı anlamlar verilemez. Bu bakımdan, vasiyetçinin, sadece, muğlak eksik ya da gizli beyanları yoruma tabi olur.

Yoruma başvurabilmek için, vasiyetçinin iradesinin vasiyetnamede somutlanması şartsa da, bunun yorumlanması için başvurulacak olayların da vasiyetnameden anlaşılması zorunlu değildir. Yorum için vasiyetname dışı olgulara da başvurulabilir. Örneğin, vasiyetçinin mektupları, ilişkileri, öğrenimi, alışkanlıkları ya da tanık beyanları, yoruma esas alınabilir.

Şimdi, yukarıda belirtilenleri örneklerle açıklayacak olursak; vasiyetçinin Ahmet ve Mehmet adlı iki yeğeni olsa ve vasiyetnamesinde, “Yeğenim Ahmet’i bütün terekem için mirasçı atıyorum ” demiş olsa, Mehmet vasiyetçinin, kendisini terekenin tümü için mirasçı atamak istediğini ileri sürse bu iddia dinlenmez. Çünkü vasiyetnamede bunu gösteren bir dayanak yoktur. Buna karşılık, vasiyetçinin Ahmet adında iki tane yeğeni olsa ve vasiyetnamesinde, "Yeğenim Ahmet'i terekemin tamamı için mirasçı atıyorum” demiş olsa, vasiyetçinin hangi Ahmet'i kastettiğine ilişkin yorum yapılır. Çünkü ortada, vasiyetçinin şekle uygun fakat açık olmayan bir iradesi vardır. Onun gerçek iradesini bulmak için artık vasiyetname dışı olgulara (örneğin bir ile kavgalı, diğerindense büyük bir iyilik gördüğü gibi) başvurulabilir.

b) Vasiyetnamelere ilişkin özel yorum kuralları

Medenî Kanunda vasiyetnamelerin yorumuna ilişkin pek fazla hüküm yoktur. Var olanların arasında en önemlileri şunlardır:

aa) Favor testamenti (vasiyetname lehine yorum)

Favor testamenti kuralı, Medenî Kanunda doğrudan düzenlenmiş değildir. Buna karşılık BGB § 2084 bu kuralı, "Bir ölüme bağlı tasarrufun içeriğinin farklı şekillerde yorumlanması mümkünse, tasarrufun sonuç doğurmasına imkân veren yoruma öncelik tanınır'' şeklinde belirtmiştir. Bu hükümden hareket edince, favor testamentinin, yapılmış olan ölüme bağlı tasarrufun mümkün olduğu kadar geçerliğini temin etmeye yönelik bir yorum kuralı olduğu kendiliğinden anlaşılır. Çünkü, bu kural sayesinde bir ölüme bağlı tasarrufun ya da bir hükmünün hem geçerli hem de geçersiz sayılacak şekilde yorumlanması mümkünse, onu geçerli yapacak yoruma üstünlük tanınır ve böylece mirasbırakanın son arzularına mümkün olduğu kadar saygı gösterilmiş olur. Zaten Roma Hukukundan beri gelen bu yorum kuralının amacı da budur.

Hemen belirtmek gerekir ki, bu yorum, yukarıda sık sık değinildiği gibi, ancak bir ölüme bağlı tasarrufta, eksik olsa bile, bir irade beyanının bulunduğu hâllerde yapılabilir. Çünkü, favor testamentinin amacı, şekil kurallarına uygun olarak yapılmamış olan bir beyanı vasiyetnameye dâhil etmek değil; şekle uygun yapılmış, eksik ya da açık olmayan bir irade beyanını düzeltmek ya da hatalı bir tasarrufu ortadan kaldırmaktadır. Buna karşılık yorum yapılırken, vasiyetname içi olgular yanında, vasiyetname dışı olgulara da başvurulabileceğini bir defa daha hatırlatalım.

Ölüme bağlı tasarrufun tahvil (çevirme) yoluyla ayakta tutulması da favor testamenti kuralının bir sonucudur. Bunun dayanağı olarak, "Tüzel kişiliği bulunmayan bir topluluğa belli bir amaç için yapılan kazandırmaları, o topluluk içindeki kişiler, mirasbırakan tarafından belirlenen amacı gerçekleştirmek kaydıyla birlikte edinmiş olurlar; amacın bu yolla gerçekleşmesine olanak yoksa, yapılan kazandırma vakıf kurma sayılır" diyen MK 577/II'yi göstermektedirler.

Maddî anlamda ölüme bağlı tasarruflarda favor testamenti kuralının uygulanacağında kuşku olmamakla beraber, aynı kuralın şekil eksikliğinde de uygulanabilip uygulanamayacağı tartışmalıdır.

bb) Kanunî mirasın geçişi (intikali) kurallarına bağlılık

Bunun anlamı, mirasbırakanın bir ölüme bağlı tasarruf ile kanunî mirasçıları lehine yaptığı kazandırmaların, aksi anlaşılmadıkça, kanunî paylaşma kuralı olarak kabul edileceğidir. Yâni, kanunî paylaşma kuralları lehine, aksi ispat edilebilen bir karine vardır. Bu kuralın öngörüldüğü iki madde MK 560/ II ve 647/III'tür. MK 560/11'ye göre, "Yasal mirasçıların paylarına ilişkin olarak tasarrufta yer alan kurallar, mirasbırakanın arzusunun başka türlü olduğu tasarruftan anlaşılmadıkça, sadece paylaştırma kuralları sayılır". Örneğin M, oğlu A'yı mirasçılıktan çıkardığı vasiyetnamesinde, onun payının eşi E ile diğer oğlu B arasında paylaşılmasını istemiştir. Şimdi, bu paylaşmanın nasıl yapılacağı iki şekilde yorumlanabilir. Denilebilir ki, M, mirasçılıktan çıkardığı oğlu A'nın payının, E ile B arasında eşit olarak paylaşılmasını, yâni her birinin payın 1/2'sini almasını istemiştir. Ya da, yine denilebilir ki; M, E ve B'nin bu payı kendi yasal miras payı oranlarına uygun olarak paylaşmalarını istemiştir. İşte MK 560/11 paylaşma kuralı lehine bir karine koymuş olduğu için, paylaşma miras payları oranında yapılır. Böylece E, A'nın payının 1/4'ünü, B ise 3/4'ünü alır. Ancak, vasiyetnamenin yorumundan, M'nin iradesinin aksi (E ve B'nin eşit paylaşması) yönde olduğu anlaşılırsa, o zaman buna uyulur ve MK 560/11 uygulanmaz.

MK 647/III ise, bir ölüme bağlı tasarruf ile, terekede bulunan bir malın, mirasçılardan birine tahsisi öngörülmüşse, bunun paylaşma kuralı sayılacağını öngörür, meğer ki mirasbırakanın iradesi, bunun paylaşma kuralı değil de bir vasiyet olarak yapıldığı şeklinde yorumlansın. Örneğin M, vasiyetnamesinde otomobilini oğul A'ya tahsis etmişse, MK 647/III'e göre bunun anlamı, A'nın otomobili miras payına mahsup etmesidir. Ancak, M'nin bunu A'ya vasiyet ettiği yorum yoluyla anlaşılırsa, A miras payından ayrı olarak otomobili de alır.

cc) Mirasçı ataması mı, vasiyet mi?

MK 516/II'ye göre, "Bir kimsenin mirasın tamamı veya belirli bir oranını almasını içeren her tasarruf mirasçı atanması sayılır." Bu hüküm, mirasbırakanın yaptığı tasarrufun niteliğinin ne olduğunun, onun kullandığı terimlere göre değil de, gerçek iradesine göre tespit edileceğini ifade etmektedir. Özellikle yapılan tasarrufun belirli bir mal bırakma vasiyeti mi yoksa mirasçı atama mı olduğunun tespitinde bu hükme başvurulur. Örneğin, mirasbırakan, A'ya terekesinin 1/4'ünü vasiyet ettiğini belirtmesine rağmen, bu tasarruf mirasçı atama olarak kabul edilir. Çünkü MK 516/II'ye göre, terekenin kesirli bir bölümünün tahsisi, mirasçı atamadır. Bunun ak-sine, mirasbırakan, bir halısı için A'yı mirasçı atadığını belirtmişse, bu tasarruf niteliği gereği vasiyet olarak yorumlanır. Çünkü,

tasarrufun konusu, terekenin kesirli bir bölümü değil, terekedeki belirli bir mal, yani halıdır. Buna karşılık, bir çiftliği ve bankada 20 bin liradan başka bir şeyi olmayan bir kimse, çiftliğini arkadaşı A'ya vasiyet ettiğini belirtirse, bu tasarruf bir mirasçı atanması olarak kabul edilir. Çünkü, yapılan tasarruf, hemen hemen terekenin tamamına tekabül etmektedir ki, bu da MK 516/II'ye göre, mirasçı atanmasından başka bir şey değildir.

III. MİRAS SÖZLEŞMESİNİN YORUMU

Yukarıda, vasiyetnamelerin yorumunun irade prensibine göre yapılacağı, bunun sebebinin de, vasiyetnamelerin bir taraflı irade beyanı ile oluşan, bir hukukî işlem olduğu, yani iradenin bir muhatabının olmadığı şeklinde açıklanmıştı. Oysa miras sözleşmeleri iki taraflı hukukî işlemlerdir. Dolayısıyla da iradenin yöneldiği bir kişi vardır. Böyle olunca da, artık miras sözleşmelerinde yorumun, irade prensibine göre değil de MK 2'den kaynaklanan güven prensibine göre yapılması gerekir. Buna göre, yorum yapılırken, tarafların iradesinin ne olduğu değil de, karşı tarafın içinde bulunulan hâl ve şartlara göre yapılan beyana ne anlam vermesi gerektiği araştırılır. Bu bakımdan, vasiyetnamenin yorumlanmasına ilişkin kurallar, ancak güvene göre yorumu ihlal etmedikleri ölçüde miras sözleşmesinin yorumuna da uygulanırlar.

Belirtmek gerekir ki, miras sözleşmesinin, bağlayıcı olmayan, yâni vasiyetname niteliğinde bulunan hükümlerine güven prensibi uygulanmaz. Onlar, tek taraflı tasarruf oldukları için, yine irade prensibine göre yorumlanırlar.

12. ÖLÜME BAĞLI TASARRUFLARDA HÜKÜMSÜZLÜK

I. GENEL OLARAK

Medenî Kanunun, Miras Hukuku hükümleri incelendiği zaman, ölüme bağlı tasarrufların iki tür hükümsüzlüğe tabi oldukları görülür: iptal ve kanun gereği (kendiliğinden) hükümsüzlük. Bu bölümde bunlar üzerinde durulacaktır.

Sadece kanun gereği hükümsüzlük ve iptalin öngörülmüş olması, ölüme bağlı tasarrufların- nadir de olsa-, yokluk ya da mutlak butlan ile de sakat olamayacakları anlamına gelmez. Bir ölüme bağlı tasarruf, eğer kurucu unsurları yoksa bütün hukukî işlemler gibi, yoklukla sakat olur, örneğin, mirasbırakanın haberi olmaksızın üçüncü kişinin sanki onunmuş gibi düzenlediği bir vasiyetname ya da vasiyetname olduğu iddia edilen belge, esasında mirasbırakan tarafından yapılmış bir vasiyetname projesi ise, bunlar yoklukla sakattır. Mirasbırakan yapmış olduğu vasiyetnamesinde, vasiyet alacaklısı ya da atanmış mirasçının belirlenmesini objektif sınır koymadan üçüncü kişiye bırakmışsa, bu

vasiyetname mutlak butlanla sakattır. Aynı şekilde, muvazaa, zihni kayıt ya da latife beyanıyla yapılan vasiyetname de mutlak butlan sonucunu doğurur.

Gerek iptal gerek kanun gereği sona erme tam ya da kısmî olabilir. Eğer iptal sebebi (örneğin şekil eksikliğinde olduğu gibi), ölüme bağlı tasarrufun tamamını etkiliyorsa, iptal tam olur. Buna karşılık, vasiyetnamedeki tasarruflardan sadece biri ahlâka aykırıysa, sadece o hükümsüz olur, geri kalanlar geçerliklerini korurlar. Ancak iptal edilen tasarruf ile diğer tasarruflar arasında sıkı bir iç bağ varsa, o zaman BK 20/II'nin örneksemeyle uygulanması sonucu, ölüme bağlı tasarrufun tümü hükümsüz sayılır. Aynı şekilde, boşanma hâlinde, eşlerden birinin yaptığı vasiyetname, diğer eş lehine olanların yanında başka tasarruflar da içeriyorsa MK 181/I gereği sadece diğer eş lehine yapılan tasarruflar kanun gereği hükümsüz hâle gelir; geri kalanlar geçerliklerini korurlar.

II. ÖLÜME BAĞLI TASARRUFLARIN KANUN GEREĞİ (KENDİLİĞİNDEN) HÜKÜMSÜZ OLMASI

Aşağıda belirtilen hâllerde, geçerli olan bir ölüme bağlı tasarruf, kanun gereği ortadan kalkmaktadır.

1. Evlilik birliğinin ölüm (ve gaiplik) dışında sona ermesi

MK 181/I'e göre, boşanmanın kesinleşmesiyle beraber, eşlerin birbirleri lehine yapmış oldukları ölüme bağlı tasarruflar, geri alınmalarına gerek olmadan kanun gereği hükümsüz hâle gelirler, meğerki ölüme bağlı tasarrufta aksi belirtilmiş olsun. Aynı kural evlenmenin mutlak ya da nispi butlan ile sona ermesinde de uygulanır (MK 159). Aynı şekilde, boşanma davası devam ederken, davacının ölmesi ve mirasçıların davaya devam edip, davalının boşanmada daha kusurlu olduğunu ispat ederlerse de eşlerin birbirleri lehine yaptıkları ölüme bağlı tasarrufların kendiliğinden hükümsüz olacağından yukarıda söz edilmişti.

2. Lehine ölüme bağlı tasarruf yapılan kimsenin mirasbırakandan önce ölmesi

Bu hâlde, ölen kimse lehine yapılmış olan tasarruf (yedek mirasçı ya da artmirasçı ataması yoksa) kendiliğinden sona erer (548/I, 580/II, 581/II).

3. Lehine ölüme bağlı tasarruf yapılan kimsenin mirastan yoksun olması

MK 578'de yazılı olan sebeplerden birinin gerçekleşmesi hâlinde, fiili gerçekleştiren kimse, mirastan yoksun olacağı için, lehine yapılmış olan tasarruflar da kendiliğinden hükümsüz olur. Ancak, mirasbırakan söz konusu kişiyi affetmişse (MK 578/II), ölüme bağlı tasarruf yine hüküm ifade eder.

4. Bozucu şartın gerçekleşmesi ya da geciktirici şartın gerçekleşmemesi

Her iki halde de şart gerçekleşince ya da gerçekleşmeyince, ölüme bağlı tasarruf kendiliğinden hükümsüz olur.

III. ÖLÜME BAĞLI TASARRUFLARIN İPTALİ (MK 557 vd.)

A. İptal sebepleri

1. Ehliyetsizlik (MK 557 b.1).

MK 557 b.l'e göre gerek vasiyetnamelerde gerek miras sözleşmelerinde, ölüme bağlı tasarrufu yapan kimse, tasarruf ânında, ölüme bağlı tasarruf yapma ehliyetine sahip değilse (MK 502, 503), tasarruf iptal edilebilir.

2. İrade sakatlıkları (MK 557 b.2)

a) Hata (yanılma)

Hata hâlinin (diğer irade sakatlıkları gibi), vasiyetnameler ve miras sözleşmeleri yönünden ayrı ayrı incelenmesi gerekir.

Vasiyetnamelerde, sağlar arası tasarruflardan farklı olarak, yapılan tasarrufla arada illiyet bağının bulunması şartıyla, her türlü hatanın iptal sebebi olacağı, gerek doktrin gerek uygulamada tereddütsüz kabul edilmektedir. Bu bakımdan adi saik hatası dahi vasiyetnamenin iptali için yeterlidir. Başka bir ifadeyle, iradenin oluşmasındaki hata (yoksa beyan hatası değil), iptal için yeterlidir. Örneğin M, Avrupa'da bulunan yeğeni A'nın, iyi okumadığını sanarak (adi saik hatası), onu mirasından uzaklaştırırsa ve gerçek bu değilse, söz konusu ölüme bağlı tasarruf hata sebebiyle iptal edilebilir.

Vasiyetnamelerde iptal için hatanın esaslı olması gerekmemesine iki gerekçe gösterilmektedir. a) MK 504 ve 557 b.l, BK 30'dan farklı olarak, esaslı hatadan değil sadece hatadan söz etmektedirler; b) vasiyetnameler, bir taraflı varması gerekli olmayan bir irade açıklaması ile yapılan, her zaman serbestçe geri alınabilen tasarruflar oldukları için, korunması gereken bir muhatap yoktur.

Miras sözleşmelerinde ise hata sebebiyle iptalin ne şekilde yapılacağı tartışmalıdır. Bazı yazarlar, ölüme bağlı tasarrufta bulunan yönünden, kanunun, vasiyetname ile miras sözleşmesi arasında bir fark yaratmadığı gerekçesiyle, vasiyetnamedeki kuralın aynen uygulanacağı görüşündedirler. Yâni miras sözleşmesini, ölüme bağlı tasarrufta bulunanın iptal edebilmesi için adi saik hatası yeterli görülmüştür. Buna karşılık, miras sözleşmesiyle ölüme bağlı tasarrufta bulunmayan karşı taraf, genel hükümlere tâbi olduğu için, BK 30 vd.'ye göre, ancak esaslı hataya dayanarak iptale gidebilir. Böyle olunca da karşı taraf, saik

hatası BK 30 anlamında temel hatası hâlini almışsa saik hatasına dayanarak miras sözleşmesini iptal ettirebilecektir.

Doğru olan görüş, yukarıda açıklanan fikre şiddetle karşı çıkmakta, MK 504 ve 557 b.l'in, ölüme bağlı tasarruf terimini kullanmasının, zorunlu olarak her iki tür tasarrufun da aynı hükümlere tabi tutulmasını gerektirmeyeceğini savunmaktadır654. Bu hükümlerin, ölüme bağlı tasarrufların bünyelerine uygun olarak yorumlanması gerekir. Nitekim bu sebepledir ki, vasiyetnamelerde, korunması gereken bir muhatap bulunmadığı için adi saik hatası bile bir iptal sebebi olarak kabul edilmiştir. Oysa miras sözleşmesi iki taraflı bir hukukî işlem olduğundan, korunması gereken bir muhatap vardır. Bu sebeple, mirasbırakan miras sözleşmesinden serbestçe geri dönmez, beyanı bağlayıcıdır. Bunun sonucundaysa, karşı tarafın beyana güveninin korunması gerekir. Mirasbırakanın, adi saik hatasına dahi dayanarak, miras sözleşmesini iptal etmesi, güven prensibi ile bağdaşmaz. Kaldı ki, mirasbırakana, adi saik hatası ile iptal edebilme, buna karşılık sözleşmenin diğer tarafının ise, ancak esaslı hata sebebiyle iptal hakkının olması, taraflar arasında eşitsizlik yaratır ki, bunu haklı gösterecek bir sebep yoktur. Bu yüzden, miras sözleşmelerinde, hata sebebiyle iptal için her iki taraf yönünden de hatanın BK 24 anlamında esaslı olması gerekir.

b) Hile (aldatma) (MK 557 b.2)

Hata için miras sözleşmesi ile vasiyetname arasında yapılan ayırım hile için de söz konusudur.

Vasiyetnamelerde BK 36 uygulanmaz. Bu, özellikle üçüncü kişinin hilesi yönünden söz konusudur. Şöyle ki, BK 28/I'e göre, hile üçüncü kişi tarafından yapılmışsa, ancak lehine hile yapılan bunu biliyorsa iptal sebebi olur. Oysa vasiyetnamelerde durum böyle değildir. Yani vasiyetnamelerde, lehine tasarrufta bulunulan kişi, üçüncü kişinin kendi lehine hile yaptığını bilmese bile, vasiyetname iptal edilir, yeter ki hile ile yapılan ölüme bağlı tasarruf arasında illiyet bağı bulunsun.

Miras sözleşmelerinde ise, hile sebebiyle iptalde her iki taraf için BK 36 uygulanır. Böyle olunca da hem mirasbırakan hem de karşı tarafın miras sözleşmesini üçüncü kişinin hilesi sebebiyle iptal edebilmesi için, lehine hile yapılanın bunu bilmesi gerekir.

c) Korkutma veya zorlama (tehdit yahut cebir) (MK 557 b. 2)

MK 557 b.2, ikrahı, korkutma veya zorlama olarak ifade etmiştir. Zorlama, maddi korkutma (örneğin mirasbırakanın başına tabanca dayanması), korkutma ise, manevi

korkutma (örneğin, mirasbırakanın, kimsenin bilmesini istemediği bir sırrının açıklanacağı tehdidi) anlamına gelir.

Vasiyetnamede korkutma ya da zorlama ile vasiyetnamenin yapılması arasında illiyet bağının bulunması şartıyla, iptal için BK 29 ve 30'un uygulama şartlarının bulunması aranmaz. Buna karşılık miras sözleşmesinin korkutma ya da zorlama ile iptali için miras sözleşmesinin her iki tarafı yönünden de BK 37 ve 38'in şartlarının bulunması gerekir. Bu sebeple üçüncü kişinin korkutması hâlinde, bunu lehine tehdit yapılan kimse bilmiyorsa, karşı taraf miras sözleşmesini iptal edince BK 37/II'ye uygun bir tazminat öder.

d) Mirasbırakanın hata ve hileyi sağlığında öğrenmesi ya da korkutma ya da zorlamanın etkisinden kurtulmasının özelliği

MK 504/I'e göre, "Mirasbırakanın yanılma, aldatma korkutma veya zorlama etkisi altında yaptığı ölüme bağlı tasarruf geçersizdir. Ancak, yanıldığı veya aldatıldığını öğrendiği ya da korkulma veya zorlamanın etkisinden kurtulduğu günden başlayarak bir yıl içinde tasarruftan dönmediği takdirde tasarruf geçerli sayılır". Hükümden anlaşılacağı gibi, gerek vasiyetname gerek miras sözleşmesi olsun, mirasbırakan, sağlığında hata ya da hileyi öğrendiğinden ya da korkutma ya da zorlamanın etkisinden kurtulduktan sonra bir yıl içinde vasiyetnamesini geri almaz ya da miras sözleşmesinden dönmezse, bunlar geçerlik kazanırlar ve mirasçılar artık mirasbırakanın ölümünden sonra MK 557 b.2'ye dayanarak dava açamazlar. Bu bir yıllık süre hak düşürücü süredir. O hâlde, mirasçıların mirasbırakanın ölümünden sonra irade sakatlığına dayanarak iptal davası açabilmeleri için ya mirasbırakanın sağlığında hata ya da hileyi öğrenmemiş veya korkutma ve zorlamanın etkisinden kurtulmamış olması; ya da öğrenmiş veya etkiden kurtulmuş olmasına rağmen daha bir yıl dolmadan ölmüş olması gerekir.

Bir yıllık sürenin iptal hakkı kullanılmadan geçmiş olması, aslında miras sözleşmeleri yönünden önemlidir. Çünkü vasiyetnamelerde, vasiyetçi bu süreyi geçirmiş olsa bile, vasiyetnamesini ölünceye kadar her zaman geri alarak onu yürürlükten aldırabilir. Oysa miras sözleşmelerinde geri alma kural olarak mümkün olmadığı için, süre geçince miras sözleşmesi geçerlik kazanır ve dolayısıyla da arlık yapacak bir şey kalmaz.

3. Ölüme bağlı tasarrufun içeriğinin, ona eklenen koşul ya da yüklemenin hukuka ya da ahlâka aykırı olması (MK 557 b.3)

MK 557 b.3 anlamında ahlâka aykırılıktan söz edebilmek için, sadece ölüme bağlı tasarrufla güdülen saikin ahlâka aykırı olması yeterli değildir; ölüme bağlı kazandırmanın

kendisinin ahlâka aykırı olması gerekir. Ölüme bağlı kazandırmanın niteliğinin ahlâka aykırı olması açısından, mirasbırakanın bunu önceden görmüş ve tasvip etmiş olup olmamasının önemi yoktur.

4. Şekil noksanı (MK 557 b.4)

Ölüme bağlı tasarruflarda şekil kurallarına uyulmaması, sağlar arası tasarruflardan farklı olarak kesin hükümsüzlük değil, iptal edilebilirlik sonucunu doğurur. Ancak, şekil noksanı sebebiyle iptale gitmeden önce, tahvilin (çevirme) mümkün olup olmadığının araştırılması gerekir.

Şekle aykırılık, kural olarak, bütün ölüme bağlı tasarrufun iptal edilmesi sonucunu doğurur. Ancak MK 558/III bu kurala bir istisna getirmiştir. Sadece resmî vasiyetnamelere uygulanan bu hükme göre, şekil eksikliği vasiyetnamenin yapılmasına resmî memur ya da tanık olarak katılan kimseler ya da eşleri veya hısımları lehine ölüme bağlı tasarruf yapmaktan ibaretse, o zaman sadece o tasarruflar iptal edilip, diğerleri geçerliklerini korurlar.

B. İptal davası

1. Genel olarak

Yukarıda sayılan sebeplerden biri ile sakat olan ölüme bağlı tasarruf kendiliğinden hükümsüz olmayıp, mirasbırakanın ölümü ile birlikte geçerli bir tasarrufmuş gibi hüküm doğurur. Onun hüküm doğurması istenmiyorsa, bozucu yenilik doğuran bir dava olan iptal davasının açılması (ya da belirli şartlar varsa, sakatlığın defi olarak ileri sürülmesi) gerekir. Bu açıdan durum, evlenmenin butlanına benzerse de aralarında üç fark vardır. Bunlardan birincisi, mahkemenin vermiş olduğu bozucu yenilik doğuran karar, evlenmede geçmişe etkili değilken; ölüme bağlı tasarrufun iptalinde karar, ölüm anına (mirasın açıldığı ana) kadar geçmişe etkilidir. İkinci fark, kendisini mutlak butlan ile sakat evlenmeler ile ölüme bağlı tasarruflar arasında gösterir. Şöyle ki, evlenmenin mutlak butlanı davasının açılması hiç bir hak düşürücü süreye bağlanmamışken, ölüme bağlı tasarrufların iptaline ilişkin davanın MK 559'da öngörülmüş olan hak düşürücü süreler içinde açılması gerekir. Bu süreler geçirilirse artık iptal davası açılamaz ve ölüme bağlı tasarruf sakat olmaktan kurtulur ve dolayısıyla da ifası gerekir. Son fark, kararın etkisi açısındandır. Evlenmenin iptaline ilişkin karar herkes için hüküm ifade ederken; ölüme bağlı tasarrufun iptali, kural olarak, sadece taraflar arasında hüküm ifade eder. Daha açık bir deyişle, iptal davası kimin tarafından açılmışsa onun yönünden uygulanabilirliğini kaybeder, diğer kişiler yönünden

geçerliğini korur. Örneğin, mirasbırakanın A ve B adlı iki oğlundan A, mirasbırakanın yapmış olduğu bir vasiyetnameyi iptal ettirirse, vasiyetnamenin içeriği onun yönünden hüküm ifade etmez; fakat dava açmamış olan B'den, vasiyetnamenin yerine getirilmesi istenebilir. Bu bakımdan, vasiyetnamenin hiçbir mirasçı yönünden hüküm ifade etmemesi isteniyorsa, bütün mirasçıların dava açması gerekir. Aynı durum, davalı için de söz konusudur. İptal davası kime karşı açılmışsa, sadece ona karşı hükümsüz olur.

Yukarıdaki açıklamaların doğal bir sonucu, iptal davasının, ölüme bağlı tasarrufun tümüne yönelik olarak açılmasının gerekmediğidir (MK 558/II). Ölüme bağlı tasarruftaki hususlardan sadece biri ya da bir kaçında iptal sebebi varsa, dava sadece onlara karşı açılıp kısmi iptal istenebilir. Bu hâlde, iptali istenmeyen tasarruflar kural olarak geçerliklerini korurlar. Ancak, kısmi iptal davası açabilmek için, iptal sebebinin tüm ölüme bağlı tasarrufu etkileyecek nitelikte olmaması gerekir. Örneğin sebep ehliyetsizlik ya da (MK 558/III'teki durum saklı kalmak şartıyla) şekil noksanı ise kısmi iptal söz konusu olamaz. Çünkü bu sebepler, ölüme bağlı tasarrufun tümüne etkilidirler.

İptal sebebinin sadece bir ya da bir kaç tasarrufa ilişkin olduğu hâllerde, o tasarruf ile iptali istenmeyen tasarruflar arasında, mirasbırakanın söz konusu sakatlığı bilseydi diğer tasarrufları da yapmayacağı şekilde bir iç bağ varsa, o zaman BK 20/II'nin örneksemeyle uygulanması sonucu ölüme bağlı tasarrufun tamamı geçersiz olur.

Her ne kadar iptal ölüme bağlı tasarrufu geçersiz hâle getirip, lehine tasarruf yapılan kimsenin hakkına son verirse de, eğer davalı kendisine bırakılan malın zilyetliğini iptalden önce ele geçirmişse, bunun geri alınmasını temin etmez. Böyle bir hâlde iptal davası ile birlikte ya da iptalden sonra ayrıca bir de miras sebebiyle istihkak davası açılması gerekir. (MK 637)

2. İptal davasının tarafları

a) Davacı

MK 558/I'e göre, "iptal davası, tasarrufun iptal edilmesinde menfaati bulunan mirasçı veya vasiyet alacaklısı tarafından açılabilir." Bundan da anlaşılacağı üzere, iptal davasında davacı sıfatı, ölüme bağlı tasarrufun iptalinde menfaati olan mirasçı ya da vasiyet alacaklısına aittir. Örneğin, yeğeni A'dan başka mirasçısı olmayan M, Ü'yü terekesinin tamamı için mirasçı atarsa, A (örneğin hileye dayanarak) vasiyetnameyi iptal ettirebilir. Ya da M, terekesinde bulunan bir malı B'ye vasiyet ettikten sonra, aynı malı yeni bir vasiyetname ile C'ye vasiyet ederse, B (örneğin şekil noksanına dayanarak) ikinci

vasiyetnameyi iptal ettirebilir. Buna karşılık M'nin oğlu A hayattaysa, onun yapmış olduğu bir vasiyetnameyi M'nin babası B iptal ettiremez. Çünkü B'nin iptalde (vasiyetname iptal edilse bile bundan A'nın yararlanacağı düşünülecek olursa) bir menfaati yoktur.

b) Davalı

Davalı, iptali istenen ölüme bağlı tasarrufla, davacı aleyhine bir miras hukuku menfaati elde eden kimsedir. Bu, atanan mirasçı, vasiyet alacaklısı bir yükümün lehtarı ya da kurulan bir vakfın yönetim organı vs. olabilir. Vasiyeti yerine getirme görevlisi kendi aleyhine açılan davalarda davalı olur.

3. Süre

MK 559, iptal davası için bir, on ve yirmi yıllık süreler öngörmüş, ayrıca ikinci fıkrasında iptal sebeplerinin daimi defi olarak ileri sürülmesi imkânını tanımıştır.

İptal davası bozucu yenilik doğuran bir hak olduğu için bu süreler hak düşürücü sürelerdir.

a) Bir yıllık süre

Bir yıllık süre, davacının kendi hak sahipliğini, ölüme bağlı tasarrufu ve iptal sebebini öğrenmesinden itibaren işlemeye başlar. Ancak, iptal davası asla mirasbırakanın sağlığında açılamayacağı için, dava açma hakkı olan kişi, bütün bu sayılan hususları, mirasbırakanın sağlığında öğrenmiş olsa bile, süre mirasbırakanın ölümünden önce işlemeye başlamaz.

b) On yıllık süre

Davalının iyiniyetli olması hâli için öngörülmüş olan on yıllık sürenin başlangıcı, vasiyetnamelerde, vasiyetnamenin açıldığı (MK 596) andır. Miras sözleşmelerinde açılma söz konusu olmadığı için on yıllık süre mirasbırakanın ölümü yâni mirasın geçmesi ile işlemeye başlar (MK 559).

c) Yirmi yıllık süre

Davalının kötüniyetli olması için öngörülmüş olan yirmi yıllık sürenin başlangıcı, on yıllık süreninkinin aynısıdır. Buradaki kötüniyet MK 3 anlamındadır. Yani davalının, ölüme bağlı tasarruftaki iptal sebebini bilmesi ya da gerekli araştırmayı yapmadığı için öğrenememiş olması ve buna rağmen ölüme bağlı tasarrufun yerine getirilmesini istemesidir

d) Sınırsız defi hakkı

MK 559/II, iptal davası açılmamış olan hâllerde, karşı tarafın ölüme bağlı tasarrufun ifası için açtığı davada, ölüme bağlı tasarrufun sakatlığının defi olarak ileri sürülmesini

süreye bağlı olmaksızın öngörmüştür. Ancak daimi defi hakkının kullanılmasının bir şartı vardır ki o da sakat olan ölüme bağlı tasarrufun ifa edilmemiş olmasıdır. Eğer ölüme bağlı tasarruf yerine getirilmişse, sakatlığın defi olarak ileri sürülmesiyle ifa edilen şey geri alınamaz; süresi içinde iptal davası açılması gerekir.